UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

ARCHITEKTURA PRO ARCHEOLOGICKÉ VYKOPÁVKY VELKÉ MORAVY V MIKULČICÍCH

bakalářská diplomová práce

KATEŘINA SEIBERTOVÁ

Vedoucí práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně za použití v práci řádně uvedených pramenů a literatury.

V Moravské Nové Vsi dne 12. 12. 2017 Kateřina Seibertová

Rozsah práce ve znacích: 93 778 znaků

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této práce prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za odborné vedení bakalářské diplomové práce a velkou trpělivost při konzultacích a korekturách. Dále také vedoucímu Slovanského hradiště v Mikulčicích PhDr. Františku Synkovi za zpřístupnění archivu Slovanského hradiště a za pomoc při vyhledávání dalších archiválií. Tuto práci věnuji i památce na pana učitele Svatopluka Rutara.

Obsah

1. Úvod 1
2. Vývoj bádání v oboru 2
3. Velkomoravská říše a její vývoj 7
4. Velkomoravské Mikulčice 9
5. Objev mikulčické lokality 11
6. První stavební práce na hradišti 12
7. Sadovnicko-krajinářská studie mikulčického terénu 14
8. První urbanisticko-architektonická soutěž na architektonické zpracování lokality v roce 1962 16
9. Přestavba stávajícího depozitáře 17
10. Studie Jindřicha Czernaye 1972 18
11. Antonín Kurial – ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice 21
12. Inspirativní studie Ateliéru AADD 23
13. Průlomová urbanisticko-architektonická studie Jany Gregorové a fakulty architektury STU Bratislava 25
14. Soutěž na ideové řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany v roce 2009 28
15. Vítězná architektonická studie Archeoparku Mikulčice „*Déjà vu*“ 31
16. Archeologická základna Akademie věd ČR z rukou Pelčák a Partner Architekti, Brno 34
17. Paralely k mikulčickému areálu na území České republiky 35
18. Přistup k prezentaci archeologických vykopávek ve světě 36
19. Závěr 38
20. Summary 39
21. Seznam pramenů a literatury chronologicky 40
    - 21.1. Prameny 40
    - 21.2. Literatura 40
    - 21.3. Periodika 41
    - 21.4. Internetové zdroje 41
22. Textová příloha 42
23. Obrazová příloha – seznam 55
24. Obrazová příloha – vyobrazení 59
25. Anotace 89

1. Úvod

Výběr tématu této bakalářské práce výrazně ovlivnilo mé působení na slovanském hradišti v Mikulčicích. Během času zde stráveného nešlo nevnímat magickou atmosféru, jež v tomto místě přežívá dodnes. Velkou inspirací byl pro mě článek Jany Kořínkové, jako jediná badatelka v knize o archeologické základně v Mikulčicích chronologicky shrnuje vývoj architektury pro mikulčický Národní kulturní památník.

V povědomí badatelů i široké veřejnosti jsou Mikulčice díky svému archeologickému nalezišti z dob Velké Moravy, prvního státního útvaru v základech české státnosti. Toto místo však tvoří i zajímavou kapitolu v dějinách naší architektury. Od objevu této lokality vyvstala pro naše architekty nová otázka, a to ochrana archeologických nalezišť a prezentace pozůstatků staveb. Tento úkol se už od začátku jevil jako nelehká věc, jelikož stále probíhající výzkum nedovoloval v rámci mikulčického areálu větších zásahů, ale zároveň bylo nutné památky prezentovat adekvátní formou návštěvníkům a ochránit je před vnějšími vlivy.

Úkolem této práce je chronologicky popsat vývoj architektury pro Národní kulturní památník v Mikulčicích, shromáždit všechny urbanisticko-architektonické studie, jež během let vznikly, a vyzdvihnout jejich inovativní myšlenky a záměry. Práce mezi sebou porovná tyto studie a ideové záměry a vyhledá jejich společné prvky. Také se bude zabývat otázkou, proč reprezentativní budova pro památník vznikla až v roce 2015.

Moje bakalářská práce přinese zcela nové poznatky. Hlavním zdrojem informací budou hlavně archiválie. Velkým přínosem by měl být nový pohled na tuto lokalitu z architektonického hlediska.

2. Vývoj bádání v oboru

Již od prvních objevů na území Starého Města u Uherského Hradiště v roce 1948 se obrací pozornost památkové ochrany na zabezpečení archeologických nemovitých památek. Tato problematika nabírá na vážnosti s dalšími objevy již evropského významu a nálezy dalších lokalit (Mikulčice, Pohansko u Břeclavi, Sady u Uherského Hradiště).

„K problému ochranných staveb nad archeologickými památkami“, je název článku Jaroslava Petrů pro časopis *Památková péče* z roku 1962. Autor zde uvádí několik typů staveb vybraných pro ochranu archeologických památek - od nejprostších dřevěných přístřešků provizorně užitých „Na Valách“ ve Starém Městě přes zděné pavilony v Mikulčicích až po první Památník Velkomoravské říše od architektů Vladimíra Hradila a Miloše Suchánka ve Starém Městě u Uherského Hradiště.[1] Tento vývoj dokazuje, že se postupuje od staveb s funkcí ryze ochrannou ke stavbám s přidaným aspektem vědeckoosvětovým a s doprovodnou prezentací archeologických nálezů a materiálů, jako je tomu u mikulčických pavilonů.[2]

Na druhé straně, hlavně v případě Mikulčic, tyto ochranné stavby ukazují, jak dokážou novotvary narušit historický areál a charakter celé krajiny. K tomuto v Mikulčicích přispívá nevhodnost použitých materiálů. Petrů užívá přirovnání zděný *„kravín“* a kovový *„seník“*. [3] Dochází k závěru, že trvalé ochranné budovy nad archeologickými nemovitými památkami není vhodné budovat nad jednotlivými stavbami. Nedořešená je stále i otázka konzervace negativních otisků objevených architektur. Během výzkumu, při němž se postupuje od nejmladších vrstev po ty nejstarší, bývají ty nejmladší nenapravitelně ničeny a pozornost se upíná k historickým vrstvám ve středu zájmu výzkumu. Možným východiskem je poučení z přístupu k tomuto problému ve světě.

Vývoj problematiky architektury pro Památník Velké Moravy v Mikulčicích začíná oficiálně vypsáním soutěže Ministerstvem školství a kultury ČSSR, Československou akademií věd a Svazem architektů ČSSR v roce 1962.

Pro *Časopis Národního muzea, oddíl věd společenských* rozebírá tuto záležitost Josef Beneš s článkem „K soutěži na Národní kulturní památník v Mikulčicích“. Upozorňuje na fakt, že jde o soutěž u nás ojedinělou, neboť výsledný projekt má uchovat krajinný ráz prostředí a

[1] Jaroslav Petrů, K problému ochranných staveb nad archeologickými památkami, *Památková péče* X, 1962, s. 252.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, s. 253.

přitom vyřešit zastřešení archeologických nálezů, s čímž jsou u nás malé zkušenosti.[4] Výsledků této soutěže mělo být využito i jinde, například k zastřešení archeologických nálezů ve Starém Městě nebo na Pohansku. Zkušenosti získané v této soutěži mají později dopomoci k projektování dalších muzejních novostaveb. Podle Beneše ve světovém kontextu výsledky soutěže obstály, řeší totiž stavby po stránce funkční i architektonické na úrovni soudobé techniky a architektury, s pochopením pro ideové a provozní nároky na muzeum v socialistické společnosti.[5]

O této soutěži a jejích výsledcích píše v roce 1964 i jeden z členů poroty architekt Bohuslav Fuchs ve svém článku pro časopis *Architektura ČSSR*.

Poukazuje na to, že celkový výzkum ještě není dokončen. Plocha je nestabilizovaná a obnažená, proto musí být finální návrh dosti variabilní vzhledem k dalším výzkumům a jejich stabilizaci.[6] Přiklání se spíše ke skromnějším návrhům, co se týká použití nových moderních budov.

Dále upozorňuje na nutnost vytvoření definitivní urbanistické studie a také definitivního plánu zastřešení. Závěrem Fuchs uvádí: „ *Světová důležitost tohoto slavného archeologického naleziště zavazuje k opatřením co nejrychlejším.“*[7]

V tomtéž vydání časopisu *Architektura ČSSR* se k dané problematice vyjadřuje ve zkratce také samotná redakce. Hned na začátku kritizuje necitlivé umístění stávajících budov do prostoru hradiště, přirovnává je k provizorním dílnám nebo skladištím.[8] Vytýká vypisovateli soutěže, že do podmínek neuvedl také úpravu terénu po ukončení prováděných prací. „*Vypisovatel se zřejmě nechal příliš unést velkorysými představami“*[9] - připojila redakce ke svému hodnocení. Pořadatelé soutěže neupozornili dostatečně na fakt, že archeologická práce ještě není ukončena.[10] Většina návrhů nepočítala s dalšími výkopy a nerespektovala urbanistické členění hradiště a podhradí. Redakce si všímá zvláštních arabských motivů v jednom z projektů umístěném na druhém místě či zvláštní inspirace prezidentským palácem v Brazílii z roku 1960.

---

[4] Josef Beneš, K soutěži na Národní kulturní památník v Mikulčicích, *Časopis Národního muzea, oddíl věd společenských*, CXXXIII, 1964, s. 126.
[5] Ibidem, s. 127.
[6] Bohuslav Fuchs, K výsledkům soutěže na architektonicko-urbanistické řešení Národního kulturního památníku v Mikulčicích, *Architektura ČSSR* XXIII, 1964, s. 91-95.
[7] Ibidem.
[8] Poznámky k soutěži na architektonicko-urbanistické řešení Národního kulturního památníku v Mikulčicích, *Architektura ČSSR* XXIII, 1964, s. 96.
[9] Ibidem.
[10] Do dnešní doby má místo stále status archeologického pracoviště, je prozkoumána pouze jedna třetina celého území.

Vlastimil Winter informuje v časopise *Památková péče* o soutěži v roce 1965 článkem „Národní kulturní památník v Mikulčicích, výsledky architektonické soutěže z r. 1962 a dnešní skutečnost“. Výstavba Národního kulturního památníku se měla stát činem významným jak pro památkovou péči u nás, tak i pro moderní muzeologii a socialistickou architekturu.[11] Výsledky soutěže měly poskytnou jasnou vizi a stát se vzorem pro zabezpečování dalších památek, které již objeveny byly nebo teprve objeveny budou.

Mezi vypracovanými návrhy měly být mimo ochranného zastřešení a muzejní budovy i například aeroport pro helikoptéry k vyhlídkovým letům či přístaviště. To mělo po regulaci Moravy vzniknout i s přístupovou cestou k areálu památníku. [12] Winter (stejně jako Beneš), si všímá společných rysů u několika projektů. Jedním z nich je přemístění funkční zástavby mimo původní prostor vymezený v zadaných podmínkách před dosavadní vstup do areálu. [13] Toto řešení mělo své odpůrce kvůli velké vzdálenosti od jádra celé sídelní aglomerace. Funkční zástavba byla řešena třemi variantami - jednotlivé izolované budovy, stavby izolované, avšak navzájem propojené nebo monoblok.

Se zabezpečením nemovitých památek to bylo obdobné. Objevuje se zastřešení jednotlivých základů kostelů bez postranních stěn a naopak s úplným uzavřením prostoru pevnými nebo skleněnými stěnami. Nabízejí se i varianty kombinující obojí s částečným krytím. Půdorysy zastřešení jsou buď stále stejného tvaru, nebo kopírují půdorysy kostelů. Některé projekty počítaly s propojením zastřešujících pavilonů mezi sebou, což by ale zcela zničilo atmosféru celého prostředí a výhled na krajinu.

Způsobu, jak se mají chránit právě nemovité památky, a problémům s jejich zabezpečením se věnuje Josef Pošmourný ve stati pro časopis Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany přírody *Monumentum Tutela* z roku 1970. Článek „Problém zabezpečení archeologických výzkumů v terénu“ se zabývá otázkou odkrytých pozůstatků slavníkovského hradiště v Libici, slovanského hradiště v Mikulčicích a archeologickým výzkumem na Pražském hradě.

Pošmourný informuje o nutnosti urgentního zabezpečení nalezených základů I. a II. kostela, jejichž základy tvořila pouze směs vápenatých malt a omítek. Tyto pozůstatky by mohla voda z častých záplav rychle a nenávratně poničit. [14] Památková péče poskytla zabezpečení pomocí dřevěných halových staveb. Po skončení výzkumu byly provizorní haly

[11] Vlastimil Winter, Národní kulturní památník v Mikulčicích, výsledky architektonické soutěže z r. 1962 a dnešní skutečnost, in: *Památková péče*, XXV, 1965, s. 97.
[12] Ibidem, s. 98.
[13] Ibidem, s. 99.
[14] Josef Pošmourný, Problém zabezpečení archeologických výzkumů v terénu, *Monumentum Tutela, Ochrana pamiatok* VI, 1970, s. 283.

přebudovány jak v Mikulčicích, tak i ve Starém Městě na trvalý archeologický památník. Podle Pošmourného by bylo stěží možné tak zabezpečit i nově nalezené základy objektů. [15]

Nový památníku v Mikulčicích však byl postaven z nevhodně vybraných materiálů. Tím byla podle Pošmourného a Petrů narušena atmosféra prostředí. Dále ale autor chválí upravenost okolí a úpravu cest po hradišti, které neruší jedinečnost prostředí.

Pavilon postavený nad základem III. mikulčického kostela neboli baziliky spolu se stavbou památníku zastiňují svou velikostí pohled na celou lokalitu. Protiváhou tohoto nedostatku je fakt, že jsou tyto památky v bezpečí. [16]

Autor poukazuje na to, že od roku 1958 nepokračují ochranné práce na základech nově objevených, i když jde o archeologické unikáty a památky velkého významu.

Záchrana mikulčických kulturních vrstev je ztížena jejich pozicí pod úrovní hladiny spodních vod. Bylo zvoleno zabezpečení v podobě artézských studní zahloubených až pod dno sterilního podloží. Tyto studny stahovaly okolní spodní vody pomocí elektrických pump.[17] Odčerpání vody také umožnilo lépe prozkoumat technicky složitá opevnění hradiště, kdy ve spodních vodách byly uloženy a zakonzervovány celé dubové kmeny z palisády nebo mostů.

Závěrem autor připomíná projekt z architektonické soutěže, který navrhuje lehké přístřešky, v létě ze stran otevřené a v zimě uzavřené. Tuto variantu považuje za ideální provizorium do doby, než bude znám celý rozsah výzkumu a jeho potřeby. Teoretické názory na zabezpečení objektů jsou nejednotné. Varianta se zastřešením základů kostelů dřevěnými halami, jak to bylo provedeno u I., II. a III. mikulčického kostela, má mnoho odpůrců. Ti považují budovy za novotvar, deformující atmosféru prostředí.[18]

K výstavě celoživotního díla architekta Antonína Kuriala vydává v roce 1977 Svaz architektů ČSR katalog, kde se jeho návrhu na Národní kulturní památník v Mikulčicích věnuje archeolog Josef Poulík. Objevení mikulčické raně středověké aglomerace připisuje jako přesvědčený komunista příznivým podmínkám, které nastolila socialistická vláda. Proto musí být tato památka prezentována v duchu kulturní politiky KSČ a vyspělého socialistického státu. Mikulčická lokalita dokazuje snahu předků českého i slovenského národa o vybudování prvního společného státu, dokládá jejich historickou sounáležitost.[19] Kurialův projekt se jeví jako monumentální objekt, jemuž vévodí mohutná velkorozponová

[15] Ibidem, s. 284.
[16] Ibidem.
[17] Pozůstatky těchto studen dodnes pohledově hyzdí louky, i když jsou již nefunkční.
[18] Ibidem, s. 288-289.
[19] Josef Poulík, Národní kulturní památník v Mikulčicích, in: Václav Roštlapil (rec.), *Antonín Kurial*, Brno 1977, s. 12.

střešní konstrukce. Celková koncepce byla podle Poulíka soudobá, přesto hledající inspiraci v naší lidové architektuře. Jde proto o motiv lidový, nikoliv církevní, ztvárněný v soudobém architektonickém i ideovém pojetí.[20]

Opětovnou pozornost k mikulčickému hradišti přivádí urbanisticko – architektonická studie z roku 2006 „Archeologický park Mikulčice–Kopčany“, od slovenského týmu architektky Jany Gregorové.[21] Stala se přelomovým podkladem k vypsání veřejné anonymní jednokolové urbanisticko–architektonické soutěže o návrh ideového řešení lokality Archeopark Mikulčice–Kopčany, kterou vypsala Rada Jihomoravského kraje v roce 2009.

Studie navrhuje založení archeoparku, jenž bude zahrnovat jak extravilán obce Mikulčice na české straně, tak i extravilán obce Kopčany na straně slovenské. Na Slovensku ale dosud nebylo definováno území ochrany archeologických nálezů. Míra poznání zde nalezených archeologických památek z období Velké Moravy je menší než v Mikulčicích.

Gregorová upozorňuje, že i přes význam mikulčického slovanského hradiště mu hrozí ztráta atraktivnosti a zájmu návštěvníků. Mezi hlavní důvody řadí nevhodné prezentování nálezů v terénu, nedostatečnou vybavenost zázemí, špatný přístup z veřejné komunikace, nevyužití přírodního prostředí a umělé přerušení kontaktů se slovenskou stranou.

Jedním z dílčích cílů této studie bylo zpracování vize pro zápis předmětného území na Seznam lokalit světového dědictví UNESCO.

Předmětem řešení urbanistické studie se nakonec stala i obnova barokního areálu Kačenárny u Kopčan, návrh mostních konstrukcí spojujících českou a slovenskou stranu u Mikulčic i prezentace kostela sv. Margity v Kopčanech s přilehlým hřbitovem a prezentace kostelů na mikulčickém hradišti.

Stejně jako mnoho architektů a odborníků předtím navrhuje i studie Jany Gregorové odstranit všechny esteticky i funkčně nežádoucí stavby z území archeologického parku s cílem posílit autenticitu místa. Co se týká urbanistického řešení archeoparku, představuje Gregorová tři varianty návrhů. Později vybraná „Varianta B“ navrhuje odstranění veškeré zástavby z oblasti předhradí, a to i zázemí pracovníků Archeologického ústavu v Brně. Tím by bylo možné opět rehabilitovat terén v místě příkopu mezi akropolí a předhradím a obnovit částečně destruovaný val v této lokalitě. Mezi další navrhované úpravy patří zpevnění a nadstavení zdiva kopírujícího půdorysy kostelů v terénu, obnova tří kůlových mostů v rámci akropole a předhradí i renovace prostoru Klášteřiska.

[20] Ibidem, s. 21.
[21] Jana Gregorová, *Archeologický park Mikulčice – Kopčany*, Bratislava 2009, nestránkováno (Archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích).

Nejvýznamnějším zdrojem pro tuto bakalářskou práci je kapitola v knize „Archeologická základna v Mikulčicích“ z roku 2013 s názvem „Archeologické pracoviště v kontextu architektonicko-urbanistického řešení národní kulturní památky Mikulčice (1954-2013)“od Jany Kořínkové, spoluautorky celé knihy. Kořínková se zde věnuje celé problematice Národního kulturního památníku v Mikulčicích od prvních nálezů a od první architektonicko-urbanistické soutěže v roce 1962 až po novou základnu Archeologického ústavu Akademie věd ČR z roku 2013 a budovu památníku z roku 2015. Po dlouholetém úsilí o realizaci architektonicko-urbanistického řešení oblasti mikulčického naleziště se konečně přistoupilo k realizaci památníku podle návrhu manželů Markéty a Petra Veličkových. Po náročném vyjednávání vykoupili pozemky k výkopům i pro novou budovu výzkumné základny, jež byla postavena podle návrhu brněnského architektonického ateliéru Pelčák a Partner Architekti.[22]

3. Velkomoravská říše a její vývoj

Velká Morava byl státní útvar rozprostírající se v oblasti dnešní Moravy a západního Slovenska. Její historie sahá až do 7. století. Pomyslný vstup Moravanů do historie můžeme datovat rokem 822, kdy se jejich vyslanci ohlásili na sjezdu předáků Franské říše. [23] Poprvé byla Velká Morava pojmenována tímto názvem až v polovině 10. století byzantským císařem Konstantinem Porfyrogenetem, ten ji uvádí ve svém spisu *De Administrando imperio* jako *„hé megalé Moravia“.* První zmínky jsou však starší; mezi ty nejvýznamnější patří *Letopisy království Franků* (Annales regni Francorum), *Letopisy opatství ve Fuldě* (Annales Fuldenes), spis *O pokřestění Bavorů a Korutanců* (De conversione Bagoariorum et Carantanorum libelus). Nejvíce „cizokrajná“ zmínka pochází od arabského cestovatele Ibn Rusty, která nám dokazuje, že velkomoravský stát byl známý i v dalekém východním Středomoří.[24]

Předvelkomoravská opevněná centra v oblasti Dolnomoravského úvalu, tj. mikulčické „Valy“ a Ostrov sv. Jiří pod nynějším jádrem Uherského Hradiště, se plynule vyvíjela ve velké sídlištní aglomerace.[25] Jako další centra velkomoravského státu se uvádějí města Nitra, Děvín a Bratislava na území dnešního Slovenska a také Blatnohrad v dnešním Maďarsku.

[22] Jana Kořínková, Archeologické pracoviště v kontextu architektonicko-urbanistického řešení národní kulturní památky Mikulčice (1954-2013), in: Lumír Poláček – Petr Pelčák – Jana Kořínková et al, *Archeologická základna v Mikulčicích,* Brno 2013, s. 41.
[23] Martin Wihoda, Od Moravanů k Velké Moravě a zase zpět, in: Pavel Kouřil (ed.*), Velká Morava a počátky křesťanství*, Brno 2014, s. 46.
[24] Josef Poulík, *Mikulčice, sídlo a pevnost knížat velkomoravských,* Praha 1975, s. 6.
[25] Zdeněk Měřínský, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*., Praha 2006, s. 133.

V čele velkomoravského státu stála dynastie Mojmírovců, s prvním historicky doloženým panovníkem Mojmírem I. (830 – 846). Pozdější prameny hovoří o příchodu bojovníků v čele se svým králem na Moravu z jihovýchodu někdy koncem 7. až počátkem 8. století.[26] V roce 830 je Mojmír doložen jako historicky první panovník tzv. Staré Moravy, tři roky nato připojuje k tomuto území také oblast knížectví nitranského. Roku 831 se koná velký *„křest všech Moravanů“*, kdy Mojmír, jeho družina a velmoži přijímají křest z rukou pasovského biskupa Reginhara. Ačkoli křest přijal pouze Mojmír a jeho nejbližší, zahrnoval celý moravský kmen. Tímto posiluje Mojmír svou moc, avšak společnost je stále zčásti pohanská.

Velký rozmach zažívá stát za vlády knížete Rostislava (846 – 871). Právě na jeho žádost vysílá císař Michael III. na naše území vzdělané soluňské bratry Konstantina a Metoděje. Ti sebou roku 863 nepřinášejí jen křesťanskou víru, ale také první slovanský spisovný jazyk a písmo hlaholici. Někteří badatelé si myslí, že velkomoravský stát potřeboval křesťanskou ideologii pro upevnění vlastního mocenského postavení a státní moci.[27]

Po příchodu začínají Konstantin a Metoděj se svou misionářskou a didaktickou činností, také s překlady částí bible a dalších církevních textů. Do slovanského jazyka přeložili Evangelium, Skutky apoštolů, žaltář, knihu obřadů a breviář.[28] Vznikly také nové texty, například *Soudní zákoník pro lid* (Zákon sudnyj ljudem), sbírka občanských předpisů, jejíž autorem je nejspíše sám Konstantin. [29] Výuka soluňských bratří postupovala pomalu, proto byl v roce 867 i počet aspirantů na kněžskou hodnost velmi malý. Hlavním problémem bylo, kdo vysvětí žáky moravské školy na kněze. Konstantin s Metodějem (který taktéž patřil mezi žáky čekající na vysvěcení) podnikají se souhlasem knížete Rostislava cestu do Cařihradu a Říma. Cestou procházejí Zadunajsko, stráví nějaký čas v Benátkách, kde díky zvěsti o tom, že s sebou nesou ostatky papeže Klimenta, dostávají od papeže Mikuláše I. pozvání do Říma. Než tam dorazí, papež umírá, jeho nástupce Hadrián II. jim projevuje velkou úctu a zvěst o Konstantinovi jako nálezci Klimentových ostatků jim zajišťuje uznání u římských vzdělanců. Roku 868 papež Hadrián II. schválil jazyk slovanský jako jazyk bohoslužebný, požehnal slovanské bohoslužebné knihy a vysvětil Metoděje na kněze. Biskupové Gauderich a Formosus poté vysvětili další tři učedníky na kněze a dva na diákony.[30]

V překladech textů pokračují Konstantin s Metodějem i v Římě. Konstantin však onemocní a vstupuje do kláštera, kde přijímá jméno Kyrillos – Cyril. Později 14. února 869

[26] Ibidem, s. 19.
[27] Ladislav Pitoňák ed., *Veľká Morava a naša doba,* Bratislava 1963, s. 13.
[28] Ibidem, s. 33.
[29] Viz Poulík (pozn.24), s. 7.
[30] Viz Pitoňák (pozn.27) , s. 35.

Cyril umírá a je pohřben v kostele sv. Klimenta. Jak si před smrtí přál, pokračuje jeho bratr Metoděj v jeho díle, je vysvěcen na biskupa, papež ho taktéž jmenuje arcibiskupem a papežským legátem v obnovené církevní provincii Panonie. [31] Arcibiskup Metoděj umírá 6. dubna 885. Místo uložení jeho ostatků je neznámé a dodnes vzbuzuje debaty a vášně v historických kruzích. Nejpravděpodobněji byl pohřben v některém z chrámů na *„Veligradu“*. [32]

Roku 871 se moci ujímá Rostislavův sok a synovec Svatopluk (871 – 894). Ten přesouvá středisko své moci do severní části Panonie. Hlavním přínosem Svatoplukovy vlády bylo rozšíření území velkomoravského státu, a to o oblast Čech, oblast Polabských Srbů, území řek Odry a Visly a široké území s hranicí na řece Drávě. Právoplatnost Metodějova úřadu a používání slovanského jazyka v liturgii zajistil kníže korespondencí s papežem Janem VIII .[33]

Po Svatoplukově smrti nastává rychlý úpadek velkomoravské říše. Jeho nástupce a syn Mojmír II. nedokázal zabránit vnitřnímu oslabení a rozkladu velkomoravského státu. Neměl již dosti sil ani prostředků k tomu, aby odrazil vnější útočníky, a nakonec kolem roku 906 odrazil mohutný vojenský úder maďarských jízdních vojsk.[34] Právě těm Velká Morava podléhá a Svatoplukovy legendární pruty jsou nenávratně uvolněny.

4. Velkomoravské Mikulčice

Raně středověké Valy u Mikulčic patřily v 9. století k nejvýznamnějším centrům Velké Moravy. Vše, co o této lokalitě víme, pochází z archeologických výzkumů. Pouze archeologie dokáže zodpovědět otázky, jež jsou k lokalitě kladeny, neboť písemné prameny o mikulčickém hradu mlčí. Nevíme, jak se hrad nazýval či jakou úlohu plnil ve správě říše, ve věcech hospodářských a církevních.[35] Jisté je, že díky intenzitě osídlení, počtu kostelů, koncentraci moci a bohatství mluvíme o tzv. komplexním centru, jež nemá mezi jinými moravskými hradišti z 9. století obdoby.

Celá sídelní aglomerace s osídlenou plochou 30 – 50 ha se rozkládala na několika ostrovech mezi rozvětvenými rameny řeky Moravy. Nejvýznamnější sídelní areály se nacházely na vyvýšených písečných dunách. Po zániku hradiště byla koryta častými

[31]Ibidem, s. 37.
[32]Ibidem, s. 49.
[33] Christian Lübke, Velká Morava a říše, in: Pavel Kouřil (ed.*), Velká Morava a počátky křesťanství*, Brno 2014, s. 158.
[34] Viz Poulík (pozn. 24), s.10.
[35] Lumír Poláček, Mikulčice, in: Pavel Kouřil (ed.), *Velká Morava a počátky křesťanství*, Brno 2014, s. 174.

povodněmi postupně zanášena, nivelace terénu byla dokončena v novověku. Koryta jsou však v dnešním téměř rovinném terénu stále patrná. [36]

Jádrem celého komplexu byly dva centrální útvary – akropole a předhradí. Oba útvary chránily v 9. století dřevohlinitá hradba, palisáda a prstenec říčních meandrů. Spojení mezi jednotlivými útvary a podhradím zajišťovaly brány a na ně navazující dřevěné kůlové mosty.

Centrální plocha akropole s nejdůležitějšími stavbami – kostely, palácem a dalšími rezidenčními objekty, rozsáhlými pohřebišti a dílnami s řemeslnou výrobou – ukazuje na její rezidenční, vojenskou, sakrální a výrobní funkci. Akropole byla sídlem elity tehdejší společnosti – rodiny knížete i velmožů, duchovenstva. Dále zde žili řemeslníci a služebnictvo knížecího dvora.[37] Vnitřní členění prostoru nám dokládají fragmentárně dochované pozůstatky palisádových stěn a příkopy. Některé z nich ohraničovaly pohřebiště kolem kostelů. [38] Základním typem obydlí byly nadzemní dřevěné roubené stavby, na rozdíl od „venkova“ s tzv. zemnicemi.

Opevněné podhradí přiléhající na západní straně k akropoli bylo areálem s hustou zástavbou a osídlením. Zde se nenacházeli žádné kamenné kostely nebo pohřebiště. Obecně se považuje podhradí za sídlo početné vojenské družiny knížete, ovšem archeologický výzkum je v tomto nejednotný. Proto je otázka osídlení podhradí stále otevřená a čeká na další výzkumy. [39]

Podhradí, rozprostírající se v bezprostřední blízkosti opevněného jádra, bylo sídlem řemeslníků, chovatelů dobytka a dalšího obyvatelstva zajišťujícího hospodářský chod hradu. Tito obyvatelé se starali o dodávky potravin a základních potřeb pro tisíc až dva tisíce lidí žijících v opevněné části. Kostely v těchto místech jsou považovány za důkaz existence velmožských dvorců. Pohřbívalo se na vyvýšeninách, objevují se zde různé druhy hrobů - od luxusních s bohatou výbavou až po hroby velmi chudé.

Po oslabení mojmírovského státu Maďary a fyzickém likvidování příslušníků vládnoucí vrstvy odcházejí původní obyvatelé do okolních sídlišť nebo zakládají nová. Řemeslníci se usazují ve vzdálenějších centrech, jako byly například přemyslovské hrady v Čechách. Krajina mikulčického hradiště se postupně od 13. století stává neobyvatelným prostorem kvůli periodickým záplavám. [40]

[36] Ibidem.
[37] Ibidem.
[38] Lumír Poláček – Marian Mazuch – Peter Baxa, Mikulčice – Kopčany, Stav a perspektivy výzkumu, *Archeologické rozhledy* LVIII, sešit 4, 2006, s. 635.
[39] Viz Poláček (pozn. 35), s. 176.
[40] Ibidem, s. 177

5. Objev mikulčické lokality

Jeden z prvních vedoucích archeologických vykopávek Josef Poulík připisuje ve svých knihách objevy velkomoravských sídlišť příhodné době. Podle jeho slov „ *po únorovém vítězství dělnické třídy v roce 1948 dochází k mohutnému rozvoji naší společnosti a spolu s ním jsou vytvářeny příznivé podmínky k rozvoji naší vědy a též archeologii se skýtají do té doby netušené možnosti.*“[41]

Právě tyto podle jeho slov příznivé podmínky vedly k zahájení archeologické sezony roku 1948. S vedoucím Vilémem Hrubým a archeology z Moravského muzea v Brně začal se soustavným výzkumem ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Zde se již díky zemním pracím delší dobu vědělo, že městská zástavba leží na archeologickém nalezišti.

Za objevením mikulčického valu stojí úsilí rodáka z Mikulčic Svatopluka Rutara, emeritního ředitele školy Bedřicha Trnky a slovenského archeologa Štefana Janšáka. Ten navštívil mikulčickou lokalitu v roce 1948 a díky sesbíranému materiálu určil lokalitu jako slovanské hradiště na tzv. *„hrúdách“*. Bedřich Trnka poté několika dopisy zval tehdejšího ředitele archeologického ústavu Josefa Poulíka, aby se přijel podívat, protože se zde nachází hradiště nazývané *„Valy“*. Poulík přijíždí do Mikulčic 16. srpna 1954. Hned mu bylo jasné, že zde původně býval val, který časem zničily zemědělské práce. Poulík popisuje, že ho v brambořišti hned zaujaly úlomky kamení, malty a omítek.[42] Ve všeobecném povědomí je považován za objevitele mikulčického hradiště právě Josef Poulík, jehož knihy tento názor podporují. Skutečným objevitelem je však Štefan Janšák, na tento fakt se snažil upozornit kronikář Svatopluk Rutar.

Během dlouholetého výzkumu, který v malé míře trvá dodnes, byly odkryty pozůstatky devíti velkomoravských kostelů. Těmto stavbám vévodí největší z nich - trojlodní bazilika (III. mikulčický kostel). Délkou 35m, šířkou 9m a předpokládanou výškou zdí 15m, se jedná o největší objevenou kamennou stavbu v Mikulčicích i největší sakrální stavbu 9. století severně od Dunaje.

Dalibor Prix uvádí, že za mohutnou výstavbou kostelů v době velkomoravské stojí christianizace země a následné dotvoření jádra staré Moravy. Právě to vedlo k obohacení dosavadního rejstříku staveb o nový typ, a to o kostel. Prix taktéž rozděluje velkomoravské kostely na dva základní typy podle půdorysné dispozice. Prvním typem je jednoduchá stavba s krátkou obdélnou lodí a užším kvadratickým presbytářem, druhým je opět kostel s krátkou obdélnou lodí, avšak na východě s půlkruhově založenou apsidou (např. IV. mikulčický

[41] Viz Poulík (pozn. 19), s. 11.
[42] Ibidem, s. 27.

kostel).[43] Prix k tomu přidává ještě třetí dispoziční typ, a to centrální stavbu s kruhovým půdorysem lodi, tzv. rotundu na východě zpravidla doplněnou podkovovitou apsidou. Ve 2. polovině 9. století vznikla specifická rotunda s kruhovým obrysem, do něhož byl vepsán čtyřlistý interiér. Dokonalý příklad toho najdeme u IX. kostela na mikulčickém podhradí Kostelisku, jde o tzv. tetrakonchos. [44]

Mezi jistě nejzajímavější mikulčické kostely patří trojlodní bazilika neboli III. mikulčický kostel vztyčený na akropoli. Zpočátku nejspíše sloužil jako centrum moravského archipresbyteriátu, později snad i jako biskupský kostel. Díky rozměrům patří mezi zatím největší objevenou staromoravskou církevní stavbu.[45] Významný byl také uherskohradišťský sakrální komplex nejspíše raně monastického charakteru - areál v Sadech.[46]

Svého času představovaly Mikulčice největší terénní „podnik" československé archeologie spojený se jmény Josef Poulík a Zdeněk Klanica. Dnes je získaný pramenný fond předmětem systematického zpracovávání archeologů z Archeologického ústavu AV ČR Brno. [47]

6. První stavební práce na hradišti

Zásadní archeologické objevy vzbudily v celém Československu vlnu zájmu a vlastenectví, zejména když celý mikulčický výzkum vedl funkcionář Komunistické strany Československa Josef Poulík.

Již od počátku vyvstávala otázka adekvátní prezentace nálezových inventářů, kostelních staveb a celého území široké veřejnosti. Jelikož ve Starém Městě u Uherského Hradiště byl celý proces výzkumu započat dříve, také tato otázka se zde začala řešit s předstihem před Mikulčicemi.

Na mikulčickém hradišti se během 50. let začíná uvažovat o dřevěném zastřešení a o výstavních budovách. Tehdy se základy I., II. a III. kostela zastřešily dřevěnými přístřešky, archeologové se snažili, ponechat originální základy, které takto chtěli prezentovat návštěvníkům. Tyto přístřešky měly také základy kostelů chránit před okolními vlivy a pozastavit destrukční procesy. Proto vznikají nad vykopávkami první pavilony. Po celou dobu musely být stavby situovány tak, aby je nepoškozovaly povodně stále zaplavující louky okolo valů.

[43] Dalibor Prix, Stará Morava (796-907), in: Petr Kratochvíl ed, *Velké dějiny zemí Koruny české, Architektura,* Praha 2009, s. 8-9.
[44] Ibidem, s. 10.
[45] Ibidem, s. 11.
[46] Ibidem, s. 13.
[47] Viz Poláček (pozn. 38),s. 623.

Archeologický ústav žádá v dopise ze dne 15. 7. 1955 Výzkumný ústav konstrukcí a montáží v Brně o vypracování přenosné provizorní stavby z nehořlavého materiálu a s dostatečnou izolací. Mezi podmínkami se objevuje požadavek vybudovat prostor k ubytování pro pracovníky výzkumu. Základy musí být zpracovány tak, aby co nejméně zasahovaly do kulturní vrstvy. Hlavní podmínkou byla možnost stavby rozebrat. Archeologický ústav dodává, že jde o „*zdokonalení péče o pracujícího člověka a nahrazení dřevěných bud sice provizorním, ale dokonalým přístřeškem"*. Výběrové řízení na stavbu montované dřevostavby skončilo 27. 1. 1957. Tyto stavby byly velice variabilní, daly se rozebírat, přesunovat a opětovně sestavovat. Povolení ke stavbě menší budovy se sociálním zařízením pro sezonní pracovníky je vydáno dne 16. 5. 1957. Je známo, že původně zde stála administrativní budova a ubikace pro pracovníky. Nová budova měla být přízemní, podsklepená, v suterénu sklad uhlí, potravin a menší sklad, střecha z dřevěného krovu a krytiny ruberoid. Autor této stavby nebyl znám, pravděpodobně to byl někdo z Výzkumného ústavu konstrukcí a montáží v Brně.

V roce 1960 byla ve spolupráci s jugoslávskými techniky vybudována příjezdová komunikace a parkoviště. To bylo dokončeno i přes odpor některých významných osobností, například archeologa Jana Filipa. Dodnes je vybudování příjezdové silnice a parkoviště v oblasti podhradí – v jádru území památky - považováno za zásadní chybu.[48] Mnoho významných odborníků později usilovalo o likvidaci parkoviště a všech budov v historickém území předhradí a okolí. Nikomu se to však nepovedlo. Vedoucí archeologické základny Archeologického ústavu AV ČR Brno Lubomír Poláček považuje dnešní umístění muzejních budov a parkoviště za zničení lokality předhradí.

Díky významu nálezového celku byl celý mikulčický areál vládním výnosem č. 251 v březnu roku 1962 vyhlášen národní kulturní památkou. Tímto se rozpoutala vlna architektonicko-urbanistických soutěží na projekt adekvátní budovy pro památník, současně vznikla řada výstav věnovaných Velké Moravě.

[48] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 33.

7. Sadovnicko-krajinářská studie mikulčického terénu

Z roku 1962 pochází i studie na sadovnickou a krajinářskou úpravu celého mikulčického území. Autorem byl zahradní architekt a vysokoškolský pedagog Bohdan Wágner, jenž působil na Zahradnickém odboru Agronomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Lednici. Wágner svůj projekt vypracoval dle zadání Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody Brno. [49] Na základě této studie byl zhotoven „Projekt zadávacího stupně sadovnické a krajinářské úpravy Národního památníku slovanského hradiště v Mikulčicích".

Cílem sadovnické úpravy bylo vytvořit přirozený doplněk k archeologickým hodnotám. Kompozice neměla odvádět pozornost návštěvníků, ale naopak soustřeďovat jejich pohledy k nejvýznamnějším místům kulturního památníku. Zadávací projekt citlivě sleduje krajinu lužních lesů, její topografii a doplňuje ji. Úprava počítala i s vysazením dřevin v blízkosti budov.[50]

Celý areál byl vyhodnocen jako lužní háj charakteru dubiny smíšené. S ohledem na tuto skutečnost byly vybírány nově vysazené dřeviny a stromy. Ludmila Wágnerová vypracovává v říjnu 1962 přesný seznam dřevin, který je doložen ve studii. Bylo použito několik druhů vrb (Salix purpurea, Salix surita, Salix viminalis …), dále topoly (Populus nigra a Populus alba), jilmy (Ulmus effesa, Ulmus montana), dřín, krušiny a další. Areál měl být doplněn i o záhony trvalek, růží, kvetoucí keře a stromy. Ty by vytvářely barevný doplněk ve vlastní zelené hmotě. [51]

Projekt poprvé řeší i otázku návštěvnických stezek. Tyto stezky jsou vedeny v přirozených liniích. Vnitřní okruh měl vést návštěvníky do prostor, kde se nachází nejhodnotnější objevy. Celkový systém cest je veden tak, aby u nejhodnotnějších archeologických památek dosáhl zájem návštěvníků vrcholu. Nutná byla i úprava současné vozovky s parkovištěm. Parkoviště kompozičně narušovalo celý prostor, proto úprava navrhuje jen prostor pro osobní automobily, současně ale vytvořit jedno samostatné parkoviště pro autobusy.

Celý projekt počítal s prokácením souvislé kulisy a doplněním stromů i keřů. Krajinářské úpravy měly zjemnit jasný přechod mezi loukou a lesem, u luk se počítalo s jejich hospodářským využitím. K upoutání návštěvníků byly pro významná místa na akropoli a v podhradí vybrány sloupovité stromy.

---

[49] Ibidem, s. 32.
[50] Bohdan Wágner, *Slovanské hradiště Mikulčice – Valy. Sadovnická a krajinářská úprava* (nepublikovaný strojopis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), Břeclav 1962.
[51] Viz Ludmila Wágnerová, Slovanské hradiště Mikulčice – Valy osázení.(rukopis uložen v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích).

Asi nejvýznamnější je myšlenka obnovení meandrů řeky Moravy a vytvoření vodní plochy. Wágner považuje obnovení meandrů za klíčové pro pochopení situace celého sídliště a jeho obranného charakteru. Počítá s propustností a propojením meandrů. Tento systém měl při opadu záplav urychlovat stahování vylité vody. [52] Vodní hladina měla i velký kompoziční význam - využívat zrcadlení ve vodní hladině.

Wágner navrhoval vytvořit kolem základů kostelů násypy, aby návštěvník mohl pozorovat objekty z nadhledu. Jako první počítá i s úpravou základů kostelů, proto je studie tak velmi významná. V té době již byly základy vyznačeny pomocí kamenů, archeologové totiž shledali prezentaci originálních negativů kostelů jako nevyhovující. Nechali základy zasypat a pomocí kamenů bez malty se vyznačily půdorysy kostelů. Wágner navrhuje vysypat prostory kostelů hnědožlutým pískem jemným a sterilním, použít proti plevelu ochranu, například Travex či Plevex. Od půdorysů by se měly zvedat již řešené násypy v poměru nejvýše 1: 2,5 s dobře udržovaným trávníkem.

Tato práce obsahuje inovativní prvky, které však nikdy nebyly skutečně vytvořeny. Především jde o obnovení vodních meandrů řeky Moravy a o pískové násypy okolo základů kostelů. Dnes můžeme pouze uvažovat, jak by obnovení meandrů pozměnilo celou oblast a její charakter. Studie se stala jistou předzvěstí soutěže na architektonicko-urbanistické řešení Národního kulturního památníku Mikulčice vypsané v následujícím roce. [53]

[52] V této době byla celá krajina Na valech každoročně zaplavována, toto skončilo až po regulaci řeky Moravy dokončené v roce 1988.
[53] Viz Kořínková (pozn. 22).

8. První urbanisticko-architektonická soutěž na architektonické zpracování lokality v roce 1962

První z řady architektonicko-urbanistických soutěží na úpravu mikulčického areálu byla vyhlášena v roce 1962 Ministerstvem školství a kultury ČSSR, Československou akademií věd a Svazem architektů ČSSR jako anonymní soutěž. Předsedou poroty byl archeolog Josef Poulík a místopředsedou architekt Josef Pilař. Mezi členy poroty byli dále Mikuláš Bašo, Josef Beneš, Ján Dekan, Oldřich Dostál, Bohuslav Fuchs, Jiří Kostka, Martin Kusý, Daniel Majzlík, Richard Podzemný a Václav Richter.[54]

Tato soutěž byla ukončena v červnu roku 1963. Pro mnohé architekty se stala zajímavým úkolem. V článku pro časopis *Architektura ČSSR* o ní v roce 1964 referuje známý brněnský architekt a člen poroty Bohuslav Fuchs.[55] Fuchs uvádí, že úkolem architektů bylo respektovat líbezné krajinné prostředí lužních lesů, které jsou výrazné biologicky i prostorově, větší zásah do nich není možný. Druhým úkolem bylo vytvořit a do prostředí zasadit funkční budovy muzea i zázemí vědeckých pracovníků, depozitářů a sociálně rekreační budovu pro návštěvníky. Fuchs také upozorňoval, že nově navržená úprava musí být variabilní, protože je prozkoumaná a stabilizovaná pouze menší část celého území. V tu dobu se totiž čekalo na široký průzkum dané lokality. Nové budovy musí stát na místě bez jakýchkoliv nálezů. Od začátku se počítalo s umístěním budov v oblasti tzv. ovčína .[56]

Do soutěže bylo posláno asi šedesát návrhů od architektů ze všech koutů republiky. Rozdílný přístup soutěžících k zásadám památkové ochrany a potřebám památníku vedl k velmi různorodým konceptům celého prostoru.

První cenu získal návrh kolektivu z bratislavské techniky – Tibora Alexyho, Milana Kodoně a Jána Lichnera. Tento návrh nebyl podle Fuchse ani nejjednodušší, ani nejsložitější. Autoři správně pracují s celým územím, napojují památník na moravskou automobilovou páteř i na silniční spojku se Slovenskem. Uvažují nad stavbou přístaviště na řece Moravě. Jejich architektura se vyznačuje jednoduchým a soudobým stylem. Pro základy kostelů jsou navrženy jednoduché pavilony (pro každý základ zvlášť), ty měly být proskleny a tvořit jakési „výstavní vitríny“, čímž se stavby opticky propojí s krajinným rámcem. [57]

Druhou cenu získal návrh pražských architektů Mariana Bělohradského, Zdeňka Rozsypala a Václava Snopa. Projekt na sebe upozornil hlavně prefabrikovaným zastřešením všech

[54] Viz Fuchs (pozn. 6), s. 91-95.
[55] Ibidem.
[56] Oblast dnešního umístění Archeologické základny Akademie věd Brno.
[57] Ibidem.

objektů. *„To tvoří jednoduché a hlavně architektonicky hravé spojení všech staveb,“* uvádí Fuchs.

Porota se rozhodla, že ocenění za druhé místo obdrží ještě další tým z bratislavské techniky – Dušan Kuzma a Vojtěch Vilhan. Jeho hlavní myšlenka spočívala v shromažďovacím místě všech prohlídkových cest a ve variabilních pavilonech.

Třetí cenu si odnesli architekti z Košic – Ján Gabrini, Berty Hornung a Milan Kalinovský. Ti přicházejí s inovativním propojením všech zastřešených základů v jeden celek, a to pomocí krytých otevřených chodeb. [58] Porotě se však nelíbilo, že byl projekt až příliš rozsáhlý pro dané prostředí.[59]

Nakonec Fuchs informuje o tom, že porota doporučila výstavbu památníku podle vítězného návrhu. Dále upozorňuje na nutnost vytvořit definitivní urbanistickou studie a také definitivní plán zastřešení. Závěrem Fuchs uvádí: „*Světová důležitost tohoto slavného archeologického naleziště zavazuje k opatřením co nejrychlejším.“*[60]

Tato první soutěž nakonec vyzněla jako snaha o správné pojetí této u nás nové architektonické problematiky. Přinesla mnoho nových úhlů pohledu, ale vzhledem k určité volnosti, jež byla architektům dána, byly mnohé z návrhů v reálu nepoužitelné. Ukazuje se zde důležitost správného a jasného vymezení požadavků při podobných soutěžích. Všechny zaslané návrhy byly vystaveny na výstavě „*Velká Morava tisíciletá tradice státu a kultury*“.

9. Přestavba stávajícího depozitáře na muzeum

Další vývoj mikulčické lokality se nese v pro nás nevysvětlitelném duchu. Archiválie totiž o období po roce 1963 mlčí. V roce 1963 bylo zcela dokončeno zděné zastřešení II. kostela a vznikla zde první stabilní expozice s vystavenými nálezy. Za nejasných okolností byl v roce 1967 zděný archeologický depozitář, jenž byl předán v roce 1960 správě památkového areálu pro potřeby muzea, přebudován na výstavní sál.[61] Proč se k této variantě přistoupilo, není doposud známo. Důvody mohly být praktické – vyhovět nárůstu návštěvníků a vytvořit adekvátní výstavní expozici a zázemí pro zaměstnance za přiměřené finanční náklady. Také mohlo jít o jistou politickou machinaci, kdy Josef Poulík jako vedoucí Archeologického ústavu věnoval budovu archeologického depozitu Státnímu ústavu památkové péče a ochrany přírody.

[58] Dnes již nepředstavitelná varianta, která by nejspíše zcela zastínila celou výjimečnost okolní jemné krajiny.
[59] Viz Fuchs (pozn. 6).
[60] Ibidem.
[61] Můžeme se domnívat, že dokumenty k této přestavbě shořely při požáru jednoho z depozitářů u akropole v roce 2007.

Tím přicházejí archeologové o jediný zděný depozitář. V té době také vznikají první dřevěné budovy depozitářů a zázemí pro ČSAV, tzv. „bílý dům“, místech u akropole. Tyto budovy stojí na stejném místě dodnes.

V depozitu je v roce 1970 otevřena nová expozice. Zpráva o otevření uvádí, že stará expozice byla naposledy upravena v roce 1963, a nevyhovuje nárůstu nových poznatků a velkému přílivu návštěvníků. Poprvé byly vystaveny monoxyly (dřevěné čluny vydlabané z kmene stromů) nalezené v roce 1967 i dochované pilíře mostů.

Oficiální otevření se konalo 29. dubna 1970, celé zajištění a průběh ceremoniálu byly projednávány se zástupci KSČ – Zdeňkem Vávrou, předsedou Jihomoravského krajského národního výboru (KNV), který také expozici oficiálně otevíral, a Karlem Neubertem, vedoucím tajemníkem Krajského výboru KSČ.

Je zajímavé, že expozice vydržela v této podobě až do roku 1985, kdy byla zmodernizována. Celá budova přestavěného depozitáře přežila pomocí několika modernizací až do roku 2013.

10. Studie architekta Jindřicha Czernaye z roku 1972

Ačkoliv byla potřeba výstavní expozice vyřešena, vznikala během 70. let celá řada architektonicko-urbanistických studií tohoto území. Několik z nich bylo dokonce schváleno a připraveno k výstavbě, k žádné z nich se však nikdy nepřistoupilo.

Takový příklad představuje i klíčová studie architekta Jindřicha Czernaye předložená Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody Brno v září roku 1972. První náčrty byly podány již 6. října 1971. Při první konzultaci 18. října 1972 předložil Czernay návrh areálu archeologických objevů a jejich prezentaci, pěší prohlídkové trasy a vlastního objektu funkčního centra, jež obsahovalo budovu muzea, správy NKP, pracoviště ČSAV, ubytování, objekt hospodářského příslušenství a objekt samoobslužné restaurace. Termín na dokončení studie, projektového úkolu a modelu byl dán do 30. září 1972.

Přesně v tomto termínu byl také v Brně odevzdán projektový úkol – Národní památník Mikulčice s plánovaným investičním nákladem 27 756 100 Kčs. Dispozičně byl návrh rozdělen do šesti samostatných celků:

1) národní kulturní památník
2) archeologický ústav
3) ubytovna
4) restaurace
5) hospodářský objekt

6) reprezentační vstupní předprostor.

Nejvýznamnější byl objekt samotného památníku, což měla být atypická dvoupodlažní budova. V prostoru vestibulu by byly pokladny a sociální zařízení pro návštěvníky. Počítalo se zde i s přednáškovým sálem o kapacitě 126 míst, který by sloužil návštěvníkům expozice nebo odborníkům ke konání kongresů a sympozií. V prvním patře byl situován expoziční sál pro archeologické nálezy. Východ z expozice byl umístěn na východní straně a napojil by se na vnější schody vedoucí na střechu s vyhlídkovou terasou. [62]

Pro Archeologický ústav ČSAV architekt navrhl pětitraktovou přízemní budovu rozdělenou na výzkumné pracoviště a technologickou část (příjem nálezů, depozitáře a ateliéry). Pro zpříjemnění a zlepšení pracovního prostředí mělo sloužit uprostřed objektu atrium se zelení.[63] Velkoprostorový depozitář zabíral celé vysunuté křídlo a navazoval na archeologické pracoviště, kde byl i speciální depozitář s klimatizací pro kovové nálezy.

Na archeologickou část navazovala ubytovna se samostatnými buňkami, sprchovými kouty a WC. Kapacita ubytovny byla devatenáct lůžek rozdělených do čtrnácti pokojů.

Restaurační zařízení vytvářelo další samostatný objekt poblíž vstupu do reprezentačních prostor Národního kulturního památníku. Restaurace měla poskytovat 114 míst k sezení a letní terasu. Návštěvníci by zde mohli využít samoobslužné kuchyňské linky, která by za den vydala až 250 obědů.

Dominantu celého areálu tvořila budova Národního kulturního památníku s expozicí a přednáškovým sálem – nejnáročnější část celé výstavby. Uvažovalo se o pohledovém betonu – plastický povrch s kanelurami obdélníkového tvaru. V případě budov archeologického ústavu, ubytovny a restaurace by šlo o montované stavby s celoskleněnými závěsnými panely. Hospodářský objekt architekt koncipoval jako montovaný železobetonový skelet s výplňovým zdivem a světlou škrábanou omítkou.

Svou architekturou a výzdobou představoval Czernayův projekt celistvé dílo. Prostředí interiérů a exteriérů chtěl zkvalitnit a zapojit je do okolního prostředí. V celém komplexu přesně navrhl jednotlivé umělecké prvky - vodní fontány do vstupního nádvoří, reliéf v betonu a vlajkový stožár při vstupu do NKP, betonový obelisk v archeologickém ústavu či umělecky ztvárněnou zeď v restauraci.[64]

---

[62] Jindřich Czernay*, Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72, s. 12.

[63] Ideu atria se zelení uprostřed budovy využívá i architekt Petr Pelčák u nové budovy Archeologické základny Akademie věd ČR z roku 2013.

[64] Viz Czernay (pozn. 62), s. 20.

Ve studii také zvažoval kompletní zrušení příjezdové betonové silnice a navrácení trasy zpět do přírodního rázu, území chtěl zatravnit a osázet solitéry. Toto řešení by podle Czernaye umožnilo průhledy do kraje.

V závěru roku 1973 se konalo v Mikulčicích setkání předsedy České národní rady Evžena Erbena a předsedy Slovenské národní rady Ondreje Klokoče. Bylo zde rozhodnuto, že výstavba památníku Velké Moravy bude spjata s významným výročím obou národů a památník bude uskutečněn jako společné dílo.

Ředitel Archeologického ústavu v Nitře Bohuslav Chropovský se později k této myšlence vyjadřuje ve svém dopisu. Upozorňuje na nejasnosti uvedené v předloženém ideovém záměru, objevuje se v něm totiž dvojí označení mikulčického památníku – „Národní kulturní památník Mikulčice“ a „Památník Velké Moravy“. Připojuje svůj jasný souhlas s výstavou „Národního kulturního památníku Mikulčice“, jež by prezentovala nálezy z oblasti Mikulčic a zdůrazňovala jednotu Čechů a Slováků i společný základ československé státnosti. Podle Chropovského by z vědeckého, historického i politického hlediska nebylo správné vybudovat „Památník Velké Moravy“, který by soustředil nálezy z oblasti České a Slovenské socialistické republiky. Nálezy by se měly prezentovat a všestranně využívat především na místě jejich výskytu, proto nesouhlasí s výstavbou celostátního „Památníku Velké Moravy“.[65]

V rámci oslav třicátého výročí Slovenského národního povstání byl dne 25. srpna 1974 za účasti početné stranické a národní delegace položen základní kámen k vybudování Národního kulturního památníku v Mikulčicích. Tento kámen byl speciálně přivezen z Děvína. [66] Jana Kořínková se však domnívá, že symbolické zahájení výstavby přímo nesouviselo s Czernayovým projektem.

Jindřich Czernay se ale do problematiky zapojuje znovu. V roce 1976 předkládá ideový záměr na výstavbu *Národního kulturního památníku – Mikulčice*, jenž zpracoval na základě Kurialova návrhu. [67]

[65] Bohuslav Chropovský, *Pripomienky k ideovému zámeru výstavby „Památniku Velká Morava v Mikulčicích“,* dopis uložený v archívu územního pracoviště Národního památkového ústavu v Brně.
[66] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 35.
[67] Ibidem, s. 36.

11. Antonín Kurial – ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice

Na konci srpna roku 1976 projednala Rada Krajského národního výboru v Brně podklady k výstavbě Národního kulturního památníku, mezi nimiž se již nacházel ideový plán profesora Antonína Kuriala i s doporučením k jeho provedení.

Během zpracování přípravné dokumentace k tomuto projektu se vyskytly závažné problémy, které zpomalily časový harmonogram. Tím hlavním bylo dvojnásobné navýšení původního rozpočtu. Musel být vypracován nový investiční záměr s omezujícím limitem 40 milionů Kčs. Jak bylo dohodnuto, památník měl být společným projektem české i slovenské strany, proto i jejich finanční podíl na výstavbě měl být padesátiprocentní. Finální projektový úkol byl schválen dne 15. 11. 1979, a termín předání hotové stavby byl naplánován na rok 1984.

Podle Antonína Kuriála je *„naléhavě žádoucí zřídit vstupní objekt jako bránu, která kromě vstupní funkce k nalezišti splňuje potřeby prezentace nálezů a jejich uložení“.* [68] Brána jako ústřední myšlenka Kurialova ideového plánu byla vyřešena monumentálním objektem situovaným na ose přístupové cesty z Mikulčic a komponována jako mohutná velkorozponová střešní konstrukce. Pod touto společnou střechou se skrývají dva volné objekty: expozice ve tvaru dvoupodlažního válce a depozit jako dvoupodlažní hranol. Obě ploché střechy měly sloužit jako prohlídkové terasy s expozicí zmenšených modelů zaniklých staveb. [69] Vedoucím architektem expozice se stal akademický architekt Ullrich, sochařská výzdoba byla konzultována s akademickým sochařem Milošem Axmanem a ideovou plastiku pro exteriér potom měl vytvořit akademický sochař František Navrátil.

Myšlenku brány podporuje i charakter zvolené konstrukce z masivních pilířů a břevnoví. Vnitřní samostatné objekty již mají lehké skelety veskrze prosklené, krása moderní konstrukce je zcela nezakrytá a viditelná. [70] K budově tvořící vstupní bránu se poté z pravé strany napojuje dlouhá budova archeologického ústavu a plánovaná restaurace, tyto budovy rámují malé náměstíčko.

Jak Antonín Kurial napsal v roce 1974, že „*celková koncepce objemově prostorového i struktivního řešení je tedy zcela soudobá a neslevuje nic z maximální stavební progresivity dneška, ve smyslu krajního odhmotnění, snížení váhy a nové stavební mechaniky.“*[71]

---

[68] Antonín Kurial, *Ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice*, Brno 1974, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 7-4- 1201/1, s. 1.
[69] Ibidem, s. 2.
[70] Ibidem.
[71] Ibidem, s. 3.

I přes toto moderní pojetí se snažila koncepce přiblížit tradicím a naší lidové architektuře. Jako mohutná solitérní stodola měla ovládat krajinu luk a polí. Kurial považoval svůj projekt za vážný pokus o národní artikulaci internacionální moderní architektury, pokus u nás ojedinělý.

Podle Jany Kořínkové je Kurialovo urbanistické řešení z velké části shodné s Czernayovým.[72] Kurial se však pouští do monumentálnějšího projektu se zdůrazněnou symbolikou brány. Velkou nevýhodou projektu je ignorace problematiky zastřešení kostelů a vytyčení prohlídkových tras. [73]

Původní projekt připravený Stavoprojektem Brno k odsouhlasení, nebyl dokončen. Byl vrácen dodavatelem PS Gottwaldov zpět investorovi a nemohl být ani zrealizován plán organizace výstavby. Schválený časový plán je v ohrožení, stavba nebude do roku 1984 dokončena. K výsledné realizaci nikdy nedošlo. Po celou dobu projednávání tohoto projektu vznikaly problémy mezi investorem a objednavatelem, finanční náročnost mohla být dalším bodem, který vedl k ukončení příprav.

Po domluvě s Krajským národním výborem se v roce 1978 stal generálním projektantem Stavoprojekt Brno. Ten začíná zpracovávat vlastní projekt architektů Miroslava Spurného a Milana Steinhausera. V roce 1980 má Stavoprojekt na žádost investora vyhotovit plastický model památníku.

„Úvodní projekt. Památník Velká Morava v Mikulčicích" byl oficiálně předložen v roce 1980 a jde o poslední známý návrh z doby socialistické republiky. Jana Kořínková tento projekt považuje za „*nejoriginálnější počin*".[74]

Miroslav Spurný navrhl trojpodlažní objekt otočený směrem k archeologickému nalezišti. Jako v ostatních projektech i zde se objevuje prvek prostranství s vodní plochou, jež je uzavřeno monolitickou stěnou z pohledového betonu. Nízká obdélníková budova archeologického ústavu se napojuje na prostor restaurace, tyto objekty jsou z pohledové strany rámovány dlouhou zvýšenou přístupovou lávkou do budovy muzea. Inspiraci Kurialovým projektem můžeme vidět v memoriálním objektu po levé straně, který kryje stejně jako u Kurialovy muzejní budovy plochá střecha na betonových pilířích. Kurialem navržený princip centrální stavby na kruhovém půdorysu přiléhající ke kvádrovému objektu

[72] Viz Kořínková(pozn. 22), s. 35.
[73] Ibidem, s. 37.
[74] Ibidem.

muzea byl tedy zachován, myšlenka uzavřeného auditoria musela ustoupit ve prospěch památníku. [75]

Tímto projektem a rokem 1980 dlouhodobě končí veškerá snaha o vybudování adekvátního prostoru s muzeem k prezentaci mikulčických objevů. Archiválie ani jiné publikace bohužel neuvádějí, z jakých důvodů nebyl žádný z těchto navrhovaných projektů zrealizován. Za nejpropracovanější návrh, jenž řešil problematiku Mikulčic v celé její šíři, můžeme považovat práci architekta Jindřicha Czernaye. Studie Antonína Kuriala a Miroslava Spurného se soustřeďovaly pouze na památník jako takový, stěžejní problém prezentace základů kostelů a jejich ochrany před vlivy počasí zcela vynechává. Bylo by zajímavé sledovat, jak by tyto problémy architekti dále řešili.

Další etapu vývoje lokality již zajišťovalo Muzeum Hodonínska, dnešní Masarykovo muzeum v Hodoníně. Správa návštěvnického provozu a muzea totiž přechází v roce 1987 z Krajského střediska památkové péče v Brně na hodonínské muzeum, pod jehož patronátem je památka dodnes. Změnilo se i označení lokality, z názvu „Velkomoravské Mikulčice" se stalo „Slovanské hradiště v Mikulčicích", národní kulturní památka.

Jelikož se zatím nepřistoupilo k realizaci žádného z předložených urbanisticko-architektonických projektů, musí Masarykovo muzeum vystačit s tím, co má, a plně využít bývalý depozitář. V roce 1990 je z důvodu stále se zvyšujícího počtu návštěvníků monolitická stavba bývalého depozitu rozšířena o nově přistavený vestibul. Vlastní přístavba je navržena jako jednotný hmotově vyváženy objekt volně navazující na stávající okolní zástavbu. Nový prostor byl využit pro pokladny, občerstvení a nové WC pro zaměstnance.

12. Inspirativní studie Ateliéru AADD

V roce 1993 myšlenka na výstavbu „Národního kulturního památníku v Mikulčicích" znovu vyvstává prostřednictvím zajímavé studie Ateliéru AADD a iniciativou Okresního úřadu v Hodoníně. Ateliér vedený Olgou Drápalovou a Jaroslavem Drápalem, je vyzván ke zpracování urbanisticko-architektonické studie na památník v Mikulčicích.[76] Unikátní myšlenka spočívá v rozvržení výstavby do dvou etap s výhledem na jejich dokončení během dvaceti let. Hlavní cílem první etapy bylo „*chápání celého areálu jako přírodního parku, protkaného sítí pěších komunikací a vodních kanálů, jehož centrum by tvořilo vlastní*

[75] Ibidem.
[76] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 38.

Hradiště". [77] Měla upravit okolní krajinu, hlavně ji vyčistit od zchátralých budov v areálu valů, například od plechových garáží nebo stožáru pro vlakoslávu.

Finančně náročnější druhá etapa měla zahrnovat konečné vyčištění prostoru. Počítalo se i s eliminací dopravy na území hradiště a se zrušením stávající příjezdové cesty. V rámci dispozičního rozložení nových budov se opět objevuje návrh odsunout celý muzejní komplex do oblasti Trapíkova. Tento odsun veškerých budov z akropole a blízkého předhradí plánovaly již předchozí urbanicticko-architektonické návrhy. Na akropoli měl zůstat jen solitérní pavilon nad II. kostelem.

Oproti dříve navrhovaným velkolepým socialistickým komplexům dává Ateliér AADD důraz na zachování přírodního rázu celé krajiny. Tomu odpovídá i návrh hlavní muzejní budovy částečně zapuštěné do terénu a zastřešené tzv. zelenou střechou. Zajímavým bodem v tomto návrhu bylo vybudování velkomoravského skanzenu s hrnčířskými, kovářskými a kovoliteckými dílnami. Nejspíše šlo o požadavek Masarykova muzea v Hodoníně. [78]

Některé prvky obsažené ve studii Ateliéru AADD můžeme později najít v projektu „Archeopark Mikulčice-Kopčany" předloženém manžely Markétou a Petrem Veličkovými v roce 2009 (realizace 2013-2015). „Nenápadnou" součástí muzea od Ateliéru AADD byla například i vyhlídková věž, která nyní podle návrhu Veličkových tvoří dominantu návštěvnického centra. Jaroslav Drápal se v roce 2009 také stává členem poroty jež vybírala vítězný návrh v „Jednokolové urbanisticko-architektonické soutěži o návrh ideového řešení lokality Archeopark Mikulčice-Kopčany- česká část".

Původní stálá expozice z roku 1985 je v roce 1997 nahrazena expozicí novou s názvem „Velkomoravské Mikulčice – Knížecí hrad v údolní nivě řeky Moravy". Tato prezentace nejvýznamnějších mikulčických nálezů z období Velké Moravy poskytuje také řadu dokladů o dlouholetém osídlení ostrovů mezi toky Moravy, a to od starší doby kamenné až do poloviny 15. století. Expozici za podpory firmy Philip Morris odborně připravil dnešní vedoucí archeologické základny Akademie věd České republiky Lumír Poláček.

V roce 2007 bylo rozhodnuto o vyzdvižení stávajících replik základů kostelů a jejich úpravě. Byly rozebrány stávající kamenné kopie, jež byly velmi málo čitelné. V rámci těchto prací jsou odhaleny i původní negativy kostelů (dnes 300mm pod úrovní stávajícího terénu), ty jsou archeology přesně geometricky zaměřeny, znovu zajištěny geotextilií a zasypány.

[77] Ateliér AADD, Urbanisticko-architektonická studie Národní kulturní památník Mikulčice, Brno 1993, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-5-13296/2.
[78] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 39.

Nové kopie základů byly vyzdviženy minimálně 300mm nad úroveň dnešního terénu. Materiálem se staly lomové kameny pískovec a vápenec, podle odborného posouzení byl původně používán jemnozrnný pískovec. Jako pojivo byla použita směs bílé cementové malty a bílého cementu. Celý projekt navrhla projektová kancelář Projektis Kyjov s vedoucím Zdeňkem Vlachem.[79]

13. Průlomová urbanisticko-architektonická studie Jany Gregorové a fakulty architektury STU Bratislava

Jak již bylo řečeno, nejvýznamnější studií přinášející důležité náměty pro další vývoj lokality je práce „Archeopark Mikulčice- Kopčany“, jež vznikla pod odborným vedením Jany Gregorové z fakulty architektury na STU Bratislava v roce 2009. Klíčovou se stává díky myšlence spojení české a slovenské strany v jeden celek, který dnes rozděluje hranice tvořená řekou Moravou. Vzhledem ke spojení obou území v období Velké Moravy se dnes můžeme jen divit, proč tato myšlenka nepřišla již mnohem dříve. Možnosti propojení dopomohl i vstup České a Slovenské republiky do schengenského prostoru, čímž byl umožněn volný přechod hranic návštěvníkům z těchto zemí. Studie Jany Gregorové vzniká na popud starostů obcí Mikulčice a Kopčany v rámci snahy o zvýšení cestovního ruchu v obou oblastech.

Území plánovaného archeologického parku se rozkládá na jihovýchodní straně extravilánu moravské obce Mikulčice a na severozápadním cípu extravilánu slovenské obce Kopčany. Území na české straně kopíruje oblast archeologických vykopávek a nálezů z období Velké Moravy v rámci mikulčické aglomerace. Jde o území navržené na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO. Vymezení lokality pro archeopark bylo na českém území mnohem snazší než na slovenském. Míra poznání a výzkumu slovenské strany týkající se období Velké Moravy je totiž mnohem menší. Oblasti archeologických nalezišť jsou zde dány pouze vyhledáváním a sběrem nálezů oproti plnohodnotnému velkoplošnému odkryvu v Mikulčicích. [80]

Součástí archeoparku je na Slovensku i kostel sv. Margity Antiochijské v Kopčanech. Po výzkumu hřbitova u tohoto kostela byla upřesněna datace stavby do 9. století. Potvrdilo to tezi, že kostel byl součástí mikulčické aglomerace jako jeden z velmožských kostelů. Mezi další objekty v rámci archeoparku patří i barokní budova Kačenárny s rybníkem blízko slovenských Kopčan.

[79] Projektis, *Vyzdvižení kopií základů kostelů, Slovanské hradiště v Mikulčicích*, Kyjov 2007, str. 4, Obecní stavební úřad v Hodoníně.
[80] Viz Gregorová (pozn. 21).

Jana Gregorová upozorňuje, že po letech nečinnosti může nastat úpadek zájmu návštěvníků o hradiště. Hlavními důvody jsou právě nevyhovující prezentace nálezů, nedostatečná vybavenost zázemí, špatná přístupová komunikace a umělé přerušení kontaktu se slovenskou stranou.[81]

Jako cíl si Gregorová stanovuje najít optimální variantu vize česko-slovenského parku. Výběr je limitovaný mírou zásahu do existujícího přírodního prostředí. Dané území se také stále považuje za živou archeologickou lokalitu, je tedy nutné počítat s dalšími výzkumnými pracemi na obou stranách. Dílčím cílem je příprava základních údajů pro zápis území do Seznamu lokalit světového dědictví.[82]

Gregorová vyzdvihuje i potenciál nejen okolní krajiny s přírodní rezervací Skařiny, ale i přilehlých obcí. Za důležitý prvek zpopularizování krajiny považuje plné splavení Moravy až po soutok s Dyjí, což je v dlouhodobém oblastním plánu. Přírodní i kulturně-historický potenciál české a slovenské strany by mohl být využit k oživení mikulčického hradiště i přilehlých obcí v podobě opětovného zájmu turistů. Tento plánovaný nárůst turismu je potřebné i částečně regulovat z důvodu ochrany autenticity naleziště. Je tedy důležité eliminovat automobilovou dopravu a minimalizovat přístup cyklistů na vymezené území archeoparku.

Studie přináší tři možné varianty urbanistického řešení archeologického parku. Mezi hlavní body „Varianty A“ patří minimální změny stavu prezentace hradiště na české straně, zohlednění existence kostela sv. Margity s přilehlým hřbitovem v Kopčanech a společné vazby se slovenskou stranou. Na základě těchto bodů byla navržena řešení Území UNESCA na české straně je vymezeno s důrazem na prezentaci jádra velkomoravské sídlištní aglomerace, na straně slovenské se soustřeďuje na kostel sv. Margity a areál Kačenárny s rybníkem. Areál Kačenárny by prošel obnovou do stavební podoby z 19. století, později by sloužil jako zázemí archeologického parku. Dále tato varianta ponechává muzeum na současném místě – na předhradí s výjimkou přesunutí stávajícího parkoviště až za hranice národního kulturního památníku. Detašované pracoviště Archeologického ústavu Akademie věd ČR taktéž zůstává bezezměny v akropole a předhradí. [83]

„Varianta B“ má jako hlavní bod přesunutí muzea a zvýraznění prezentace identických prvků slovanského hradiště. Přesun muzea je navrhovaný za hranici dnešního národního kulturního památníku do areálu bývalého ovčína. Tím bude možná prezentace předhradí

[81] Viz Gregorová (pozn. 21).
[82] Ibidem.
[83] Ibidem.

v urbanistické dimenzi. Dodatek upřesňuje, že tato vize je výhledová a podmíněná získáním pozemků ovčína. Pracoviště archeologického ústavu zůstává na původním místě avšak v upravené podobě. Depozity a ubytovny brigádníků se přemísťují směrem ke Kyjovce.

Nejradikálnější řešení přináší „Varianta C“. Počítá s úplným odstraněním všech objektů z hradiště a jeho maximální prezentaci na české straně. Objekt Kačenárny je zde zastřešená ruina sloužící pro účely lapidária archeologického parku. Celé pracoviště archeologického ústavu se stěhuje na místo dnešní čističky odpadních vod u Kyjovky.

Po konzultacích s dotčenými institucemi byla vybrána „Varianta B“, jež počítá s obnovením velkomoravské cesty v plném rozsahu. Přesun muzea mimo území národní kulturní památky je míněný výhledově, studie uvažuje nad možnou rekonstrukcí stávajícího památníku pro základní potřeby turistů. Celá realizace je rozplánována do několika etap. Přemístění muzea by přišlo na řadu v poslední etapě výstavby, záleží ale na finančních prostředcích. Studie se zaměřuje i na důležitost prezentace kostelů. Gregorová považuje tehdejší způsob prezentace kostelů pomocí malých vyvýšených půdorysů olemovaných pískovou plochou za nevyhovující a málo čitelný, neumožňuje totiž prostorové vnímání kostelů ze vzdálenějších míst. Proto se musí současné zdivo zpevnit a nadstavit, a to nejlépe původní horninou, jak doporučuje Gregorová. Kolem kostela IV. navrhuje obnovení palisádové ohrady pomocí dřevěných kůlů.

Jelikož podobu celého mikulčického území dříve udával vodní tok Moravy, studie navrhla obnovu některých mostních konstrukcí z období Velké Moravy. Dále půjde o dřevěné lávky přes suchá slepá ramena, dřevěno-kovové mostíky přes kanály a potoky i velký závěsný most přes řeku Moravu. Tvar a materiál jednotlivých typů mostů se záměrně odlišuje, aby už na první pohled bylo patrné, které mosty jsou rekonstruované – velkomoravské a které jsou novotvary. Při výstavbě rekonstruovaných velkomoravských mostů je podle Gregorové nutno vrátit se k dokumentaci z doby probíhajícího výzkumu. Ta se musí vyhodnotit a pak najít adekvátní alternativu podle získaných informací. Mosty jsou navržené do míst původního řečiště, a to v předhradí a na akropoli. [84]

Další rekonstrukce by se týkala obnovy dřevěných staveb kolem kostela VII. formou skanzenu. Nebyla by jednoduchá, jelikož o vlastní podobě domů okolo tohoto kostela se ví jen velmi málo. Poslední didaktickou obnovou by byl objekt na Kláštěrisku, jenž se nachází na nejvyšším místě těšického lesa. Na tomto místě byla zjištěna spirálovitá ohrada považovaná za pohanský kultovní objekt. [85]

[84] Viz Gregorová (pozn. 21).
[85] Ibidem.

V rámci experimentální archeologie se navrhuje rekonstrukce několika výrobních objektů a dalších historických dílen. Jde o několik zapuštěných pecí na experimentální vypalování keramiky, ale i o další aktivity, jež by velmi obohatily výukové programy pro školy.

Studie Jany Gregorové tvoří svou komplexností, velmi důležitý dokument v celé problematice velkomoravských Mikulčic. Její význam se ukazuje i v následující „Jednokolové urbanisticko-architektonické soutěži o návrh ideového řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany – česká část“ vypsané Radou Jihomoravského kraje v dubnu roku 2009. Studie se stala jedním z hlavních podkladů soutěže.

V dubnu 2008 byl zmodernizován pavilon zastřešující I. a II. mikulčický kostel. Jeho nová expozice s názvem „Velkomoravské Mikulčice - druhý kostel a sakrální architektura knížecího hradu“ získává ten samý rok ocenění Gloria Musealis od Asociace galerií a muzeí ČR v kategorii Muzejní výstava roku 2008. [86]

14. Soutěž na ideové řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany v roce 2009

Dne 16. 4. 2009 vypisuje Rada Jihomoravského kraje jednokolovou anonymní soutěž na „ideové řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany“. Od vypsání soutěže bylo jasné, že podoba vybraného projektu bude mít velký vliv na zapsání památky do seznamu UNESCO. *„Úkolem ideové urbanisticko-architektonické soutěže je najít nejvhodnější řešení území národní kulturní památky, vytvářející předpoklad pro vznik důstojného archeologického parku světového významu v souvislosti s návrhem nejvýznamnější části národní kulturní památky na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO,“*[87] uvádí soutěžní podmínky.

Soutěžní podmínky kopírovaly požadavky „Varianty B“ ze studie Jany Gregorové. Kromě novostavby muzea a pracoviště pro Akademii věd ČR se to týkalo také odsunu hlavního objektu archeologického pracoviště spolu s parkovištěm na okrajovou část invilánu obce Mikulčice. Vybraný projekt měl být komplexní a měl obsahovat i návrhy venkovního mobiliáře, vstupní brány, orientačního systému či úpravy komunikací pro pěší, cyklisty i automobily.

Ukončení soutěže bylo vyhlášeno na 18. 6. 2009. Hodnotící zasedání soutěžní poroty se konalo 20. – 22. července 2009 v mikulčickém kulturním domě. Celkem bylo odevzdáno deset návrhů. Jednání řídil předseda poroty Jaroslav Drápal. Porota jednomyslně schválila

[86] Tato expozice je v provozu dodnes v nezměněné podobě.
[87] *Jednokolová urbanisticko-architektonická soutěž o návrh ideového řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany – česká část (soutěžní podmínky)*, Rada Jihomoravského kraje, Brno 2009, Archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích.

účast odborných znalců, vedoucí odboru územního plánování a stavebního řádu Evy Hamrlové a vedoucího odboru kultury a památkové péče Tomáše Drobného. Jako expertka na dané území byla přizvána Jana Gregorová, dále ředitel Archeologického ústavu Akademie věd ČR Pavel Kouřil a ředitelka Masarykova muzea v Hodoníně Irena Chovančíková. Jana Kořínková kritizuje absenci archeologů, kunsthistoriků či památkářů se zaměřením na archeologické památky.[88]

Výsledky soutěže byly zveřejněny dne 7. 8. 2009 :

Na prvním místě se umístil návrh č. 4 od autorů Markéty a Petra Veličkových, Jana Cyrany, Davida Prudíka a Jitky Cabalové. Odborné hodnocení poroty: „*Z hlediska urbanistického lze projekt pokládat za vyvážený, který respektuje jak aspekty z pohledu národní kulturní památky, tak i z pohledu ochrany krajiny. Architektonické řešení je nadprůměrné. Návrh řeší kompletně exteriérový mobiliář, který též pamatuje na občany zrakově postižené. Užívá originální prvky pro náznakové zhmotnění původních velkomoravských staveb. Kvalitním návrhem je i řešení orientačního systému. Návrh celkově působí uvolněně, nenásilně a umožňuje návštěvníkovi volný pohyb v areálu, aniž by svým architektonickým řešením přehlušil celkový vjem z Archeoparku*.“[89]

Na místě druhém skončil návrh č. 7 od Petra Malého a jeho spolupracovníků Zdenka Chmely, Jana Kokeše, Václava Kokeše a Miroslava Malého. Odborné vyjádření poroty: „*Autoři deklarují v návrhu max. potlačení rozsahu stavebních objektů, což se jim úspěšně podařilo. Urbanistické řešení velmi zdařile koncentruje provozní objekty do jednoho funkčního a kompaktního celku včetně organizace parkování, které v současné době (i v mnoha soutěžních návrzích) probíhá poněkud živelně. Navrženým řešením se zdařilo vymístit všechny provozní objekty z Akropole. Jednoduché a ekonomicky příznivé řešení však převažuje nad nápaditostí, nad myšlenkou, která by přilákala nové návštěvníky areálu. Na druhou stranu lze konstatovat, že architektonický výraz (především návštěvnického centra) je vzdušný, přehledný a tvarově čistý.“*

Místo třetí obsadil návrh č. 3 od autorů Jana Tesaře, Davida Mikuláška, Aleny Mazalové a Pavla Kleina. Hodnocení odborné poroty: „*Předností ideového urbanisticko-architektonického návrhu je jeho úspornost, čistota a upřednostnění historické hodnoty akropole. Tento přístup je deklarován i v hlavní myšlence ideového řešení „minimum*

[88] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 42.
[89] Archeopark Mikulčice – Kopčany – česká část, výsledky soutěže, https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/mikulcice_archeopark090807 , vyhledáno 25. 11. 2017

architektury, maximum informací", kdy posuzovaný návrh zohledňuje v dané míře zájmy památkové péče z pohledu NKP a jeho bezprostředního okolí. Přes některé připomínky se jeví toto řešení jako zajímavé a přínosné ve svém rozhodném postoji k archeologické lokalitě a jejímu současnému řešení."

Na místě čtvrtém se umístil návrh č. 5 od autora Petra Pelčáka - Pelčák a Partner, s.r.o. Hodnocení odborné poroty: „*Předložený návrh si vede originálním způsobem dialog se soutěžními podmínkami v reálném úsilí a dosažení důstojné podoby národní kulturní památky. Celková situace a objemové řešení na jedné straně přínosem z hlediska ideového řešení areálu, na straně druhé málo dbá na dohodnuté provozní vazby dle podkladů soutěže. Hypotéza velkomoravské cesty s přechodem na slovenskou stranu je dnes již překonaná. Zatímco mobiliář projevuje architektonickou invenci autora, ponechání Bílého domu není na úrovni architektonického výrazu ostatních navrhovaných objektů*."[90]

Porota konstatovala, že zúčastněné návrhy vykazovaly vysokou odbornou kvalitu a velkou míru citlivosti k danému prostředí. K výsledku dospěla ve shodě závislých i nezávislých členů poroty, rozhodnutí bylo jednoznačné. Doporučila vyhlašovateli, aby při výběru projektanta respektoval výsledky soutěže. [91]

Profesorka architektury Jana Gregorová nejlépe hodnotí projekt Petra Pelčáka a jeho kanceláře. Velmi chválí odsunutí celého projektu mimo území Národního kulturního památníku. Tento návrh se jako jediný vrací k této myšlence a taktéž ji rozvíjí. Pro svou radikálnost však u poroty nevyhrává.

Ředitelka Masarykova muzea Irena Chovančíková komentuje vítězný projekt manželů Veličkových takto: *„Neotřele nápadité řešení, které je celkově příjemné pro návštěvnický provoz od vybavení pro hendikepované až po zázemí pro obslužný personál. Vnitřní dispozice návštěvnického centra respektuje požadavky muzea. Pozitivem je návštěvníkům vstřícný, ale nenápadný mobiliář v areálu.*"[92]

[90] Ibidem.
[91] Závěrečný protokol o průběhu urbanisticko –architektonické soutěže Archeopark Mikulčice- Kopčany – česká část, Rada Jihomoravského kraje, Brno 2009 (Dokument poskytl vedoucí Slovanského hradiště v Mikulčicích František Synek).
[92] Ibidem, s. 67.

15. Vítězná architektonická studie Archeoparku Mikulčice „*Déjà vu*“

Autory vítězné studie jsou manželé Markéta a Petr Veličkovi a Jan Cyrana, spolupracovníky byli Jitka Cabalová a David Prudík. M&P (Markéta a Petr) Ateliér vznikl v roce 2004 a zaměřuje se zejména na krajinářskou činnost. Vítězství v mikulčické soutěži patří k velkým úspěchům tohoto ateliéru.

Celý projekt sami autoři nazvali „*Libreto - Déjà vu - pocit dříve prožitého, viděného, slyšeného*“. Koncept se snaží zvýraznit jasně viditelné pozůstatky lidského bytí a podpořit dodnes zachovanou historii místa. *„Tam, kde nám viditelné známky vymizely, je připomínáme pomocí symbolu řeky, bývalého opevnění, skic zaniklého obrazu místa* (…) *Doplňujeme to, co místu vždy chybělo, a tím je rozhled z ptačí perspektivy. Ten pomůže k plnějšímu pochopení významu místa.“*

Podle autorů projektu je důležité zdůraznit identitu dřívějších lidských osudů, jež se vyjádří například zvýrazněním obrysu hřbitova u kostelů. Protože není možné prezentovat návštěvníkům náhled do historické vrstvy, jistou náhradu jim poskytne pohled z ptačí perspektivy. Vize Veličkových (stejně jako Ateliéru AADD) obsahuje také vyhlídkovou věž s výhledem na akropoli a rozmístění kostelů po areálu. Z ptačí perspektivy lépe vnímáme vzájemné vztahy, proporce a měřítko jedinečného mikulčického komplexu.

Skleněné tabule rozmístěné po areálu ukazují pomocí průhledů obraz původních budov. Umístění tabulí architekti navrhli tak, aby návštěvník viděl konkrétní budovu na původním půdorysu, a tak se na chvilku vrátila vertikála budov překrývající horizont krajiny. Tento princip se opakuje i cestou na vrchol vyhlídkové věže, kdy architekti navrhli panely zavěsit na konstrukci věže a ukázat tak historickou krajinu v pozadí dnešní reality.

Základním materiálem pro celkový vzhled mikulčického areálu se stal kontroverzní corten – ocelový patinovaný plech. Podle studie tento plech evokuje původnost, zemitost a starobylost. Cortenovým plechem architekti opláštili pavilon nad I. a II. mikulčickým kostelem a návštěvnické centrum. Z něj také navrhli vyrobit venkovní mobiliář parku, jako jsou lavičky, stojany na kola a odpadkové koše. Dnešními návštěvníci mají na tento materiál velice různorodé názory. Mezi další použité materiály patří dřevo a sklo. Sklo sice fyzicky odděluje člověka od styku s krajinou, ale zároveň nás pomocí průhledů provází historickou krajinou „za zrcadlem“. Autoři uvádějí, že záměrně nikde nepoužili kámen, aby nekonkurovali pozůstatkům původních staveb.

„Stavby v archeoparku ztvárňujeme jako střepovité, úlomkovité obálky prostorů shromažďujících historii. Maximálně důležitý je pro návrh jejich dialog s krajinou – soulad, vzájemné prorůstání," uvádí Veličkovi v přílohách studie. [93]

Halu nad I. a II. kostelem architekti ponechali v hmotě kvádru. Stávající objekt zůstane ve své původní konstrukci s novým zateplením a opláštěním cortenovými pláty.

Nová budova návštěvnického centra se svou siluetou maximálně přimyká k horizontu krajiny. Plynule přechází od východní přízemní části do západní dvoupatrové, čímž plynule kopíruje krajinný reliéf. Vnitřní prostory umožňují co nejvolněji pracovat s jejich dispozicí. V přízemí doplňuje stávající expozici kavárna s výhledem na centrální část archeoparku, prostor pro krátkodobé výstavy a přednáškový sál.[94] V centru celé budovy má být vytvořeno podle projektu vytvořit tzv. Experimentárium, prostor určený k doplňkovým doprovodným programům pro školy či rodiče s dětmi. V patře jsou umístěny služební kanceláře a je zde i vstup na rozhlednu.

V projektu se také počítá s rekonstrukcí dřevěného kůlového mostu na historické trase velkomoravské cesty. Tato rekonstrukce se opírá o detailní vědeckou dokumentaci jednoho z prokazatelně nalezených mostů přes původně meandrující řeku Moravu.[95]

Konstrukci stavby tvoří stěny z původní expozice, jež zůstala zakonzervována v nedotčeném stavu. Doplňkem je ocelová konstrukce založená na železobetonových patkách. Opláštění celé budovy chtějí architekti provést z šikmo řezaných cortenových plechů. Plechové dílce nese distanční rošt kotvený do nosného ocelového skeletu. Zajímavým prvkem je zde střecha. Její finální pohledová vrstva má extenzivně zelenou barvu a je krásně viditelná z vyhlídkové věže.

Vyhlídkovou věž architekti vyřešili jako samostatnou konstrukci. Nosnou část tvoří čtveřice ocelových sloupů, ten centrální vynáší ocelové točité schodiště. Rozhledna má výšku 30m, na jejím vrcholu se ocitne vyhlídková plošina.

Po dlouhých letech úvah nad podobou mikulčického památníku, které začínají již v letech šedesátých, začíná v roce 2012 konečná realizace Archeoparku Mikulčice a jeho české části. Nejprve se zateplil pavilon nad I. a II. kostelem a opatřil opláštěním cortenovými pláty. Jelikož se pavilon obložil jako první, je dodnes odstín cortenu lehce tmavší než návštěvnické centrum. Současně s opláštěním vznikají nové komunikace v areálu akropole a takzvaná

[93] Ateliér M&P, *Architektonická studie Archeoparku Mikulčice „Déja` vu"* (nepublikovaný spis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), příloha 10, Mikulčice 2009.
[94] Prostor kavárny dodnes na hradišti chybí, občerstvení zajišťuje soukromá firma v původní nepěkné stavební buňce vedle návštěvnického centra. Tyto buňky dodnes hyzdí krajinu hradiště a jsou kritizovány jak ze stran návštěvníků, tak i ze stran odborníků.
[95] Viz Ateliér M&P, (pozn. 88) příloha 12.

„*velkomoravská cesta*“. Mimo to se osadily i nové informační tabule podle návrhu Veličkových a takzvaná „*travní řeka*“. Speciálně vysazené trávy ostřice pobřežní (Carex riparia) a ostřice buekově (Carex buekii), jež mají celoročně tmavší odstín než porost okolní, symbolicky znázorňují ramena řeky Moravy obklopující knížecí hrad.

Na podzim roku 2013 se zahájila výstavba návštěvnického centra, zkušební provoz započal 14. dubna 2015 a slavnostní otevření se uskutečnilo 1. května 2015.

Do dnešní doby však projekt stále není hotov v plné míře. Nebyl postaven most přes Moravu spojující obě části archeoparku. Problémy zamezující realizaci vidím v normách Evropské unie a komunikaci se slovenskou stranou. Odkládá se též modernizace první expozice zakonzervované v návštěvnickém centru, se zahájením se počítá snad v roce 2018.

Na základě vlastní zkušenosti s obýváním a užíváním budovy návštěvnického centra, mohu konstatovat, že budova plní svůj účel. Vnitřní prostor je dosti variabilní, aby umožnil větší doprovodné akce a pojal početné školy. Za normálního provozu dává návštěvníkům dostatek volnosti na pohyb po budově. Vyhlídková věž se stala velmi oblíbenou a vyhledávanou atrakcí. Ohlasy na celkové pojetí budov a hlavně na použitý materiál - rezavý plech corten se velmi různí. U většiny návštěvníků bohužel převládá názor negativní a kritický. Důkazem toho je tento vzkaz v návštěvní knize z roku 2016:

„ Žádala bych oficiální úřady o zlepšení vzhledu muzea. V dnešní době, kdy jde všechno kosmeticky „vylepšit“, myslím, že je to výsměch naším předkům a naší historii jak tohoto muzeum – vypadající jako hangár, vůbec vypadá. Hanba nám všem Slovanům.“

Jako osoba zainteresovaná do této problematiky můžu říci, že není plně využito potenciálu, jenž tento areál má. Jeho velkým problémem je také nedostatečná informovanost a propagace muzea i pořádaných akcí. Akropoli hyzdí také archeologické depozitáře a sklady ze sedmdesátých let, tzv. „*bílý dům*“. Můžeme jen doufat, že v nejbližší době se přistoupí ke slibovaným činům a započne se s výstavbou posledních prvků nutných k dokončení celé revitalizace, aby tak konečně vynikl celý projekt ve své komplexnosti a ucelenosti.

16. Archeologická základna Akademie věd ČR z rukou Pelčák a Partner Architekti, Brno

Budovy archeoparku nejsou jedinými novostavbami, jež v mikulčickém areálu vznikly. Stavba unikátní budovy archeologické základny pro Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno, která již získala řadu nominací a ocenění, započala v roce 2007 náročným jednáním o odkupu pozemků v oblasti Mikulčice – Trapíkov.[96] Na jaře roku 2012 byl k této budově navržené brněnským ateliérem již zmíněného Petra Pelčáka (Pelčák a Partner Architekti) položen základní kámen. Šlo o tentýž, jaký nechali s velkou slávou přivést z Děvína roku 1974 při zahájení tehdejší výstavby. Kámen byl poklepán všemi tehdejšími osobnostmi vědy i politického světa a nakonec opravdu použit. Budova se slavnostně uvedla do provozu 10. října 2013 a dnes patří k nejmodernějším archeologickým pracovištím ve střední Evropě. Po dlouhých letech provizoria se archeologové tímto dočkali reprezentativního a multifunkčního objektu.

Aby stavba nerušila okolní krajiny, musela vzniknout v náležitém měřítku. Ve svém abstraktním těle však postrádá klasické prvky domů, jako jsou dveře, okna či střecha. S krajinou a světem Velké Moravy koresponduje použitými materiály – kletovanou omítkou a dřevem v rizalitech. Do těla budovy se „vyřezalo“ vnitřní atrium se zelení a atrium vstupní, čímž se budova člení do tří křídel. Společně se stýkají ve vstupní hale, jež zároveň slouží jako konferenční sál s krásným výhledem do krajiny přes celoskleněnou stěnu. Jednotlivá křídla mají různou orientaci i různé výhledy a každé z nich jinou funkci. Budova totiž slouží jak pracovně, tak i jako bydlení pro sezonní pracovníky. Rovněž patra jsou různě využita. Přízemí je pracovní, patro je určeno depozitáři. Ateliér Petra Pelčáka přirovnává projekt svým dělením k městu. Konferenční střed budovy slouží jako veřejný prostor náměstí, kde se všichni setkávají. Jednotlivá křídla působí jako městské čtvrti odlišné jedna od druhé svým charakterem. [97]

Jana Kořínková uvádí, že „*dislokaci archeologické expedice do oblasti Trapíkova lze rovněž chápat jako symbolické gesto, jakým způsobem by se měla výstavba v oblasti velkomoravského naleziště na Valech dále ubírat.“*[98]

[96] Budova byla nominována na Cenu za architekturu pro rok 2017.
[97] Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základna Mikulčice, http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/, vyhledáno 29. 11. 2017.
[98] Viz Kořínková (pozn. 22), s. 41.

17. Paralely k mikulčickému areálu na území České republiky

Přímou paralelou k Mikulčicím se stal Památník Velké Moravy ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Zde byly výzkumné práce a celý vývoj lokality zahájeny mnohem dříve než v Mikulčicích, a to objevem archeologa Viléma Hrubého v roce 1949. Již v letech 1959 - 1960 vzniká projekt na „*Památník Velkomoravské říše*“ od architektů Vladimíra Hradila a Miloše Suchánka. Celá budova byla postavena nad prvním nalezeným objektem – hřbitovním kostelem „Na Valách“. Architekti navrhli monolitickou mastabu se stěnami částečně ze skládaného kvádříkového kamene a částečně cihelné, finálně omítnuté. Střechu zakrývá atika, má obdélníkovou lucernu se světlíkem nad pozůstatky nalezeného kostela. Střešní světlík přivádí do výstavního prostoru přirozené denní světlo, stejný princip se užívá u velkých obrazáren. Hlavní prostor se základem kostela je přístupný širokým ochozem vhodným i pro doprovodnou instalaci. Svébytné dílo vytváří z tohoto objektu výjimečná výtvarná výzdoba, vstupní reliéf od sochaře Oldřicha Peče a výtvarně pojednaná mapa Velkomoravské říše.

V roce 2010 se po rekonstrukci památník znovu otevřel veřejnosti. Zmodernizovaná expozice je pojata jako příběh starého muže, jehož hrob byl nalezen u základů odhaleného kostela.

Co se týká další práce s dochovanými zůstatky staveb a jejich prezentací, můžeme hledat společné prvky na Budči nebo na slavníkovském hradišti v Libici.

Budeč se stala taktéž národní kulturní památkou a významným poutním místem díky částečně dochované rotundě svatého Petra a Pavla, která byla vystavěna z příkazu knížete Spytihněva I. Obvodové zdivo nepravidelné rotundy je z velké části původní. Základy dalšího raně středověkého kostela se tu stejně jako v Mikulčicích prezentují pomocí půdorysu na louce. Tato prezentace ze sestavených kamenů bez navýšení je jen velmi minimalistická.

Nejprogresivnější prezentaci staveb nalezneme v Libici. K vidění jsou zde základy slavníkovského paláce, kostela a vstupní brány. Zdejší úpravu základů tvoří stejně jako v dnešních Mikulčicích pevně vyzděná nadstavba nad úroveň terénu. Pro jasnější vyznačení jsou opatřeny vrchní kamennou deskou jemně přesahující okraj nadstavby. Jejich okolí je vysypáno kamínkovou drtí, tím se základy lépe vymezují a jsou přesně čitelné. Památník pochází z roku 1965 a má rovněž statut národní kulturní památky.

18. Přistup k prezentaci archeologických vykopávek ve světě

Stejně jako v Mikulčicích a na dalších nalezištích u nás se i ve světě museli architekti vypořádat s otázkou prezentace archeologických vykopávek. Na těchto příkladech ze světa můžeme sledovat, jak zajímavě tento úkol může pojat.

Nejnázornější příklad světového přístupu poskytuje Museum Park Kalkriese v Německu. Na místě dnešního parku se udála slavná bitva v Teutoburském lese. V místě archeologických nálezů a zemního valu se dnes nachází výstavní park se třemi pavilony a muzeem od švýcarských architektů Anette Gigonové a Mike Guyera. Svou podstatou je toto archeologické naleziště podobné mikulčickému. Architekti zde spolu s designery navrhli tři pavilony, které mají podpořit fantazii návštěvníka a zostřit jeho vnímání. Koncipovali pavilon vidění – na principu *camera obscura*, pavilon slyšení s obřím sluchátkem z 19. století a pavilon otázek. Poslední pavilon nabízí pohled na tehdejší bitevní pole a krátkým filmem o aktuálních bitevních oblastech nás zanese do současnosti. [99]

Společný rys parku Kalkriese a Mikulčic je zřetelný na první pohled. Stal se jím ocelový plech corten, jímž jsou stejně jako v Mikulčicích obloženy všechny budovy parku. Ocel je zde všudypřítomná, protože se vyskytuje v ušlechtilé formě i jako obložení interiérů. V Mikulčicích jde čistě o exteriérovou záležitost.

Pokud bychom zůstali u cortenu jako spojovacího prvku, dalším příkladem by byly vykopávky římské vily v rakouském Rankweil. Ty nabízejí pohled na římské osídlení v oblasti Feldkirchu. Dnešní muzeum v tomto místě prezentuje pozůstatky dvou římských staveb. Jejich základy byly podobně jako v Mikulčicích vyzdviženy nad úroveň terénu pomocí kamenné nadstavby a prezentovány stejným způsobem návštěvníkům. Projekt z roku 2008 je prací rakouského ateliéru Marte.marte architekten, který vlastní bratři Bernhard a Stefan Marte. Zajímavý prvek zde představuje „*pochozí věž*“, celocortenová stavba označující místo odkrytých základů.[100] Věž má skleněný celý základ, čímž se chrání nejen původní základy, ale současně umožňuje návštěvníkům pohled do prostoru věže. Tento projekt má k Mikulčicím asi nejblíže jak použitým materiálem, tak i prezentací základů pomocí kamenné nadstavby. Zpřístupnění pohledu na originální základy v historické vrstvě pomocí věžovité „vitríny“ by se dalo použít i v Mikulčicích.

Zajímavý přístup k zastřešování archeologických vykopávek můžeme vidět v opatství svatého Maurice ve Švýcarsku a v řecké Akroterii.

[99] Petr Šmídek, Museum Park Kalkriese, Stavby, https://www.archiweb.cz/buildings.php?type=13&action=show&id=62, vyhledáno 30. 11. 2017
[100] Petr Šmídek, Vykopávky římské vily, Stavby, http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=13&action=show&id=4657, vyhledáno 30. 12. 2017

Opatství svatého Maurice je postaveno blízko útesu. Kameny, které z něj padaly, ohrožovaly a ničily archeologický výzkum. Místo pro opatství bylo vybráno pro jeho lepší obranu, dnes přilehlý útes demoluje pozůstatky historie. Otázkou zde bylo, jak výzkum a jeho nálezy ochránit. Odpověď na ni našel švýcarský ateliér Savioz Fabrizzi Architectes. Tento ateliér navrhl nad vykopávkami až snovou, akvarelově zbarvenou plující střechu, která od doby svého ukotvení do skalní stěny zastavila 170 tun padající horniny. Nejenom, že je tato střecha efektivní obranou proti kamení i větru; tvoří navíc nádherný barevný efekt použitým materiálem – kovovým roštem s průsvitnou vlnitou výplní. [101]

V případě Akroterie jde o vědecké řešení. Řek Nikod Fintikakis, autor přístřešku pro toto archeologické naleziště, ho vytvořil jako bioklimatický, chránící lokalitu před přírodními faktory. Vytváří ideální klimatické a světelné podmínky jak pro nálezy samotné, tak i pro návštěvníky, a to vše bez energeticky náročné mechanické podpory. Přístup k designu nového přístřešku se zakládá na Aristotelově učení, že přírodními tělesy jsou slitiny ze čtyř prvků (země, voda, vzduch, oheň), každý z nich zahrnuje základní vlastnosti (země: chlad/sucho, voda: chlad/vlhko, oheň: teplo/sucho). Voda působí jako dešťový kolektor, tříakrový povrch zaručuje přístřešku velké množství sladké vody, jež pokryje potřeby výkopu na vyprahlém ostrově Santorini. Automaticky řízené noční otevírání oken usnadňuje obnovu vzduchu při chlazení vnitřních částí archeologického naleziště a v průběhu dne hojně poskytuje rozptýlené světlo osvětlující monumenty. [102]

[101] Bridgette Meinhold, Translucent Watercolor Roof Protects Swiss Abbey & Archaeology Site From Rockfall, https://inhabitat.com/translucent-watercolor-roof-protects-swiss-abbey-archaeology-site-from-rockfall/, vyhledáno 30. 11. 2017

[102] Nikos Fintikakis Creates A Bioclimatic Shelter For Akrotiri Archaeological Site In Greece, https://worldarchitecture.org/articles/cghfz/nikos_fintikakis_creates_a_bioclimatic_shelter_for_akrotiri_archaeological_site_in_greece.html , vyhledáno 30.11. 2017

Podněty pro vypracování poskytl architekt Jan Šépka.

19. Závěr

Cílem této práce je sestavit chronologický vývoj architektury pro Národní kulturní památník v Mikulčicích. Po objevu této lokality v roce 1948 zaujímají Mikulčice významné místo v české historii. Asi nejvíce je s nimi spjata postava archeologa Josefa Poulíka, který strávil v Mikulčicích neuvěřitelných jednadvacet let. Nejen jako významný archeolog, ale i jako vlivný člen komunistické strany velmi ovlivnil vývoj této lokality i z architektonické stránky. Jeho zásluhou získává správa památkového areálu budovu depozitáře pro vytvoření prvního muzea s expozicí, jež zde zůstává až do zahájení výstavby Archeoparku Mikulčice – Kopčany v roce 2012. Během této doby relativní nečinnosti vzniká řada architektonických studií a ideových záměrů na adekvátní budovu pro Národní kulturní památník v Mikulčicích. Mezi autory patří Jindřich Czernay, Antonín Kurial, Miroslav Spurný, z novodobých počinů Jana Gregorová, Petr Pelčák nebo autoři vítězné studie na budovy archeoparku Markéta a Petr Veličkovi.

Moje bakalářská práce přináší i mnoho nových, zatím nezodpovězených otázek. Proč poklesl velký zájem, který provázel objevy velkomoravských hradišť v 60. letech, nebo proč se nikdy nepřistoupilo k realizaci uvedených studií, když záměry byly vždy velkolepé? Úpadek zájmu o tuto lokalitu během druhé poloviny sedmdesátých let a v letech osmdesátých si můžeme vysvětlit odchodem archeologa Josefa Poulíka z Mikulčic nebo celkovým kulturním nezájmem tehdejší komunistických politiků. Objev Mikulčic znamenal obrovskou vlnu nadšení, která se velmi hodila komunistické ideologii a jejímu vlasteneckému cítění. Proto hned ze začátku existovala velká snaha o vybudování adekvátní budovy pro památník, myšlenky byly od počátku veliké. Možným důvodem toho, že k žádné realizaci nedošlo, je finanční náročnosti navrhovaných projektů, ta mohla snahy o výstavbu zastavit. Konkrétní odpovědi se mi však nepodařilo nalézt a je velmi pravděpodobné, že logické vysvětlení ani neexistuje.

V dnešním areálu archeoparku Mikulčice se mísí moderní architektura s historickou krajinou. Pomocí moderních výrazových prostředků zde nová architektura vyjadřuje historii okolní krajiny. Expozice se snaží využít myšlenky moderního muzejnictví a ukázat návštěvníkům to nejcennější, co nám země během šedesáti let výzkumu vydala. Dnes můžeme doufat, že revitalizace areálu bude dokončena v brzké době. Poskytne nám novou interaktivní expozici s monoxyly a most přes řeku Moravu spojující českou a slovenskou část archeoparku. Magickou atmosféru však bude mít toto místo navždy.

20. Summary

This bachelor thesis deals with the architecture for archaeological findings of Great Moravia in Mikulčice. Mikulčice became an important part of Czech history after discovery of an early middle ages agglomeration in 1948. This discovery gave a rise to question of how to present the findings to the visitors and at the same time protect them from the impact of the outside world. Antonín Kurial, Miroslav Spurný and many other architects dealt with this question since the first urban-architectural tender in 1962. This bachelor thesis tries to chronologically order the evolution of national cultural monument in Mikulčice and to gather all existing studies and ideological intentions. The bachelor thesis brings new findings and questions which have not been answered yet, as this is yet unexplored theme. The main source of the bachelor thesis was an article by Jana Kořínková in a book about the Mikulčice archaeological base and archives.

21. Seznam pramenů a literatury chronologicky

21.1 Prameny

Bohdan Wágner, *Slovanské hradiště Mikulčice – Valy. Sadovnická a krajinářská úprava* (nepublikovaný strojopis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), Břeclav 1962.

Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol,* Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

Antonín Kurial, *Ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice*, Brno 1974, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 7-4- 1201/1.

Ateliér AADD, *Urbanisticko-architektonická studie Národní kulturní památník Mikulčice*, Brno 1993, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-5-13296/2.

Projektis, *Vyzdvižení kopií základů kostelů, Slovanské hradiště v Mikulčicích*, Kyjov 2007, Obecný stavební úřad v Hodoníně.

Jana Gregorová, *Archeologický park Mikulčice – Kopčany*, Bratislava 2009, nestránkováno (Archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích).

Jednokolová urbanisticko-architektonická soutěž o návrh ideového řešení lokality Archeopark Mikulčice – Kopčany – česká část (soutěžní podmínky), Rada Jihomoravského kraje, Brno 2009.

Závěrečný protokol o průběhu urbanisticko –architektonické soutěže Archeopark Mikulčice-Kopčany – česká část, Rada Jihomoravského kraje, Brno 2009 (Dokument poskytl vedoucí Slovanského hradiště v Mikulčicích František Synek).

Ateliér M&P, *Architektonická studie Archeoparku Mikulčice „Déja` vu“* (nepublikovaný spis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), příloha 10, Mikulčice 2009.

21.2 Literatura

Jozef Pitoňák, *Veľká Morava a naša doba*, Bratislava 1963.

Josef Poulík, *Mikulčice, sídlo a pevnost knížat velkomoravských*, Praha 1975.

Milan Stloukal – Luboš Vyhnánek, *Slované z velkomoravských Mikulčic*, Praha 1976.

Václav Roštlapil (rec.), *Antonín Kurial*, Brno 1977.

Josef Poulík – Bohuslav Chropovský, *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha 1985.

Zdeněk Měřínský, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*., Praha 2006.

Petr Kratochvíl ed, *Velké dějiny zemí Koruny české, Architektura*, Praha 2009.

Lumír Poláček – Petr Pelčák – Jana Kořínková et al, *Archeologická základna v Mikulčicích*, Brno 2013.
Pavel Kouřil (ed.), *Velká Morava a počátky křesťanství*, Brno 2014.

21.3 Periodika

Památková péče MCMLXII / 10.
Časopis Národního muzea, oddíl věd společenských, CXXXIII, 1964.
Architektura ČSSR XXIII, 1964.
Památková péče, XXV, 1965.
Monumentum Tutela, Ochrana pamiatok VI, 1970.
Archeologické rozhledy LVIII, sešit 4, 2006.

21.4 Internetové zdroje

Archeopark Mikulčice – Kopčany – česká část, výsledky soutěže, https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/mikulcice_archeopark090807 , vyhledáno 25. 11. 2017.
Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základna Mikulčice, http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/, vyhledáno 29. 11. 2017.
Petr Šmídek, Museum Park Kalkriese, stavby, https://www.archiweb.cz/buildings.php?type=13&action=show&id=62, vyhledáno 30. 11. 2017.
Petr Šmídek, Vykopávky římské vily, Stavby, http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=13&action=show&id=4657, vyhledáno 30. 12. 2017.
Bridgette Meinhold, Translucent Watercolor Roof Protects Swiss Abbey & Archaeology Site From Rockfall, https://inhabitat.com/translucent-watercolor-roof-protects-swiss-abbey-archaeology-site-from-rockfall/, vyhledáno 30. 11. 2017.
Nikos Fintikakis Creates A Bioclimatic Shelter For Akrotiri Archaeological Site In Greece, https://worldarchitecture.org/articles/cghfz/nikos_fintikakis_creates_a_bioclimatic_shelter_for_akrotiri_archaeological_site_in_greece.html, vyhledáno 30. 11. 2017.

22. Textová příloha

22.1. Bohdan Wágner, *Slovanské hradiště Mikulčice – Valy. Sadovnická a krajinářská úprava* (nepublikovaný strojopis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), Břeclav 1962.

Technická zpráva

K podrobné studii sadovnické a krajinářské úpravy archeologického areálu slovanského sídliště – Mikulčice – Valy.

Podrobná územní a kompoziční studie, která je předkládána k definitivnímu schválení, byla vypracována podle ideové studie sadovnických a krajinářských úprav nar. Kulturního památníku v Mikulčicích vypracovaného docentem vysoké školy zemědělské v Brně – zahradnická katedra v Lednici na Moravě doc. Inž. Bohdanem Wagnerem CSc. Byly respektovány připomínky podle zápisu z porady ze dne 3. sprna. v Mikulčicích, dále podle podrobnějšího výzkumu terénu a detailní inventarizace zeleně.

Zaměření a cíl sadovnické a krajinářské úpravy.

Navrhovaná sadovnická a krajinářská úprava je jen přirozeným doplňkem archeologických hodnot, které jsou primární. Kompozice je vytvářená tak, aby neodváděla pozornost návštěvníků, ale naopak, aby vytvořila důstojný rámec a úvod kulturním hodnotám.

Citlivě sleduje stávající lužní krajinu, její topografii a nenásilně ji doplňuje. Použitý materiál je v souladu s ekonomickými i historickými faktory a jediné narušení celkového obrazu bude neproporčnost hmotově vysazených dřevin k prostorovým hodnotám krajiny. Částečná náprava vznikne vysazením starších dřevin v bezprostřední blízkosti budov a stávajících hmot.

Půdorysové členění území.

Archeologické objekty nejsou pohledově tak suverénními faktory, aby podstatně ovlivnily půdorysové členění. Proto projekt sleduje a zdůrazňuje vlastní krásu krajiny, zachovává plně její přírodně-krajinářská charaktera bezprostřední okolí objektů vkládá jako cizí element, aby jeho půdorys byl zdůrazněn.

Cesty jsou vedeny v přirozeních liniích a řeší provoz podle jeho potřeb. Cesty vytváří okruhy podle zájmů. Vnějším okruhem se obsáhnou všechny archeologické hodnoty a využije se také maximální krásy krajiny. Vnitřní okruh vede návštěvníka prostorem Na valech, kde jsou nejhodnotnější nálezy. Mezi oběma okruhy jsou zkratky, aby si návštěvník mohl vybrat vhodnou trasu podle času. Celková síť cest je vedená tak, aby návštěvníkův zájem byl postupně zvyšován až k maximálnímu uspokojení u nejhodnotnějších památek.

Půdorys krajinného rázu podstatně ovlivňuje obnovení meandrů řeky Moravy k vyššímu historickému i kompozičnímu účinku. Vodní hladina je naprosto v tomto prostoru nutná k pochopení vhodnosti vlastního umístění sídliště a jeho obranného charakteru. Podle propočítání s vyhodnocení nivelet ze stávajícího zaměření, mohou být po propojení propustkami všechny meandry průtočné. Tento fakt může podstatně ovlivnit a urychlit stahování vyleté vody při opadu ve vlastním korytě. Doporučuji zřízení tohoto vodního systému i z biologického hlediska, neboť po provedení regulace řeky Moravy, hlavně jejího zahloubení v dolním toku, bude sloužit jako zavodňovací soustava porostů.

Prostorové členění území.

Prostorové členění je dáno charakterem lužní krajiny. Několikeré zaplavení území a jeho hospodářské využití omezilo porosty na ojedinělé skupiny starých stromů, případně keřů na topograficky vyhovujících místech. Celý prostor ovlivní jen nové budovy a to hlavně depositář s příslušenstvím a plánovaná archeologický ústav ČAV. Vlastní archeologické objevy jsou v prostoru smazány. Dotvoření krajinářské úpravy k jejímu kompozičnímu umocnění předkládá zahuštění kompozičním jader a prolomení jednotvárné linie přechodu louky do lesa. Projekt počítá s negativní i pozitivní účinností. Na vhodných místech je plánování prokácení souvislé kulisy a doplněno předsazením stromů a keřů. Tím se docílí maximální plastičnost porostů a celý prostor se opticky zvětší. Také pro umožnění hospodářského využití luk jsou porosty soustředěny na křižovatkách a tam, kde provozu nebudou tolik překážet. Podle schématu údržby byly vytvořeny dostatečné celky. Po provedení povrchových úprav terénu, bude naopak louka rentabilnější jako doposud, neboť kvalita trav je nízká a nerovný terén znemožňuje použití větší mechanizace.

K upozornění návštěvníka na důležité archeologické objevy nebo provozně důležitá centra, jsou zde vysázeny sloupovité stromy. Jelikož však jich není na celém území mnoho, nenaruší přirozenou krásu lužní krajiny, ale naopak jako jednota protikladu vytvoří s ní dialektický celek.

V detailu ovlivní zvýšené násypy u archeologických objektů, neboť je nutné, aby návštěvník pozoroval půdorys objektů z nadhledu.

Podstatně ovlivní prostorové řešení navrhované vodní plochy, neboť zrcadlením vysokých stromů se zvyšuje plastičnost prostoru.

Barevnost navrhované kompozice.

Vlastní zelená hmota sadovnických úprav bude v bezprostřední blízkosti vyšších budov doplněna vhodnými trvalkovými záhony a v pracovním centru i záhony růží, kvetoucími keři

a stromy. Barevné odrůdy tj. stromy a keře s nezelenými listy/ červenolisté, skvrnité, zlatolisté apod./ se vylučují.

V krajinářské úpravě budou jen přirozeně zelené rostliny a navrhované solitérní trvalky budou umístěny jen tam, kde bude nutno kompozičně detail zdůraznit nebo naň upozornit.

Biologická skladba navrhované úpravy.

Všechny použité rostliny, hlavně dřeviny jsou v souladu s ekologickými podmínkami. Podle klimatických a půdních podmínek a biologického rozboru dřevitého i bylinného patra odpovídá danému území: lužní háj, charakteru dubiny smíšené Quercetum mixtum, jehož seznam je k technické zprávě připojen. Výjimku tvoří jen uzavřené celky rekreačního charakteru v bezprostřední blízkosti budov, kde budou použity i keře jiné, hlavně kvetoucí.

Detailní úprava archeologických objektů.

Stávající vyčleněné půdorysů budov, obkreslením jejich tvaru není dosti zřetelné a návštěvníka souběžně a sobě si podobné linie matou. Proto návrh uplatňuje odlišné linie půdorysu. Tento prosto bude vysypán hnědožlutým jemným a sterilním pískem. K zabránění růstu plevele bude prolít Travexem, případně Plevexem. Od tohoto půdorysu se zvedají přímočaré svahy v poměru nejvýše 1:2,5 s dobře udržovaným trávníkem. Teprve úprava v úrovni terénu je sním v souladu, takže při pozorování z dálky neruší. Pozorovací plata jsou modelována ze zeminy a jejich nadvýšení se řídí rozlehlostí objektu.

Komunikace – vozovky, cesty a chodníky.

Komunikace jsou navrženy podle topografických, kompozičních a praktických možností. Vozovka je vybudována a je dostatečná pro předpokládaný provoz. Parkoviště je však nedostatečně a kompozičně narušuje nástupní prostor. Návrh počítá se zpevněným přídatným parkovištěm pro autobusy. Stávající parkoviště bude ponecháno pro osobní vozy a uprostřed bude vybudován kapkovitý ostrůvek pro umístění monumentálního poutače a současně symbolu celé nar. kulturní památky. Pomocná vozovka končí u stávající budovy výzkumného ústavu arch. Ostatní cesty jsou plánovány pouze pro pěší a jen k příležitostnému použití vozidlem/ svoz sena, dovoz materiálu apod/. U hlavní trasy vnitřního okruhu je plánována cesta dlážděná z lomového kamene uloženého do pískového lože. Její šířka je 2m a v místech zvětšeného provozu se patřičně rozšiřuje. Cesta nebude přímočaře od okolního terénu oddělena, ale její okraj bude rozvolněn. Ostatní cesty okruhu vnitřního a cesty vnějšího okruhu budou jen plochými kameny vytvarovány a vydlážděna budou pouze pozorovací plata a křižovatky. Tyto cesty budou travnaté a schůdné budou udržovány častým kosením. Pokusně budou zde použity i retardátory aplikované postřikem.

Ploché kameny budou usazovány 2cm nad úroveň trávníku. Niveleta cest však bude vyrovnána a cesty budou zvednuty nad okolní terén, aby i po dešti nebo mírné záplavě byly schůdné. Potřená zemina se získá vyhloubením meandrů Moravy. Zemina v násypu přes 30cm bude zajištěna proti odplavení větvemi. Povrchová úprava bude provedena drnováním.

Technická a odborná kompletace území.

Technicko-inženýrské zařízení není součástí tohoto projektu, v prováděcím stupni však budou uvedeny všechny náležitosti kompozičního charakteru. Rovněž doplňky jako ukazatele, orientační tabule a přístřešky budou součástí prováděcího stupně projektu.

V Břeclavi 31. VIII. 1962

22.2. Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/72.

Národní kulturní památník Mikulčice – Projektový úkol
Ústřední investor – JmKNV Brno
Přímý investor – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Brně, Radnická 2
Místo investice – Mikulčice
Katasr. Území – Mikulčice
Okres – Hodonín
Kraj – Jihomoravský
Investiční náklad – 27, 756.100,- Kčs
Generální dodavatel – není prozatím určen
Generální projektant – KS-SPPOP v Brně
Ředitel KS- SPPOP – Ing.arch. J.Grabmüller, v.r.
Zpracovatel P. Ú. – Akad. Arch. J. Czernay, v.r.

V Brně, září 1972

Údaje o disposičním řešení, nástin výtvarného řešení

Dispoziční řešení komplexu budov národního kulturního památníku sestává z 6 samostatných celků:

1. Národní kulturní památník (přednáškový sál, expozice, správa NKP)
2. Archeologický ústav – ČSAV (výzkumné pracoviště, depositáře)
3. Ubytovna (hotelové buňky jedno lůžkové a dvou lůžkové s příslušenstvím)
4. Restaurace (samoobslužná linka, kuchyně a sklady)

5. Hospodářský objekt (bytová jednotka, kotelna, olejové hospodářství, garáže, sklady, úpravna vody, konservační dílna pro archeologii)
6. Representační vstupní předprostor (vstupní krytá pergola, odpočívadlo návštěvníků, zatravněné 3 vypískované plochy předprostoru)

Těžištěm celého komplexu výstavby je objekt národního kulturního památníku, který je řešen atypicky, jako dvoupodlažní budova. V přízemí NKP je situován centrální krytý vstup se zádveřím a vestibulem. Vestibul – hala prostorově disponuje s pokladnou, čekárnou návštěvníků, veřejné WC, kuřárna. Kruhový víceúčelový přednáškový slouží pro návštěvníky exposice NKP, další varianta využití sálu může být pro symposia, kongresy archeologické sekce, či pro památkovou péči. Sál má kapacitu 126 míst.

V prvním poschodí se situuje exposiční sál pro archeologické nálezy z místní lokality. Plocha exposice je 720 m^2, z toho hlavní sál exposice 540 m^2 a dvě galerie 180 m^2. Východ z exposice je řešen z prvního patra – východní strany a je zapojen na vnější schody, které jsou propojeny na střechu – vyhlídková terasa a do přízemí na shromaždiště a odtud jde prohlídková trasa do archeologické lokality.

Ve spojovacím článku NKP je situovaný samostatný vstup do správy NKP, která je disposičně začleněna do objektů depositáře, ovšem bez návaznosti na archeologické pracoviště.

Pouze jedny spojovací dveře jsou mezi archeologické pracoviště s expozicí NKP pro účely výměny archeologického materiálu do exposice NKP. Správa NKP – následující provozní místnosti – ředitel národního kulturního památníku, zástupce, denní místnosti průvodců, výroba suvenýrů, sklad, dispečink TV, televizní ústředna, sociální zařízení zaměstnanců, sklad vstupenek, vrátný a noční hlídač.

Archeologický ústav – ČSAV – výzkumné pracoviště je řešeno jako 5ti traktový přízemní objekt. Vstup do ústavu, který je řešen z hlavního předprostoru, dělí výzkumné pracoviště na technologickou část od příjmu nálezů až po depositáře a na vědecké pracoviště s pracovnami, ateliérem, vedoucího výzkumu a administrativního oddělení.

Uvnitř objektů je vytvořeno atrium se zelení pro zlepšení pracovního prostředí. Velkoprostorový depositář se uvažuje v samostatném vysunutém křídle s návazností na archeologické pracoviště. Speciální depositář pro kovové nálezy je klimatizován a přístupný z hlavního depositáře. Disposice depositáře umožňuje stavební rozšíření v budoucnu.

Samostatná zasedací síň pro archeolog. pracoviště je situována u hlavního vstupu. Počet zaměstnanců archeologického ústavu je 24.

Návaznost archeologický ústavu je na ubytovací část – ubytovna. Disposičně je řešená hotelovými buňkami se samostatnými sprchovými kouty a WC, včetně skladu čistého – špinavého prádla a úklidovou komorou.

Kapacita ubytovny

Jednolůžkové pokoje – 9 pokojů – 9 lůžek

Dvoulůžkové pokoje – 5 pokojů – 10 lůžek

V ubytovně je dále situována společenská jídelna s čajovou kuchyní. Vytvořené čtvercové atrium se využije jako stinný zelený společenský prostor s napojením na jídelnu, která ve večerní době slouží za společenskou místnost zaměstnanců.

Restaurační zařízení jako samostatný stavební objekt poblíže vstupu do representačního předprostoru památníku je disposičně děleno následovně – restaurace – samoobslužná linka o kapacitě 114 míst k sezení, letní terasa o kapacitě 76 míst.

Kuchyňská linka může zpracovat za den až 250 obědů. Přiměřené veliké sklady tvoří součást technologického provozu kuchyně. Vedoucí restauračního provozu má k dispozici svobodárnu s příslušenstvím.

Hospodářská část je situovaná za hlavním objektem památníku a je oddělena zelení. V objektu jsou sloučena společenská zařízení – kotelna s olejovým hospodářstvím, úpravna pitné vody, garáže pro 6 osobních vozů, sklad strojů, údržba, dílna a sklad nářadí, akumulátory, sezónní ubytování studentů včetně sociálních zařízení a denní místnost, bytová jednotka pro správce národního kulturního památníku.

Čistírna odpadních vod je situována za olejovým hospodářstvím jako samostatný objekt mechanického a biologického čištění.

Smetník je situován v prostoru hospodářské části po stavební stránce je to betonový bunkr, kde odpadky sesbírané z celého areálu NKP by se soustředily k odvozu nebo by se přímo spalovaly na místě.

Po výtvarné stránce je řešení památníku různě náročné a svým charakterem mají též specifické výtvarné architektonické hodnoty.

Vlastní objekt národního kulturního památníku (exposice – přednáškový sál) je architektonicky nejnáročnější část celé výstavby a svým výrazem je dominantou celého areálu. Po stránce architektonického a vnějšího výrazu se uvažuje celá stavba z pohledového betonu tj. povrch bude plastický ve formě kanelur obdélníkového tvaru. Velkoplošná okna částečně odhmotní stavbu a docílí lehkost a vznešenost architektury.

Objekty archeologického ústavu, ubytovny a restaurace mají přízemní disposici, architektonický zevnějšek se uvažuje jako montovaná stavba s celoskleněnými závěsnými panely.

Jako hospodářský objekt se uvažuje montovaný železobetonový skelet typ občanské výstavby s výplňovým zdivem. Vnější architektonické pojednání je světlá škrábaná omítka.

Architektonické dílo navrženého NKP bude vytvářet s uměleckou výzdobou celistvé dílo, prostředí interiérů a exteriérů se zkvalitní a bude to součást životního prostředí.

Umělecká výzdoba a její užití je povoleno dle vládního usnesení č. 355 z 28. 7. 1965 a bude se vztahovat na následující dílčí objekty.

1. Vstupní representační nádvoří – vodní fontány
2. Národní kulturní památník – reliéf do pohledového betonu při vstupu do budovy, umělecké pojednání stěny ve vstupní hale, umělecká výzdoba přednáškového sálu
3. Archeologický ústav – vstupní obelisk z pohledového betonu, umělecké pojednání stěny v hale
4. Restaurace – umělecké pojednání stěny v hale
5. Vlajkosláva před vstupem do archeologického ústavu

Konstrukční část

Výstavba objektů národního kulturního památníku Mikulčice sestává disposičně ze 4 částí:

1. Vlastního národního kulturního památníku
2. Archeologického ústavu
3. Restaurace
4. Hospodářských objektů

Těmto čtyřem disposičním částem odpovídá i architektura objektů, kdy národní kulturní památník je architektonicky náročně navržen a tvoří výraznou dominantu celého areálu. Této dominantě jsou pak podřízeny ostatní objekty, které jsou řešeny moderní architekturou v rámci možností typově vyráběných prvků. Architektonickému záměru byl podřízen i konstrukční systém objektů. Vycházelo se ze současných možností dodavatelů a bylo bráno na zřetel, že dodavatelem bude spíše organisace méně technicky vybavená. Tato skutečnost měla i vliv na volbu technologie, která je zpracována u všech objektů mimo hlavní budovu památníku ve třech variantách.

Dilatace jsou voleny podle jednotlivých funkčních celků takto:

1. Národní kulturní památník
2. Administrativní část archeologického ústavu s depositáři
3. Lůžková část archeologického ústavu

4. Hospodářská část

Zvolený dilatační systém odpovídá plně po stránce konstrukční, kdy monolitická stavba je oddělována od staveb montovaných. Montované stavby jsou potom dilatovány do menších celků, přičemž není překročena maximální normová mez pro montované stavby, to je 60m.

Vlastní popis objektů

1. Národní kulturní památník - je třípodlažní budova, tvořená v přízemí kruhovým sálem se vstupními prostorami ohraničenými nosnými stěnami. Rovněž kruhový sál je vytvořen kruhovou stěnou z betonu. Síla stěn je uvažována 30cm. Průměr kruhové části 15,0 m nosné stěny jsou pak vzdáleny 6,0 a 7,5m. Půdorysný rozměr je dán vlastně druhým podlažím, které má obdélníkový tvar rozměru 18x30m. Tento strop nad přízemí je vytvořen roštovou konstrukcí spočívající na kruhové části sálu a volných stěnách. Dosti rozsáhlé vyložení objektu nad kruhovou část, tvoří i po konstrukční stránce náročnou úlohu. Tato je ještě zkomplikována dalším architektonickým řešením, kdy další dvě podlaží jsou vynášeny jen okrajovými stěnami tvaru hranatého U. V části , kde tato stěna je podporována obvodovou stěnou je řešení celkem jednoduché . Obtížnější je pak partie u kruhového sálu, kde nosná stěna dalších podlaží je vynášena konsolami. Aby se zmírnily účinky tlaků na konsoly, bylo s architektem dohodnuto, že budou do objektu začleněny 4 sloupy, které zmenší účinky na obvodové stěny a tím na konsoly. Vhodným situováním sloupů, kdy tyto musí být vyneseny stropem nad kruhovým sálem, byly rovněž dány do částečné relace momenty, kde konsoly vyrovnávají částečné účinky v polích. K zachycení všech účinků ve stropu nad prvním patrem bylo proto zvoleno roštové uspořádání průvlaků v modulové síti 300x300cm. Výška stropu nad přízemím je předběžně uvažována 90 cm a je oprávněný předpoklad, ověřený předběžným statickým výpočtem, že vyhovuje.

2. Nadzemní podlaží - je vytvořeno krajovými sekcemi 7,5x18,0m a je zastropeno opět roštovou konstrukcí v modulu 350x350 cm a tím, že konstrukční výška průvlaků je snížena na 80cm. Pokud by to architektonické řešení považovalo, může být tato roštová konstrukce nahrazena i vylehčenou deskou síly cca 35-60 cm. Střední část stropní konstrukce ve druhém nadzemním podlaží je vypuštěna a prostor je otevřen do dalšího podlaží.

3. Nadzemní podlaží - Prostorově je řešeno jako druhé nadzemní podlaží. Nosný systém tvoří obvodové zdivo krajních sekcí. Na rozdíl od druhého nadzemního podlaží je však

celý půdorys zastropen. V krajních sekcích je zastropení provedeno obdobně jako v druhém nadzemním podlaží. Střední část objektu je pak zastropena ocelovou konstrukcí.

Projektant uvažoval se dvěma možnostmi zastropení prostoru 18x15m

1. Buď prostorovou ocelovou přehradovou deskou, což je však výrobně i cenově náročné

2. Nebo s klasickým způsobem zastropení příhradovými přímopasými vazníky, což je výrobně zajistitelné prakticky každou zámečnickou dílnou.

Po zvážení obou možností, bylo s architektem dohodnuto použít varianty druhé jako cenově i výnosně dostupnější. Vhodným výškovým uspořádáním vazníku je potom v této variantě i lépe řešen ochoz po střeše památníku. Střešní plášť mezi vazníky by byl potom řešen jako deska PZD. Celý objekt je potom zakončen atikou, která obíhá po celém obvodě stavby. Veškeré konstrukce nadzemní části mají být, pokud budou viditelné z pohledového betonu. S ohledem na tuto skutečnost a nakonec i namáhání konstrukcí bude nezbytně nutné, aby veškeré betonové konstrukce byly navrženy minimálně z betonu b 250 a ocelí řady 10335 a 10425.

3. Archeologický ústav sestává půdorysně ze dvou částí 30x36 m a 36x18 m. Je řešen do modulové sítě 6x6 m při konstruktivní výšce 3,2m.
4. Lůžková část, půdorysně 24x24m je tvořena vodorovným modulem 6x6m s tím, že střed objektu 12x12m tvoří atrium. Konstruktivní výška 3,2m.
5. Restaurační část, půdorysně 18x30m, konstruktivní výška 3,8m, má modul 6x6m.
6. Hospodářská část, půdorysně 66x12m, konstruktivní výška 3,2 m, modul 6x6m

Konstrukčně pro tyto objekty přichází v úvahu 3 konstrukční systémy:

a) Montovaný železobetonový skelet občanské výstavby
b) Montovaný železobetonový skelet KPO Brno, systém se skrytými průvlaky
c) Ocelová konstrukce systém BAUMS nebo KORD

Všechny tyto systémy mají své výhody i nevýhody a o tom, které varianty bude v dalším stupni použito ukáží momentální možnosti dodavatelů a finanční možnosti stavby, protože ocelová konstrukce bude cenově náročnější.

Projektant konstrukčních části považuje za nejvýhodnější objekty architektonicky

disponované tj. uvedení pod bod 2 až 4 řešit ocelovou konstrukcí hospodářský objekt pak systémem železobetonového skeletu.

Založení objektu.

V období zpracování této zprávy není dosud dokončen podrobný geologický průzkum. Na založení bude náročný jen objekt Národního kulturního památníku, ostatní objekty jsou konstrukčně nenáročné, budou lehké a tudíž i založení bude jednoduché. Při návrhu vycházel projektant ze známé skutečnosti, že v místech výstavby se normové namáhání zeminy v rozmezí od 1-1,5kp/cm^2, přitom je nezbytné s ohledem na charakter zeminy dodržet závaznou hloubku základů minimálně 120 cm. Před vlastním zpracováním dalšího stupně musí být proveden podrobný geologický průzkum hlavně v oblasti národního kulturního památníku, neboť tento bude citlivý zvláště na nerovnoměrné sedaní objektu, což je dáno jeho disposičním řešením.

Závěrem možno konstatovat, že po stránce konstrukční lze celou stavbu rozdělit na části staticky a konstrukčně náročnou, tj. Národní kulturní památník a část staticky jednoduchou to jsou ostatní přízemní objekty. Pokud má být stavba s úspěchem realizována, je naprosto nezbytné před zpracováním dalšího projektového stupně znát dodavatele, se kterým bude podrobně probrána technologie výstavby, hlavně pak dominantního objektu, neboť zde bude těžiště prací v monolitických konstrukcích. Volený systém a modulové dělení umožňuje použití progresivních způsobů bednění a tím nakonec stírá i nepopulárnost monolitických konstrukcí u dodavatelů. Bude záležet hlavně na dobré vůli dodavatele a jeho uvědomění přispět k realisaci tohoto kulturně významného díla.

22.3. Antonín Kurial, *Ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice*, Brno 1974, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 7-4- 1201/1.

Ideový záměr na výstavbu Národního kulturního památníku Mikulčice.

Architektonickovýtvarný koncept

Je určen účelovým a provozně dispozičním programem vlastního ze dvou částí – stále rozsáhlé expozice kopií nálezů a modelů a depozitária originálů z části hermeticky uzavřených, dále z provozních souborů – ředitelství památníku, archeologického ústavu ČSAV, pohotovostní ubytovny na hotelové úrovni, restauračního objektu komplexně vybaveného skladovacím a kuchyňským zařízením a posléze z hospodářské budovy.

V předlozeném záměru je rozhodující ideově umělecký přístup daný kulturně politickým významem místa – archeologického pole Velké Moravy. Současný stav provizorních staveb,

které tu byly postaveny, svým zcela profánním charakterem, je profanací místa, které přitahuje obrovské množství návštěvníků, profesionálních i lidových. Nejstarší minulost je nesporně naléhavá i v přítomnosti. Odkryté půdorysy na vlastním archeologickém poli, zčásti zakryté nevzhlednými provizorními budovami nejsou dostatečně názorně uplatněny. Tato otázka není ještě vyřešena a vyžádá si ještě dlouhé práce. Proto je naléhavě žádoucí zřídit vstupní objekt jako bránu, která kromě vstupní funkce k nalezišti splňuje potřeby presentace nálezů a jejich uložení. Povaha nálezů vyžaduje krajní pietu, tak jako celé historicky posvátné pole zaniklé minulosti. V předmětném záměru je tato myšlenka sledována motivem mauzolea vyjádřeného dostupnou monumentálností. Nutno ještě podoktnout, že nadměrná početnost nálezů odkrytých zatím jen ze zlomku rozsáhlého pole a předpoklad, že dojde k jejich dalšímu rozmnožení podle plánované práce, vyžaduje velkou výstavní i úložnou plochu.

Problém prostupnosti brány a zároveň jejího vyplnění rozměrnou muzeální expozicí modelů pořízených z originálů, které budou nepřístupně, ale viditelně uloženy v depozitu rovněž rozměrném je obtížně řešitelný ve své rozpornosti. Tato dialektika byla vyřešena velkým monumentálním objektem umístěným na ose přístupové cesty z Mikulčic a komponovaným jako mohutná velkorozponová střešní konstrukce 33x66 (2x33) m, položená na minimálním počtu tří párů mohutných pilířů. Pod tuto střechu jsou postaveny dva volné objekty: dvoupodlažní válec expozice o průměru 30m s plochou střechou a rovněž dvoupodlažní hranol depozita o stranách 24x24 m taktéž s plochou střechou; obě ploché střechy jsou využity jako vyhlídkové terasy s orientačními expozicemi zmenšených modelů rekonstruovaných zaniklých staveb. V přízemí válcového objektu expozice je centrálně umístěna přednášková síň o průměru 15m a kapacitě 120-150 míst. K docílení charakteru brány byla zvolena kompozice z masivních prvků podpor – pilířů a břevnoví – střechy odpovídající klasickému pojetí trámu na pilířích, která je svou pádností výtvarně nejúčinnější. Objekty expozice i depozita uvnitř brány jsou komponovány jako lehké skelety, veskrze prosklené, kromě hermetizovaného prostoru 12x12 m v přízemí depozita. Expozice je instruktážní zastávkou na cestě k archeologickému poli a není-li zcela volná pohybově je prostupná vizuálně.

Hmotná struktura mauzolea je řešena nejnovějšími progresivními konstrukcemi: střecha jako mřížová deska z ocelových prutů o délce 3 m ve vodorovných pásnicích a 4 m ve výztuhách, takže výška desky obnáší 3,4 m; kulové styčníky spolu s horním živičným a isolačním krytem zvětšují výšku desky na 3,8 m čímž je docílena žádoucí proporcionalita. Úbočí desky jsou kryta drobnou břidlicovou krytinou. Okapy jsou vyústěny do šesti svodů (podle počtu podpor)v pilířích. Krása konstrukce není zakryta a je zdola viditelná. Betonová

konstrukce pilířů má vzhled běžného, bílé omítnutého zdiva a blíží se tradici, podobně jako břidlicová krytina. Sloupově trámová konstrukce expozice i depozita mauzolea je ocelová, tak jako konstrukce schodišť a pohotovostního výtahu.

Celková koncepce objemově prostorového i struktivního řešení je tedy zcela soudobá a neslevuje nic z maximální stavební progresivity dneška, ve smyslu krajního odhmotněním snížení váhy a nové stavební mechaniky. Přesto je hlavním cílem koncepce přiblížit se k naší tradici, k naší stavební řeči. Inspirujícím motivem jsou tu velkoprostorové konstrukce naší lidové architektury, které svou pádnou jednoduchostí a velkým měřítkem ovládaly jako osamělé stodoly rozsáhlé roviny polí a luk. Zvlášť účinně se shodují s velkolepou rozlehlostí lužních polí jižní Moravy, a jako nejstarší stavební projevy našeho lidu mají své kořeny v nejhlubší minulosti. Je to teda lidový, nikoli církevní nebo světský panský motiv, kterým chce promlouvat stodola monumentalizovaná v mauzoleu velkomoravského památníku.

Nutno podotknout, že tu jde o vážný pokus národní artikulace internacionální moderní architektury. Pokud je známo jde tu o pokus zatím ojedinělý v českých zemích, ačkoliv se ve světě uplatňuje hledání tradiční spojitosti moderní architektury a národní stavební řečí stále větší měrou. Nejlepším svědectvím je zasloužilá práce sovětské teorie architektury z posledních let doložená například velkou studií v knize Jurije Jaralova – Nacionalneje i intěrnacionalnoje v sovětskoj architěkture (Moskva 1971)- stále živější problém vyjadřující touhu po odstranění sterility moderní architektury je tu uváděn na příkladech úsilí architektů ruských a zejména v národních republikách Gruzie, Arménie, Uzbekistánu, a jiných republikách, dále na světových příkladech soudobého stavebního umění Oscara Niemeyera v Brazílii, O´Germana v Mexicu City s proslulými výtvarnými projevy Diega Rivery a Siqueirose, Kenza Tangeho, Isosakiho a Ikutase v Japonsku, na dílech skandinávských architektů, zejména Finských a také na dílech Le Courbusierově v indickém Chandigaru. Ve všech případech se na těchto příkladech s menším či větším zdarem uplatňuje shoda internacionální revoluce stavební industriální techniky s nacionální řečí architektonických forem.

Snaha o souhrn památníku Velké Moravy s místem a minulostí s přítomností je podstatou ideového záměru. Monumentalita měřítka, jeho velkých a pádných tvarů v krajně jednoduché sestavě podtrhuje cílevědomě kontrast s drobným měřítkem přidružené zástavby, formované v rytmu palisády svislých obvodových panelů montované konstrukce, samostatných provozů ředitelství, ústavů, hotelu s restaurací a vstupních propylejí.

Ideový obsah strohé architektury památníku vysloví kromě vlastních účinných exponátů výtvarně umělecký doprovod. Jeho hlavním úkolem bude reálné zobrazení kontinuity dávné

minulosti s dneškem. Historická událost Velké Moravy, čitelná z pramenů a jejich archeologických dokladů se musí zpřítomnit jako prastarý základ národní existence Čechů a Slováků v jejich současné společné socialistické formaci, jako zákonitá spojitost dávnověkého a současného lidu a jeho práce. V předložené studii je načrtnuta jedna z možností jak uplatnit tuto myšlenky v nejpříhodnějším místě – ve vstupní síni k expozici na čelní stěně a k ní přistavené plastice. Nástěnná mala (3x7,5 m) je symbolickou alegorií historickolegendárního děje. Všechny tři postavy alegorie jsou zobrazeny věrným zvětšením figurálních motivů na nákončích knížecích ceremoniálních pásů. Postava knížete s praporcem jako symbolem světské moci v pravici a s rohem naznačujícím pomazání církevní moci v levici je spojena s postavami dvou orantů symbolizujících dvojici učených bratří přinášejících novou víru nejprve vladaři. Postavy na zlatém pozadí jihomoravského výslunní jsou znázorněny archaickými zkratkami s mythickými gesty vzývání, velebení a oslavy velikosti v neurčitosti plošného obrazu. Před ním stojí konkrétní plastika reálné podstaty života velkomoravského lidu - jeho pracovní nástroje ve znamení železného srpu a sekery, které vynesl na světlo jako své dědictví teprve socialismus.

V Brně v dubnu 1974 Antonín Kurial

23. Obrazová příloha – seznam

1. Pavilon nad I. a II. kostelem, 1959, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 82311. Foto: NPÚ ÚOP v Brně
2. Pavilon nad I. a II. kostelem, boční pohled, 1959, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 82310. Foto: NPÚ ÚOP v Brně
3. Pavilon nad III. kostelem, boční pohled, 1972, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 38105. Foto: NPÚ ÚOP v Brně
4. Pavilon nad III. kostelem, interiér, 1962, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 4625. Foto: NPÚ ÚOP v Brně
5. Ludmila Wágnerová, Slovanské hradiště Mikulčice – Valy = osázení, 1962, nepublikovaný strojopis, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích.
   Zdroj: Bohdan Wágner, Slovanské hradiště Mikulčice – Valy. Sadovnická a krajinářská úprava (nepublikovaný strojopis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), Břeclav 1962.
6. Ludmila Wágnerová, Projekt sadovnických a krajinářských úprav, 1962.
   Zdroj: Bohdan Wágner, Slovanské hradiště Mikulčice – Valy. Sadovnická a krajinářská úprava (nepublikovaný strojopis přístupný v archivu Slovanského hradiště v Mikulčicích), Břeclav 1962.
7. Pozvánka na slavnostní otevření expozice – Velkomoravské Mikulčice, 1970.
   Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, 50/2 ČSAV Mikulčice
8. Jindřich Czernay, pavilon nad III. mikulčickým kostelem – aktuální stav, 1972
   Zdroj: Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol,* Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
9. Jindřich Czernay, pavilon nad I. a II. mikulčických kostelem s expozicí – aktuální stav, 1972. Zdroj: Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
10. Jindřich Czernay, základ VII. mikulčického kostela – aktuální stav, 1972. Zdroj: Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
11. Jindřich Czernay, základ VIII. mikulčického kostela v pozadí informační tabule – aktuální stav, 1972. Zdroj: Jindřich Czernay, Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

12. Jindřich Czernay, základ IX. Mikulčického kostela, 1972. Zdroj: Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
13. Jindřich Czernay, základ knížecího paláce – aktuální stav, 1972. Zdroj: Jindřich Czernay, *Národní kulturní památník Mikulčice - projektový úkol*, Brno 1972, nepublikovaný strojopis, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
14. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – půdorysný plán, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
15. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – situace, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
16. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – pohledy severovýchodní průčelí a jihozápadní, 1972. Zdroj:, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
17. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – pohledy severozápadní, jihovýchodní a severozápadní s řezem C-C, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
18. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – vizualizace, venkovní pohled, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
19. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – vizualizace, vnitřní řešení, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
20. Jindřich Czernay, Národní kulturní památní – model, 1972. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.
21. Antonín Kurial, Národní kulturní památník – situace, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
22. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – půdorys přízemí celého souboru a půdorys podstřeší hlavního objektu, 1974. Zdroj: Václav Roštlapil (rec.), *Antonín Kurial*, Brno 1977
23. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – podélný řez, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
24. Antonín Kuriál, Národní kulturní památník Mikulčice – příčné řezy B a C, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
25. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – vstupní průčelí, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
26. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – průčelí, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

27. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – model, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
28. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – model, 1974. Zdroj: Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.
29. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – situace, 1980. Zdroj: Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.
30. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – půdorysné řešení, 1980. Zdroj: Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.
31. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – pohled východní a severní, 1980. Zdroj: Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.
32. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – vizualizace průčelí, 1980. Zdroj: Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.
33. Miloš Pernica, 2. pavilon NKP Mikulčice – pohledy severní a západní, 1997. Zdroj: Okresní stavební úřad v Hodoníně, č. kat. 4.
34. Slovanské hradiště v Mikulčicích, přestavěný depozitář s první expozicí, 2000. Foto: František Synek, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích
35. Slovanské hradiště v Mikulčicích, první expozice s monoxyly, 2000. Foto: František Synek, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích
36. Projektis, Slovanské hradiště v Mikulčicích - vyzdvižení základů kostelů, půdorysy, 2007. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, arch. č. 2007/1440
37. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled severní, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
38. MS Architekti, Archeopark Mikulčice - návštěvnické centrum, pohled jižní, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
39. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
40. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled severní a jižní, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
41. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled východní, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
42. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled západní a východní, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

43. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – Hala nad I. a II. kostelem, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
44. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – situace venkovních úprav, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond
45. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond
46. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond
47. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, vnitřní prostory, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond
48. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, vnitřní prostory, 2010. Zdroj: Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond
49. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, 2017. Foto: František Synek, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích
50. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, 2017. Foto: František Synek, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích
51. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, základy V. kostela, 2017. Foto: František Synek, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích
52. Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základna Mikulčice, 2013. Zdroj: http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/#, vyhledáno 8. 12. 2017
53. Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základ v Mikulčicích - model, 2010. Zdroj: http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/#, vyhledáno 8. 12. 2017

24. Obrazová příloha – vyobrazení

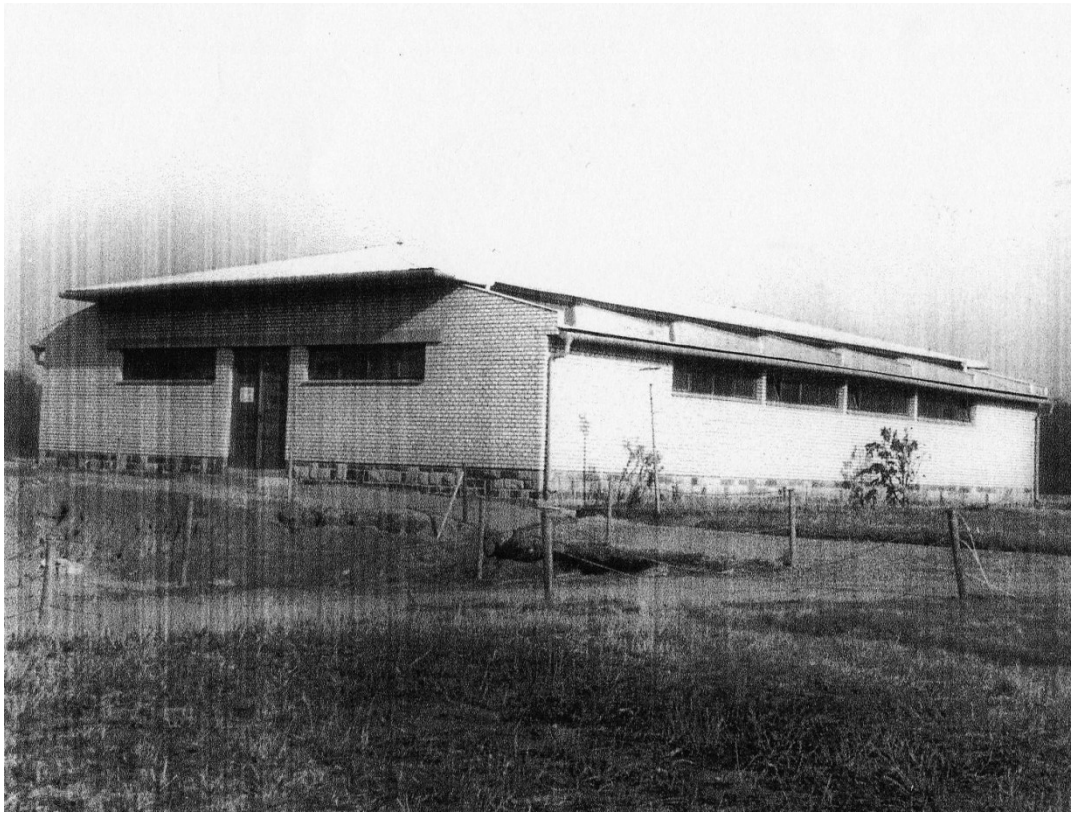

1. Pavilon nad I. a II. kostelem, 1959, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 82311

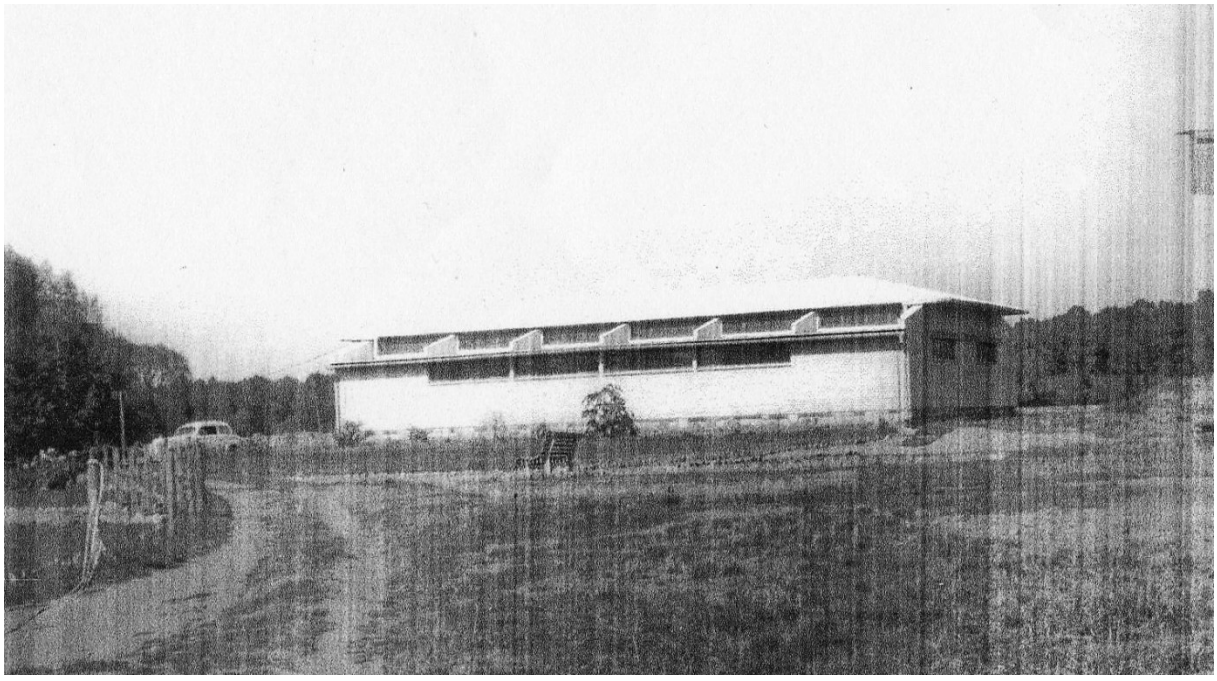

2. Pavilon nad I. a II. kostelem, boční pohled, 1959, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 82310

3. Pavilon nad III. kostelem, boční pohled, 1972, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 38105

4. Pavilon nad III. kostelem, interiér, 1962, NPÚ ÚOP v Brně, Fotoarchiv sg. 4625

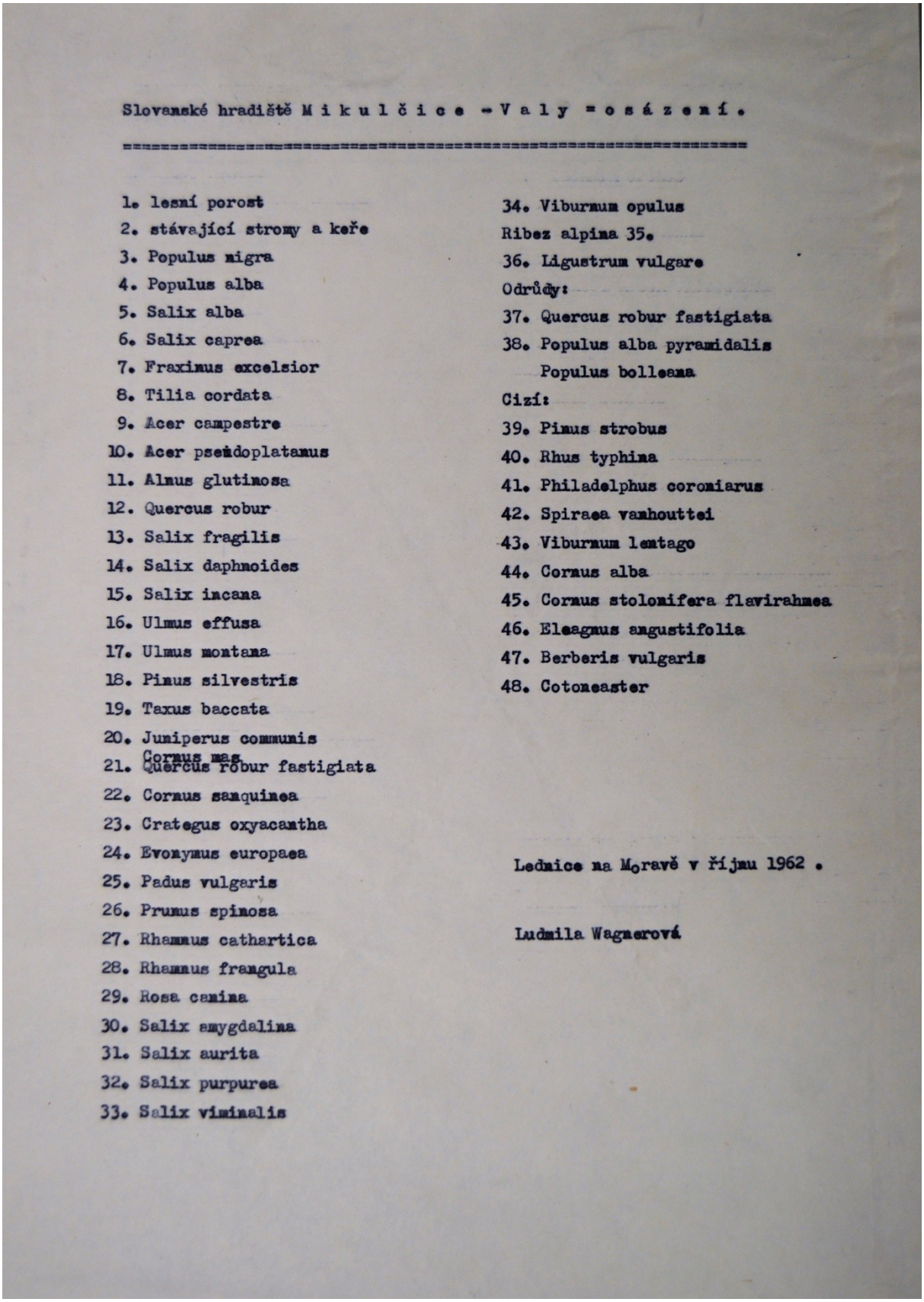

Slovanské hradiště M i k u l č i c e – V a l y = o s á z e n í .

1. lesní porost
2. stávající stromy a keře
3. Populus nigra
4. Populus alba
5. Salix alba
6. Salix caprea
7. Fraxinus excelsior
8. Tilia cordata
9. Acer campestre
10. Acer pseudoplatanus
11. Almus glutinosa
12. Quercus robur
13. Salix fragilis
14. Salix daphnoides
15. Salix incana
16. Ulmus effusa
17. Ulmus montana
18. Pinus silvestris
19. Taxus baccata
20. Juniperus communis
21. Cornus mas
Quercus robur fastigiata
22. Cornus sanquinea
23. Crategus oxyacantha
24. Evonymus europaea
25. Padus vulgaris
26. Prunus spinosa
27. Rhamnus cathartica
28. Rhamnus frangula
29. Rosa canina
30. Salix amygdalina
31. Salix aurita
32. Salix purpurea
33. Salix viminalis
34. Viburnum opulus
Ribez alpina 35.
36. Ligustrum vulgare

Odrůdy:

37. Quercus robur fastigiata
38. Populus alba pyramidalis
Populus bolleana

Cizí:

39. Pinus strobus
40. Rhus typhina
41. Philadelphus coronarius
42. Spiraea vanhouttei
43. Viburnum lantago
44. Cornus alba
45. Cornus stolonifera flavirahmea
46. Eleagnus angustifolia
47. Berberis vulgaris
48. Cotoneaster

Lednice na Moravě v říjnu 1962 .

Ludmila Wagnerová

5. Ludmila Wágnerová, Slovanské hradiště Mikulčice – Valy = osázení, 1962, nepublikovaný strojopis, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

6. Ludmila Wágnerová, Projekt sadovnických a krajinářských úprav, 1962, nepublikovaný projekt, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

Archeologický ústav Československé akademie věd
a krajské středisko Státní památkové péče a ochrany přírody v Brně

dovolují si Vás pozvat na slavnostní otevření expozice

Velkomoravské Mikulčice

pod záštitou předsedy Jihomoravského krajského národního výboru
v rámci oslav 25. výročí osvobození jižní Moravy,

které se koná ve středu 29. dubna 1970 v 15 hodin na hradišti v Mikulčicích s tímto programem:

Přivítání

Arnošt Hrubý
vedoucí odboru kultury Jihomoravského krajského národního výboru

Slavnostní projev

ředitel Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně
universitní profesor dr. Josef Poulík, DrSc.
člen korespondent Československé akademie věd

Expozici otevře

Zdeněk Vávra
předseda Jihomoravského krajského národního výboru

Prohlídka expozice a výzkumu

Universitní profesor dr. Josef Poulík, DrSc.
člen korespondent Československé akademie věd
ředitel Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně

Ing. architekt Jiří Grabmüller
ředitel krajského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody v Brně

7. Pozvánka na slavnostní otevření expozice – Velkomoravské Mikulčice, 1970, Okresní archiv v Hodoníně, 50/2 ČSAV Mikulčice

8. Jindřich Czernay, pavilon nad III. mikulčickým kostelem – aktuální stav, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

9. Jindřich Czernay, pavilon nad I. a II. mikulčických kostelem s expozicí – aktuální stav, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

10. Jindřich Czernay, základ VII. mikulčického kostela – aktuální stav, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

11. Jindřich Czernay, základ VIII. mikulčického kostela v pozadí informační tabule – aktuální stav, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

12. Jindřich Czernay, základ IX. Mikulčického kostela, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

13. Jindřich Czernay, základ knížecího paláce – aktuální stav, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

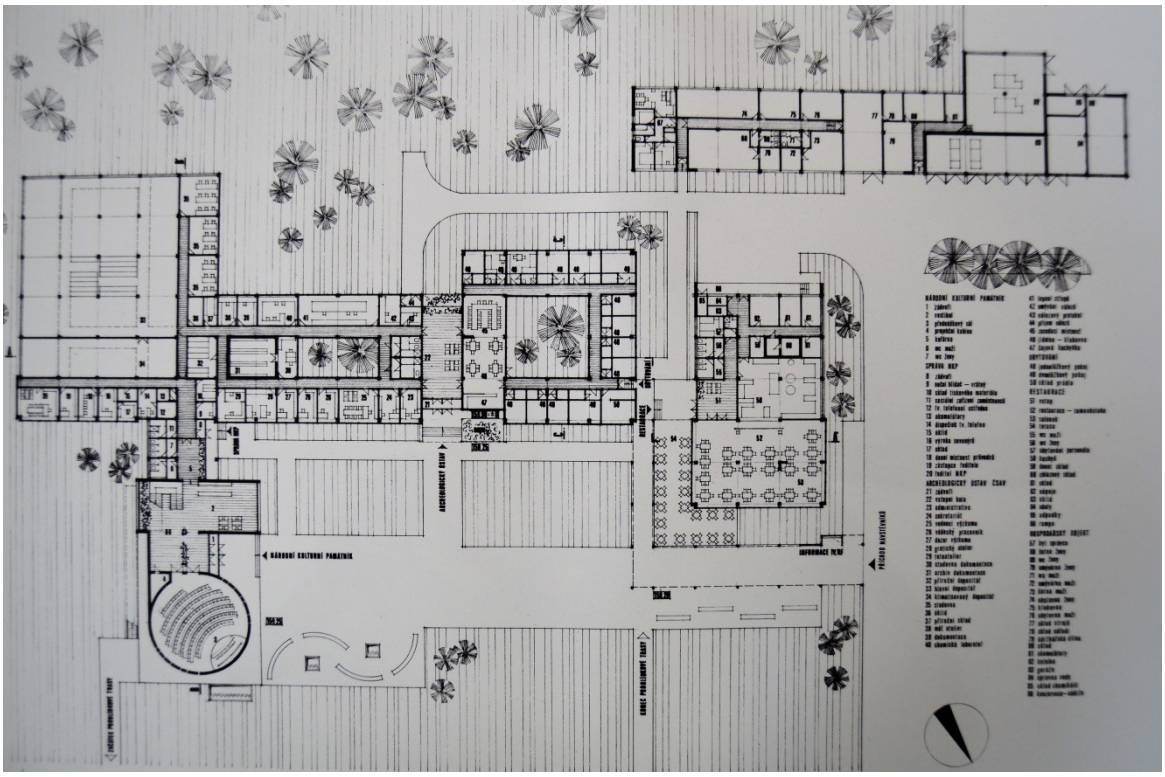

14. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – půdorysný plán, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

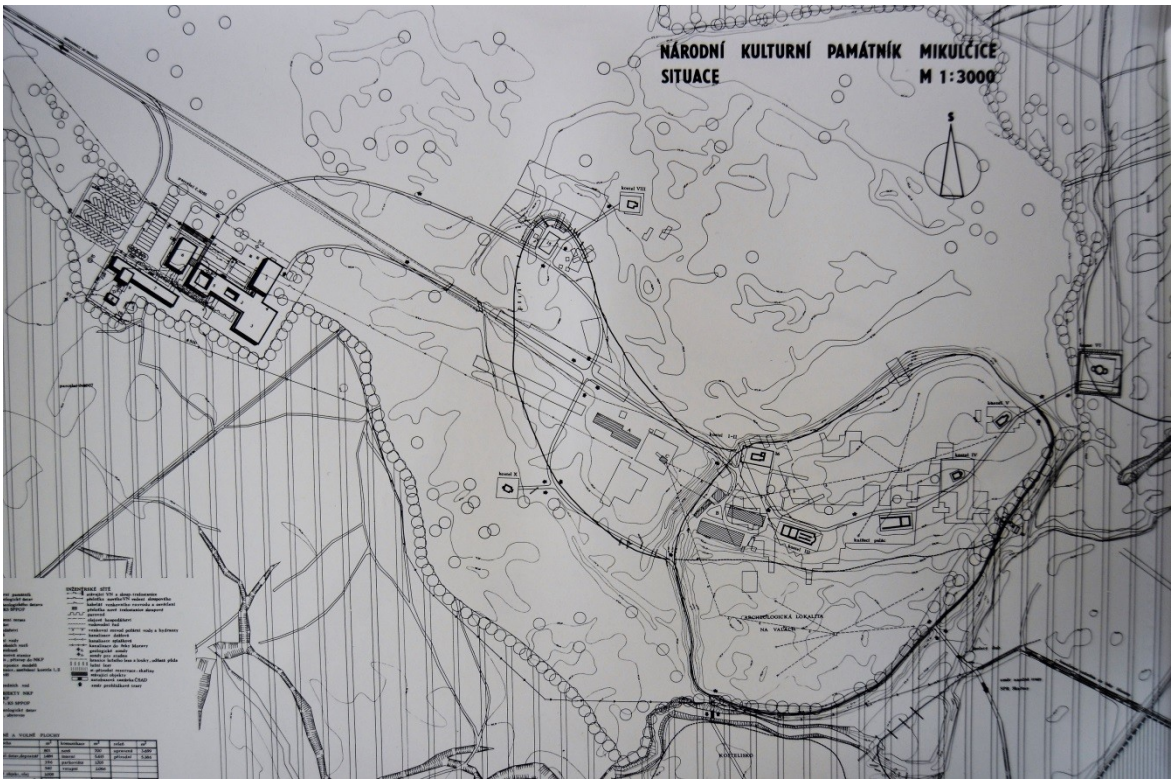

15. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – situace, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

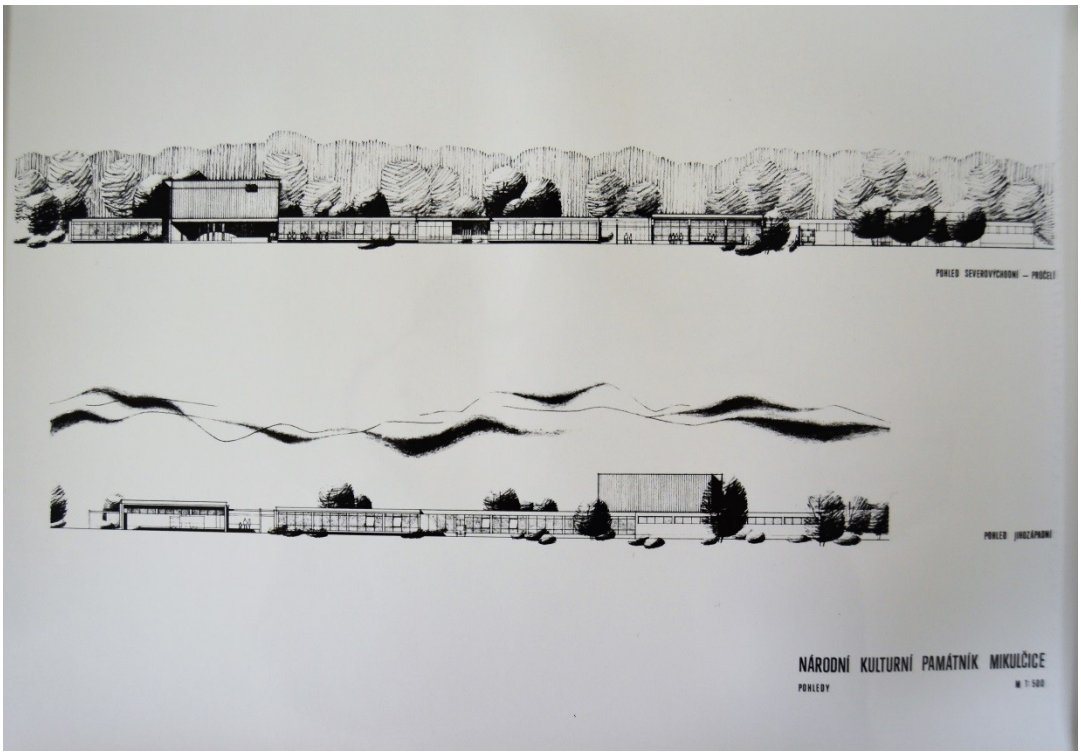

16. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – pohledy severovýchodní průčelí a jihozápadní, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

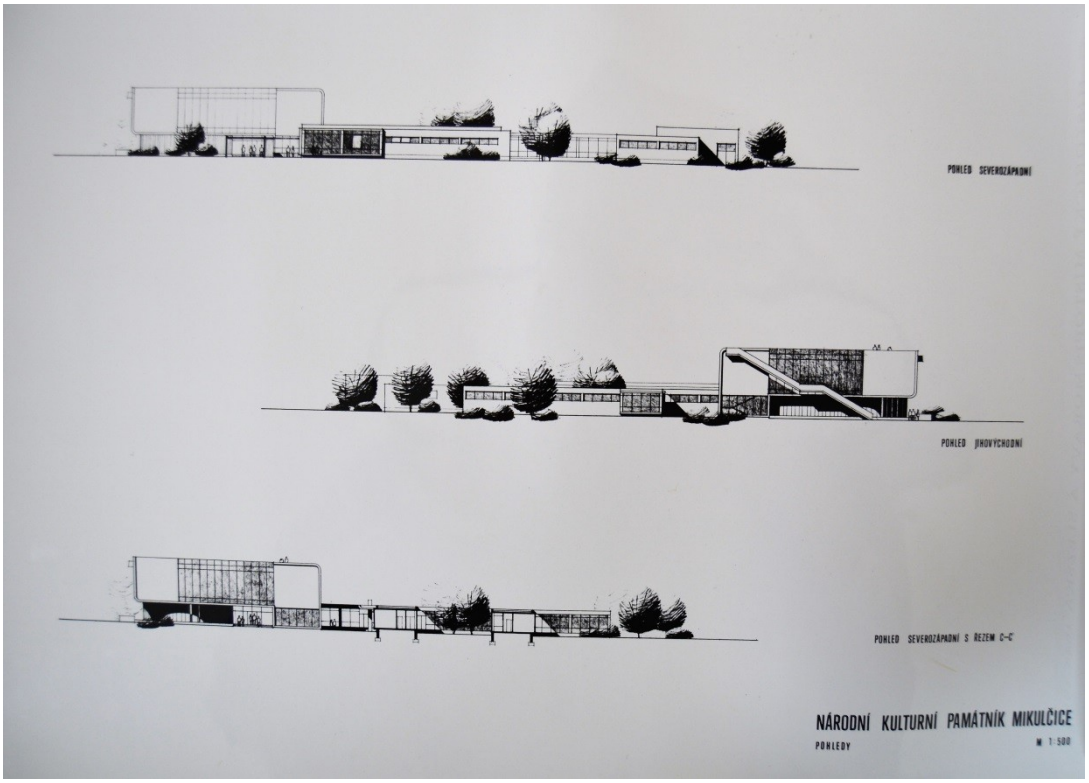

17. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – pohledy severozápadní, jihovýchodní a severozápadní s řezem C-C, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

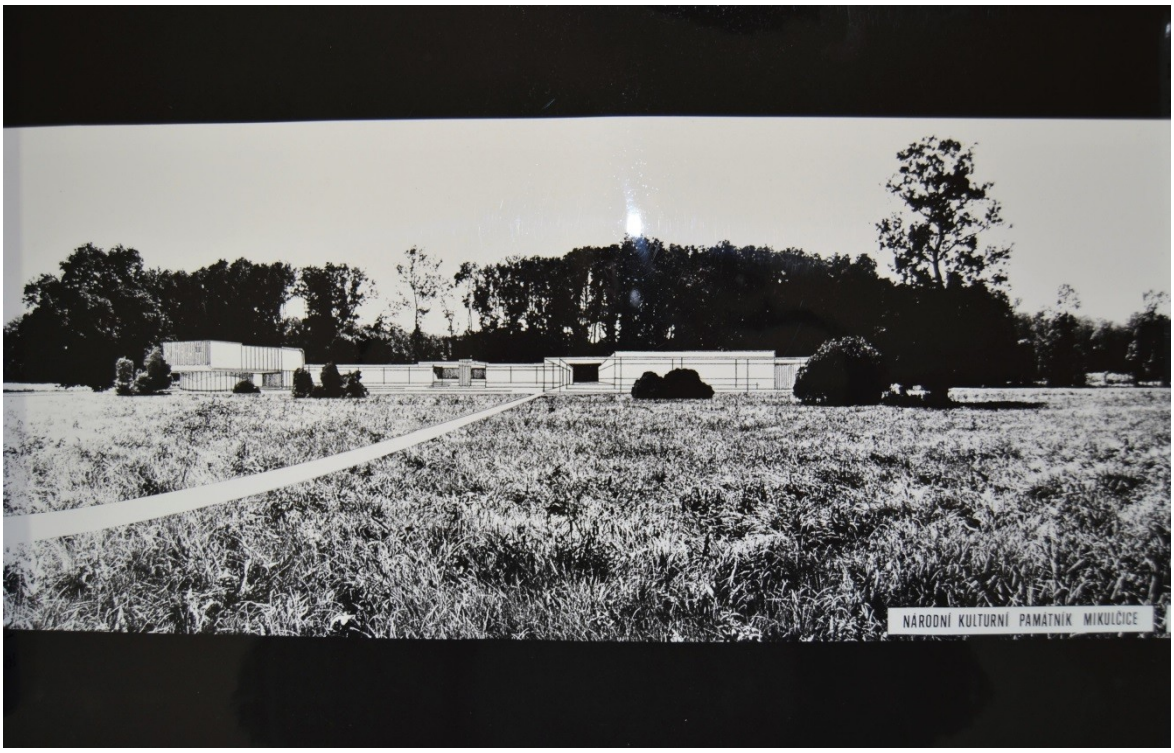

18. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – vizualizace, venkovní pohled, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

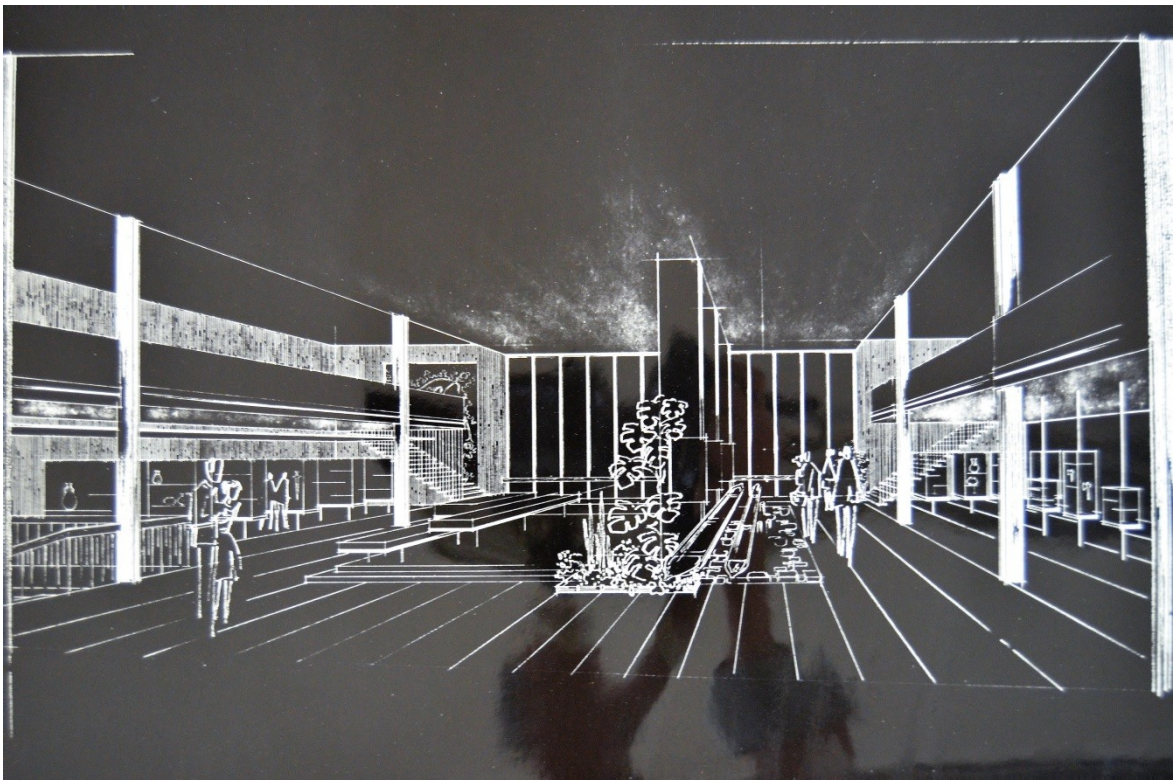

19. Jindřich Czernay, Národní kulturní památník – vizualizace, vnitřní řešení, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

20. Jindřich Czernay, Národní kulturní památní – model, 1972, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KPS/1010/ 72.

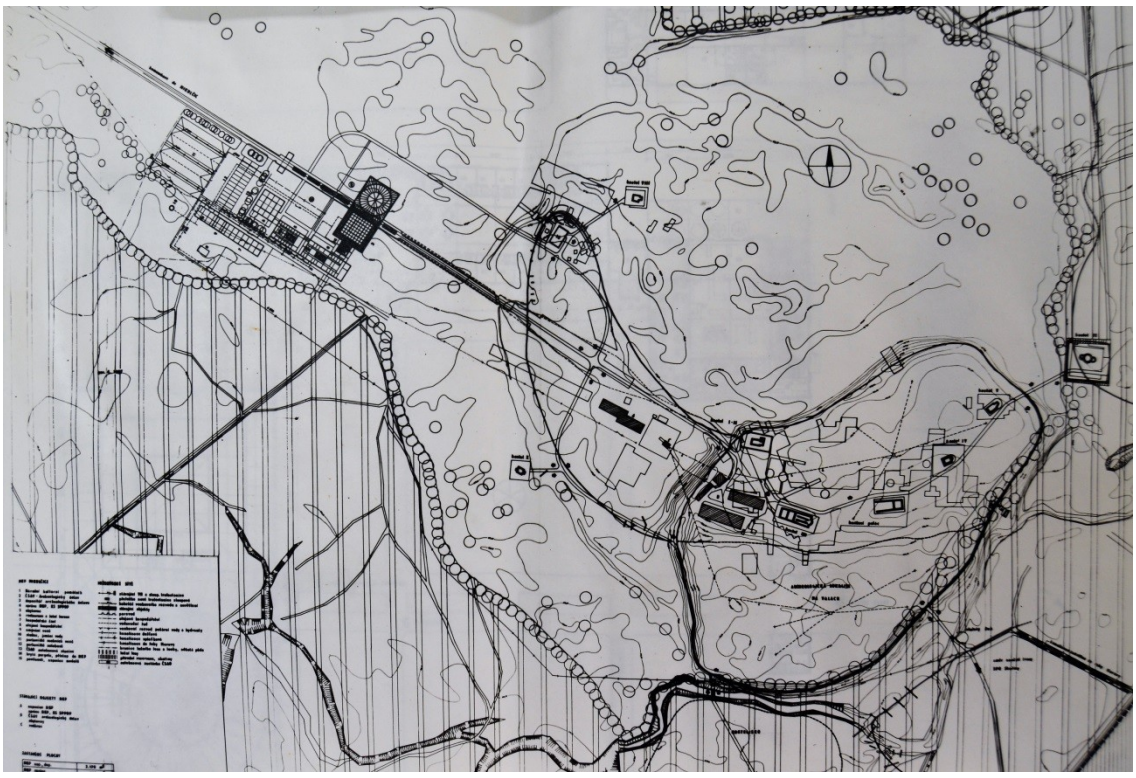

21. Antonín Kurial, Národní kulturní památník – situace, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

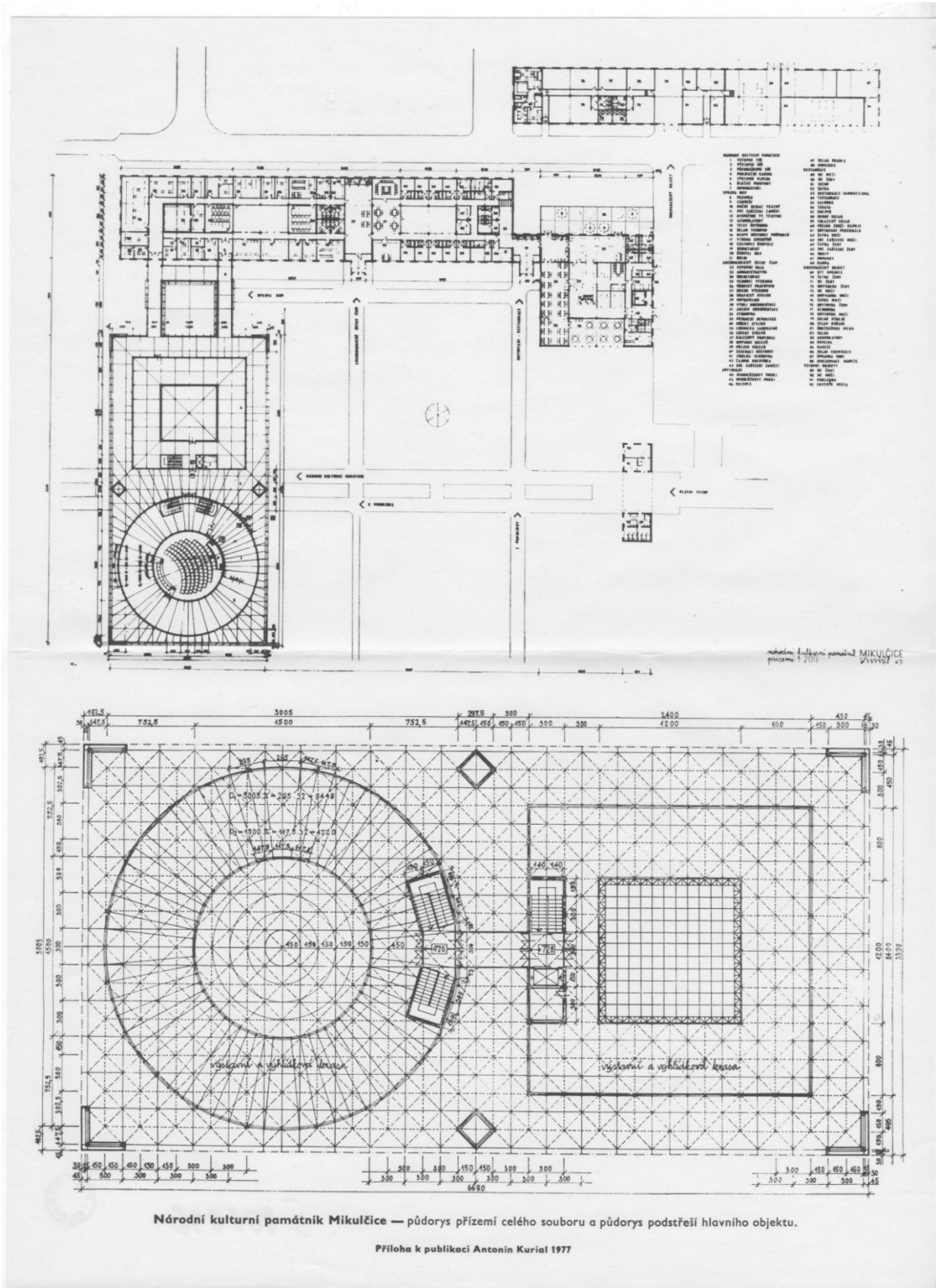

22. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – půdorys přízemí celého souboru a půdorys podstřeší hlavního objektu, 1974, Václav Roštlapil (rec.), *Antonín Kurial*, Brno 1977

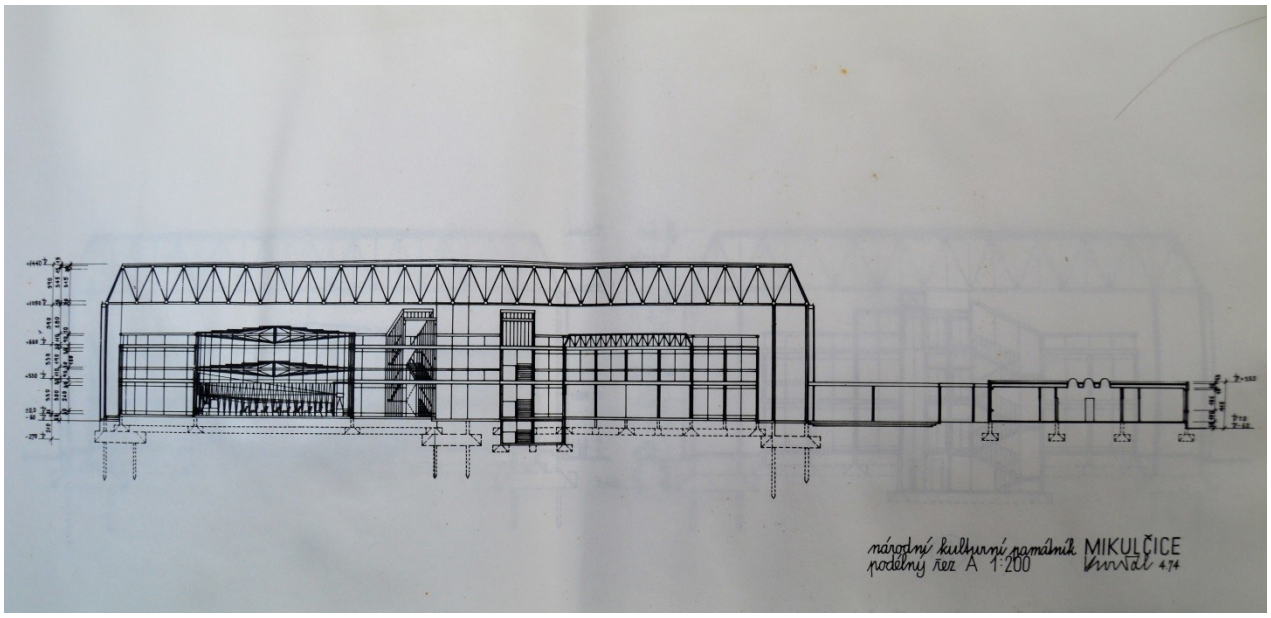

23. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – podélný řez , 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

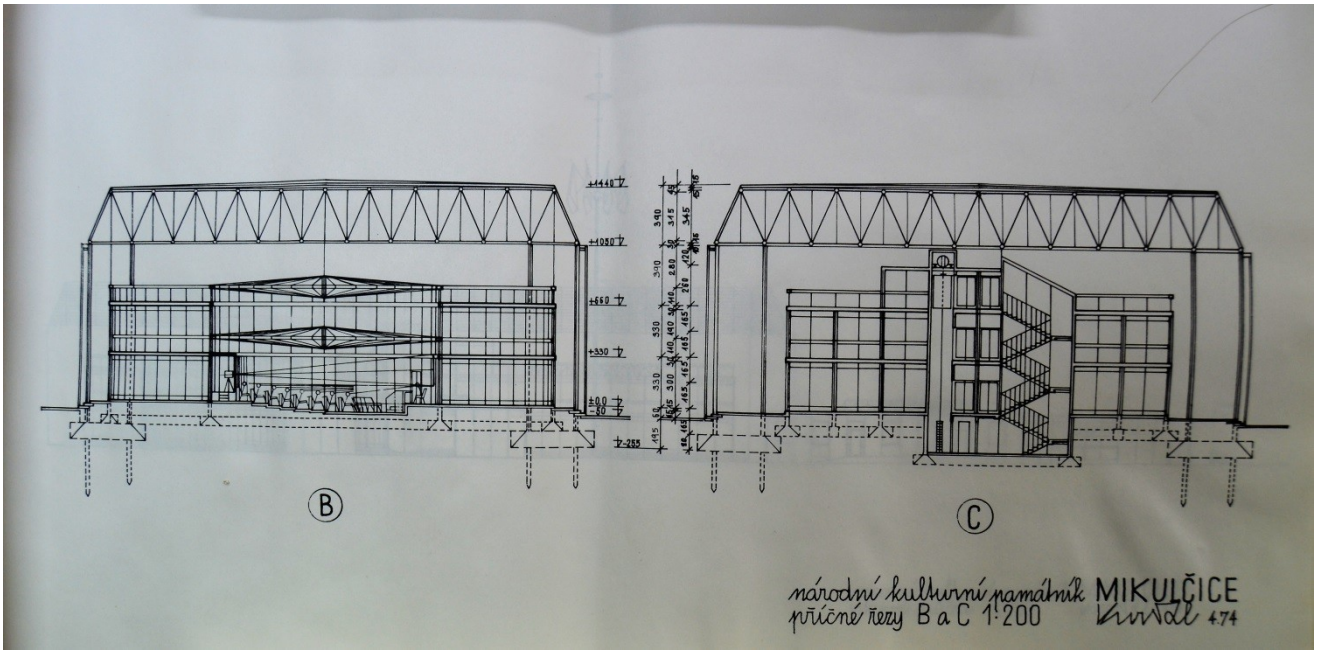

24. Antonín Kuriál, Národní kulturní památník Mikulčice – příčné řezy B a C, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

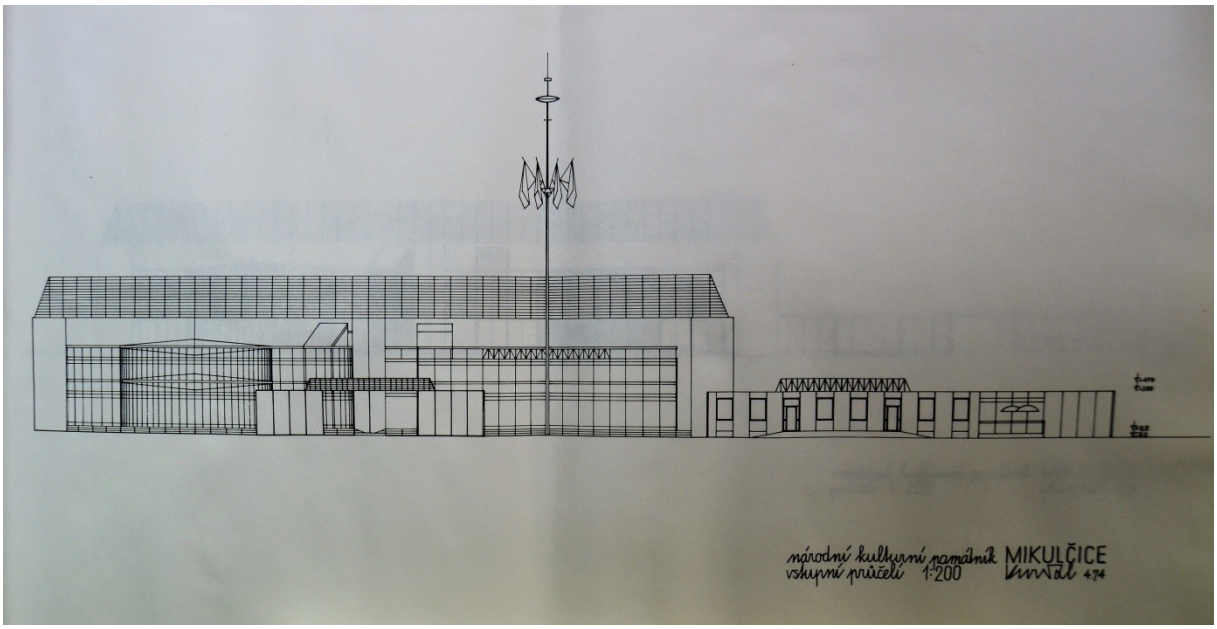

25. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – vstupní průčelí, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

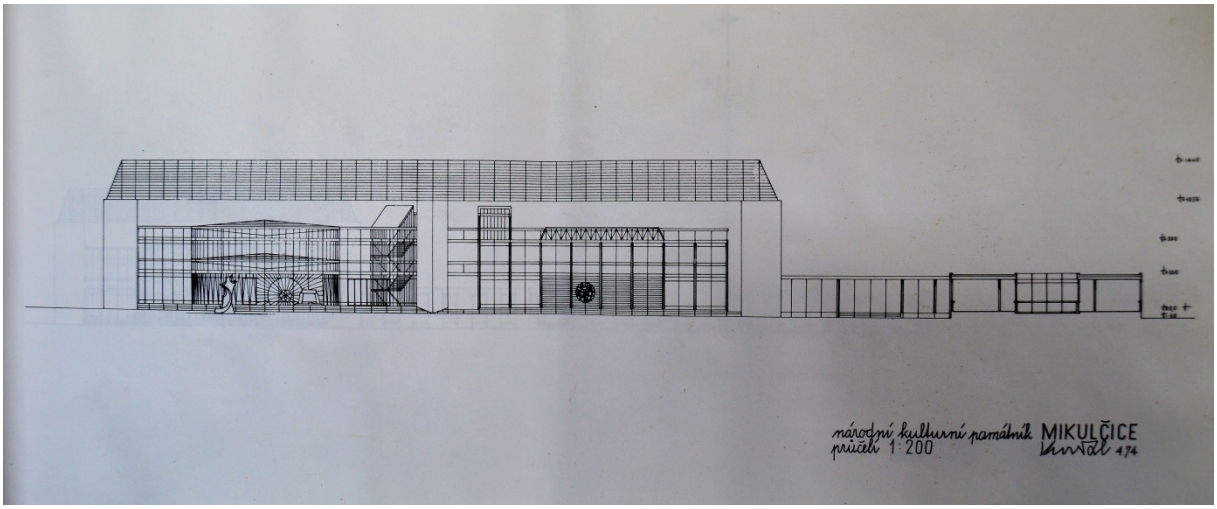

26. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – průčelí, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

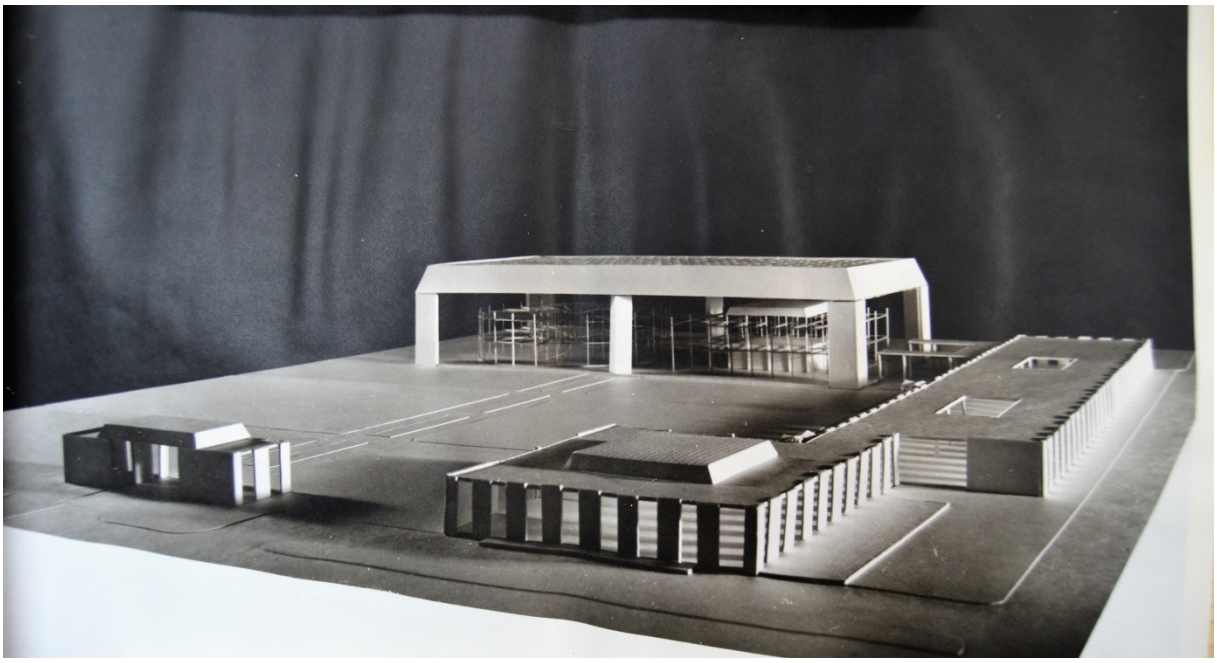

27. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – model, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

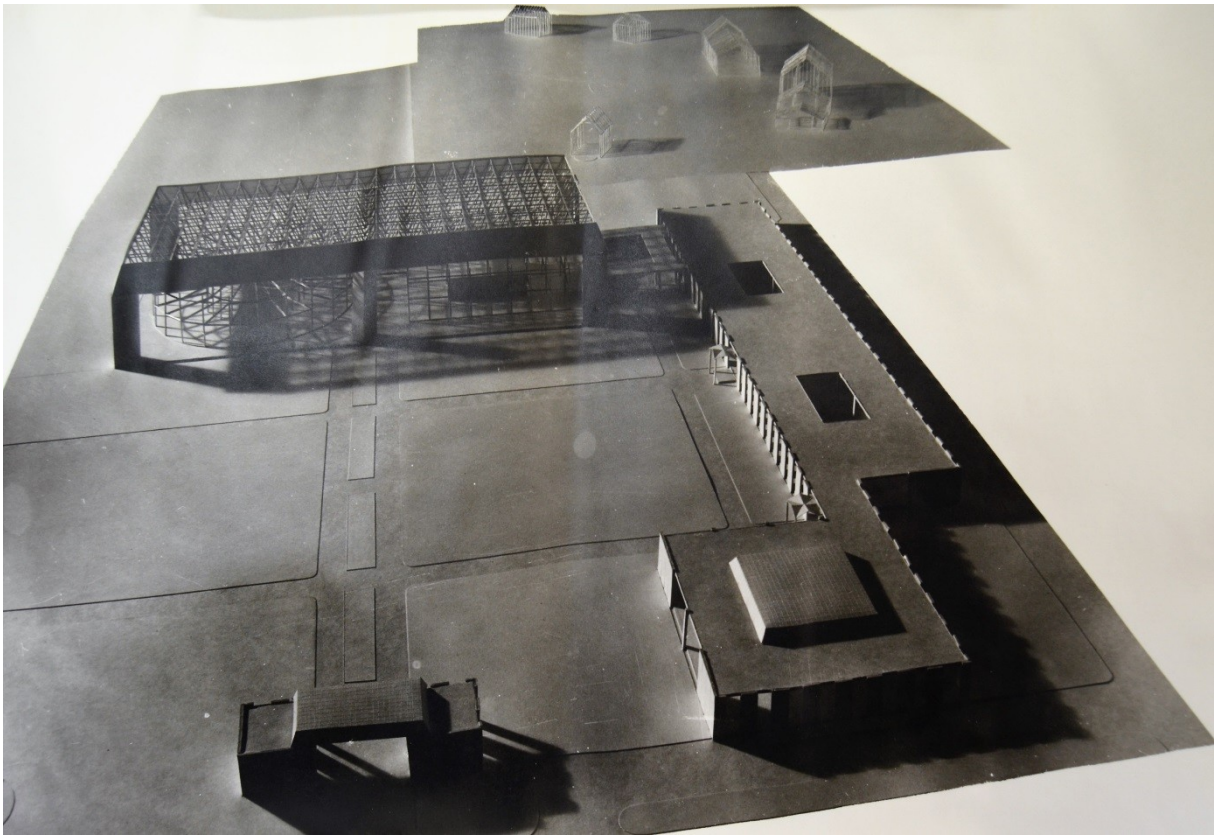

28. Antonín Kurial, Národní kulturní památník Mikulčice – model, 1974, Okresní archiv v Hodoníně, fascikl 4, KS PPOP, č. 22.

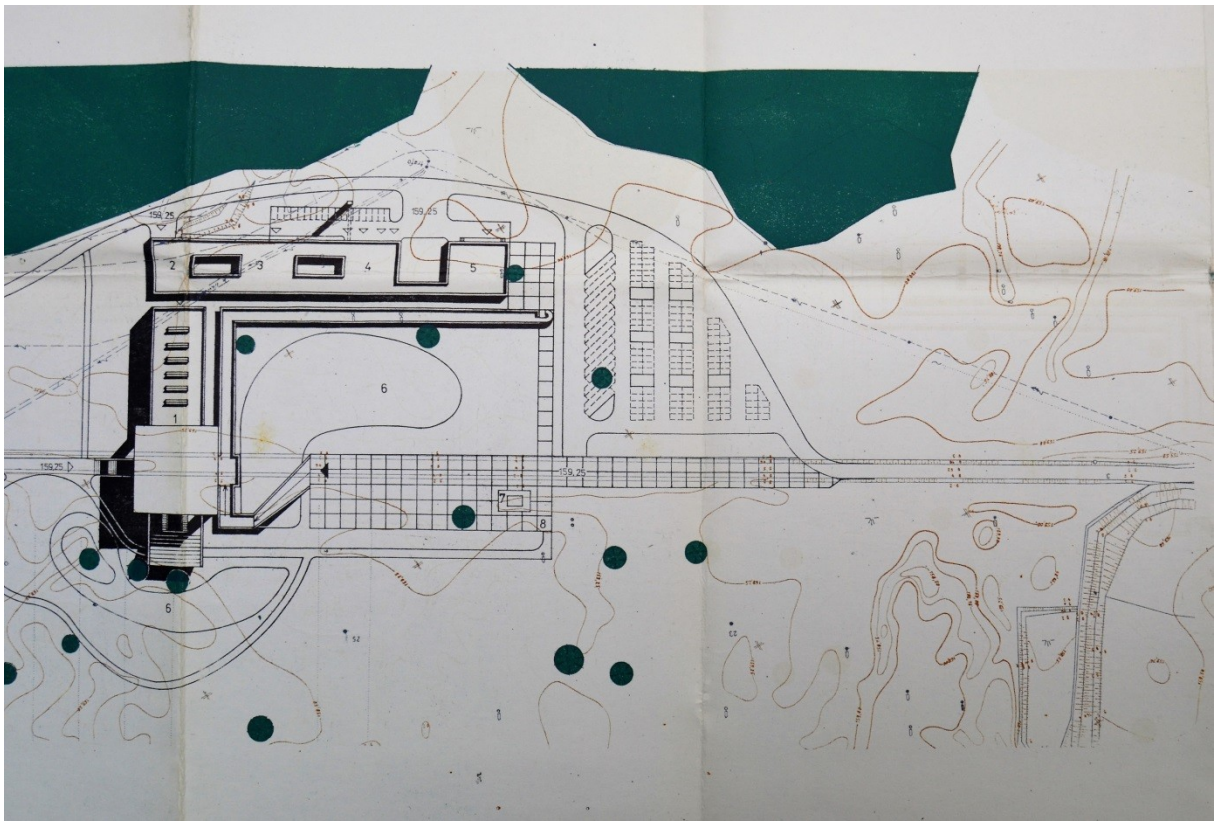

29. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – situace, 1980, Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.

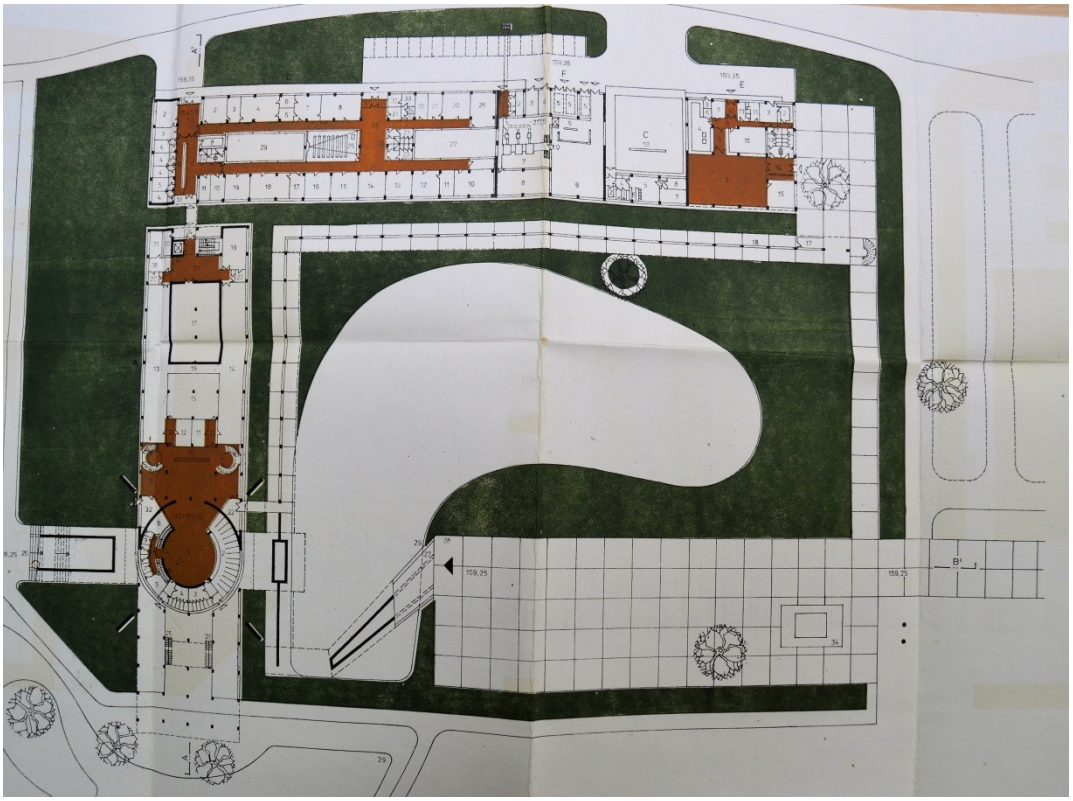

30. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – půdorysné řešení, 1980, Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.

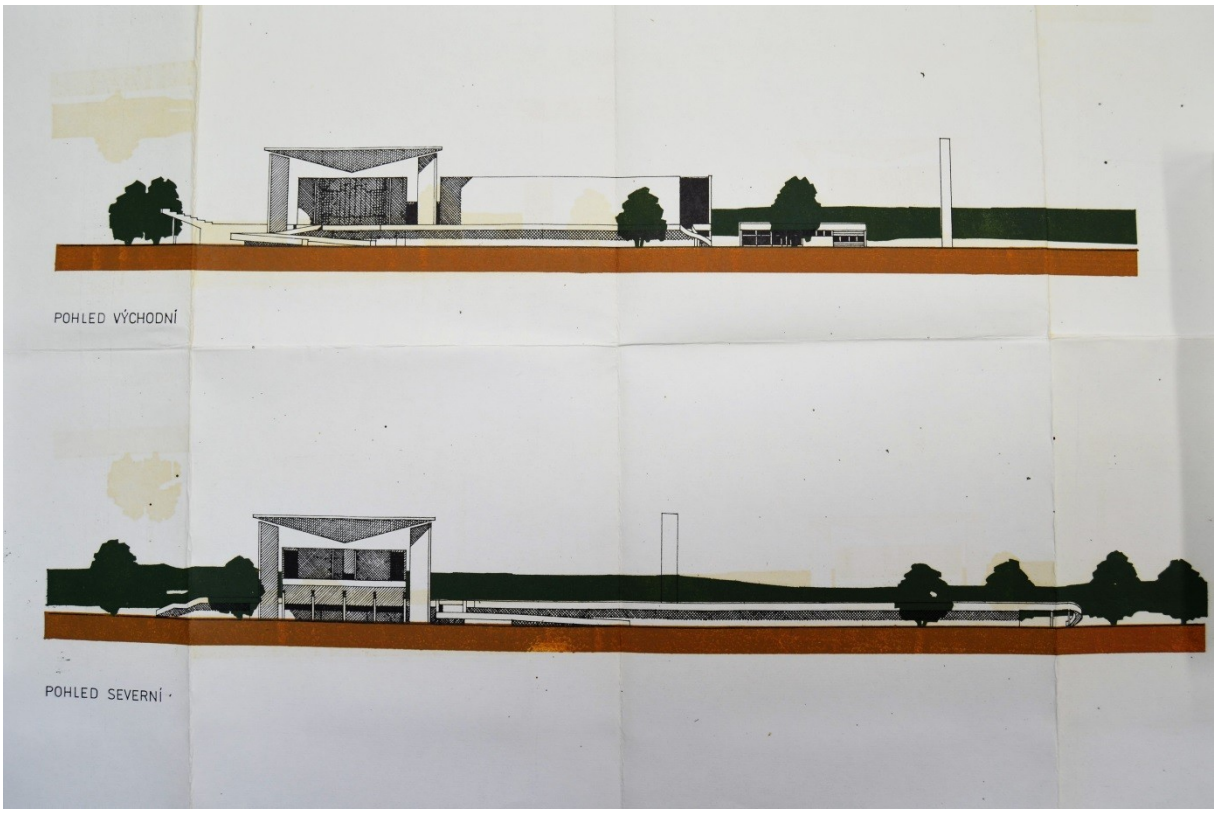

31. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – pohled východní a severní, 1980, Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.

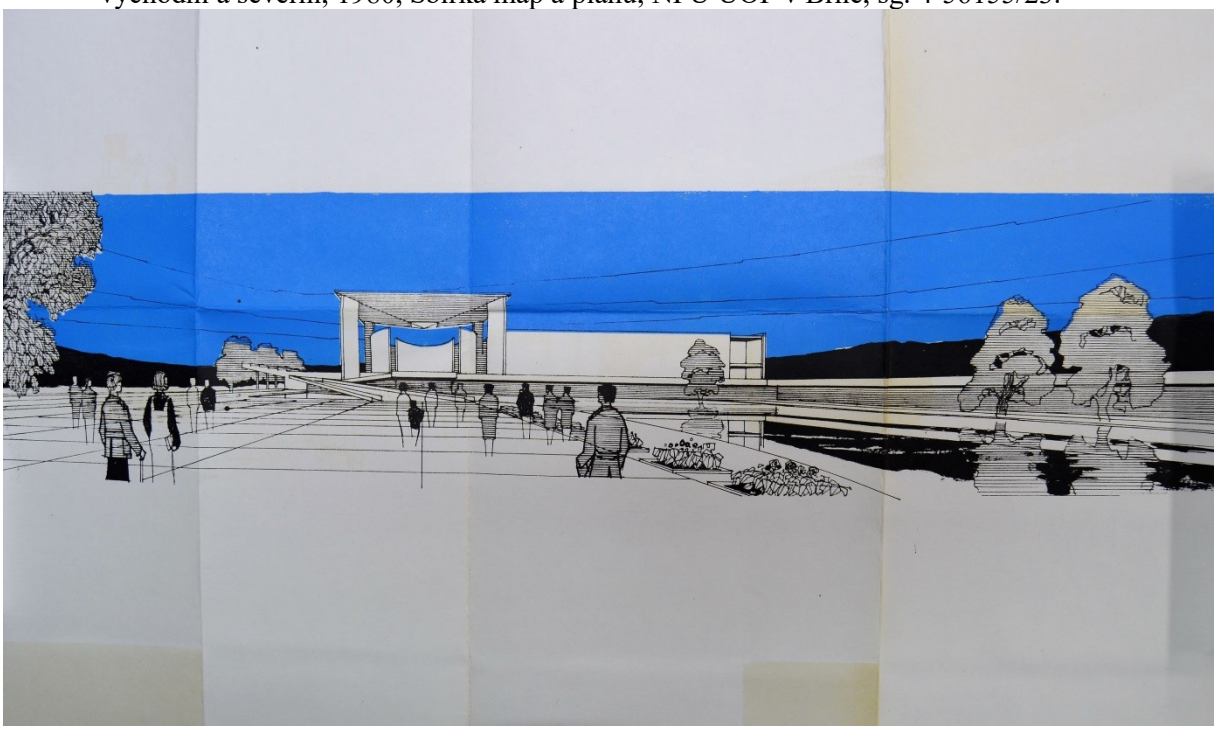

32. Miroslav Spurný a Milan Steinhauser, Památník Velká Morava v Mikulčicích – vizualizace průčelí, 1980, Sbírka map a plánů, NPÚ ÚOP v Brně, sg. 4-56155/23.

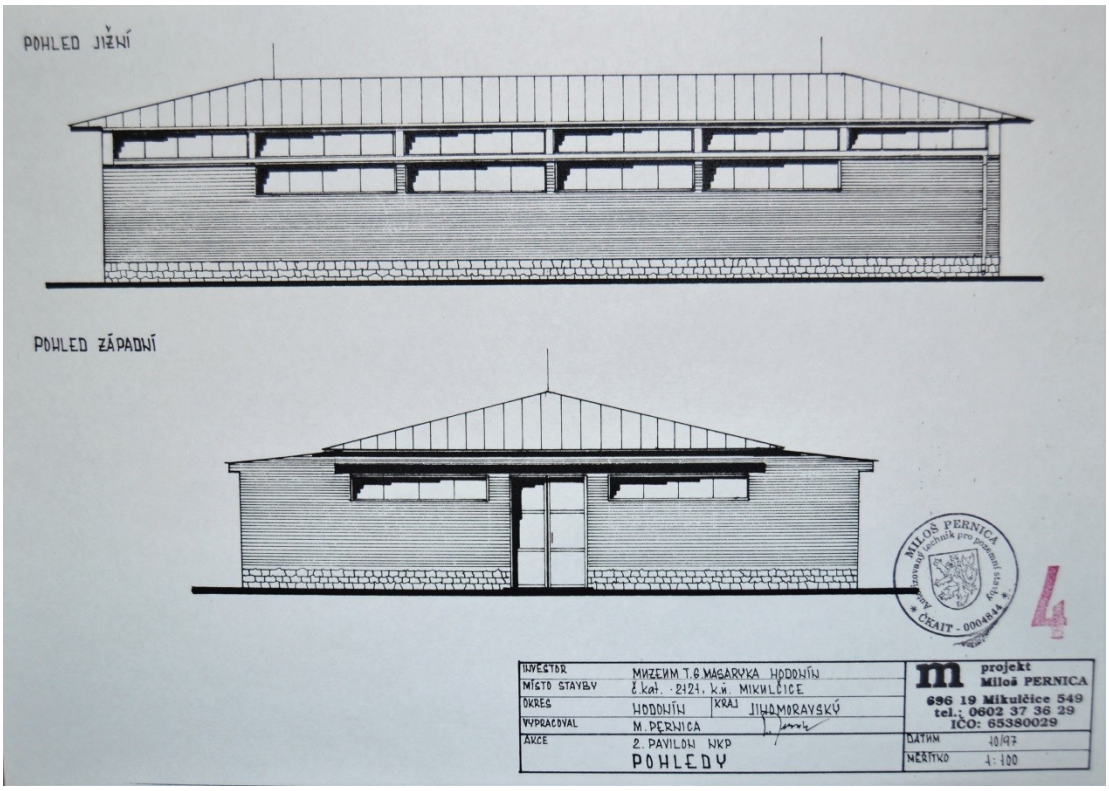

33. Miloš Pernica, 2. pavilon NKP Mikulčice – pohledy severní a západní, 1997, Okresní stavební úřad v Hodoníně, č. kat. 4.

34. Slovanské hradiště v Mikulčicích, přestavěný depozitář s první expozicí, 2000, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

35. Slovanské hradiště v Mikulčicích, první expozice s monoxyly, 2000, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

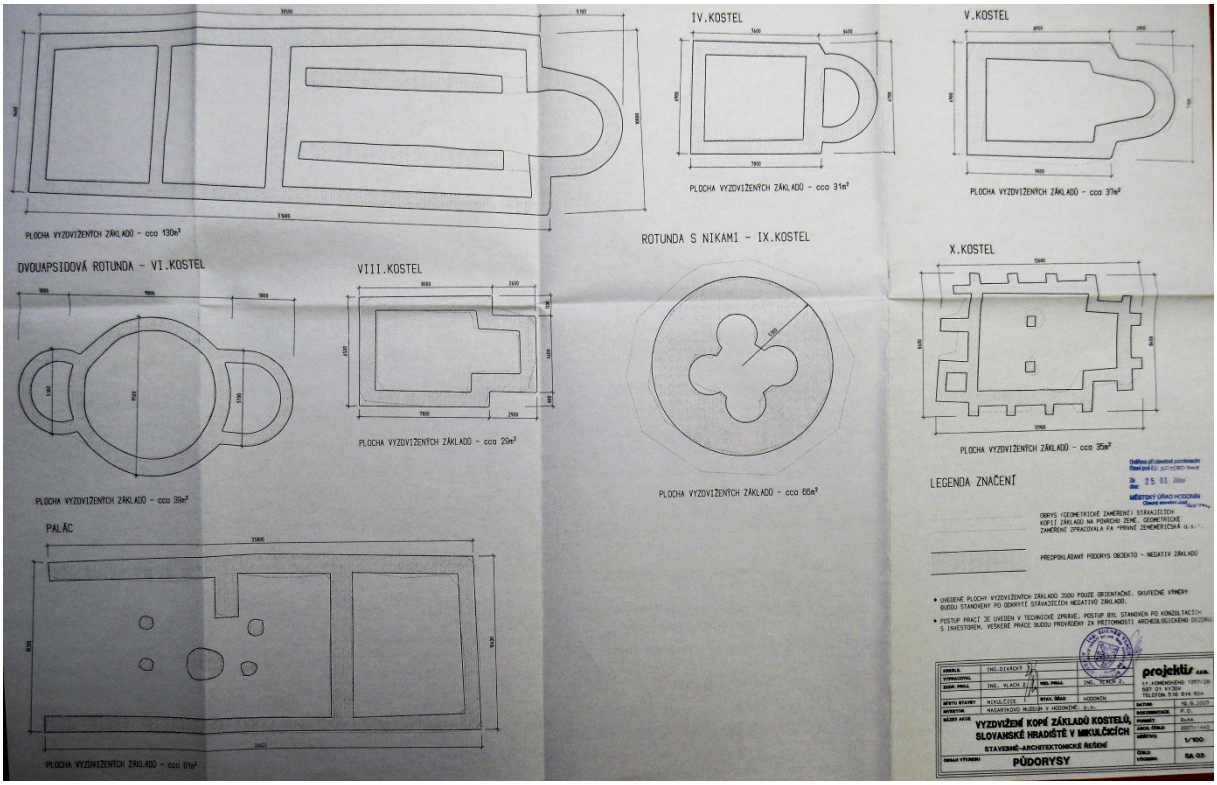

36. Projektis, Slovanské hradiště v Mikulčicích - vyzdvižení základů kostelů, půdorysy, 2007, Obecní stavební úřad v Hodoníně, arch. č. 2007/1440

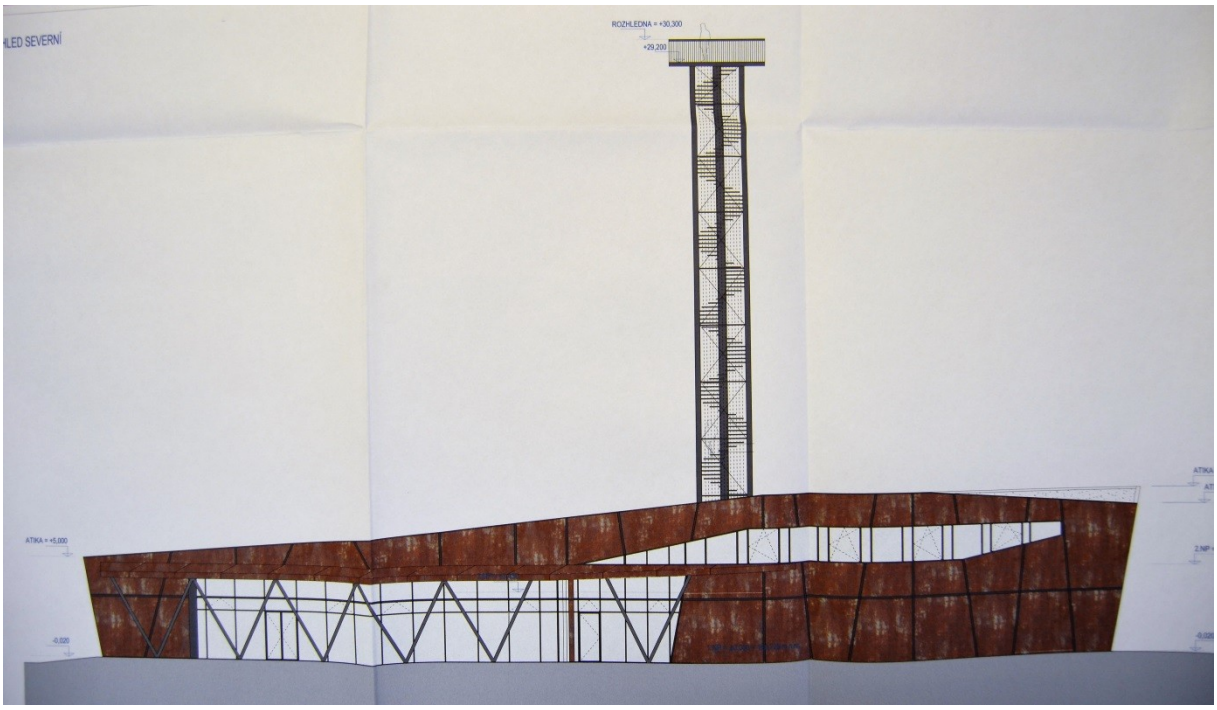

37. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled severní, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

38. MS Architekti, Archeopark Mikulčice - návštěvnické centrum, pohled jižní, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

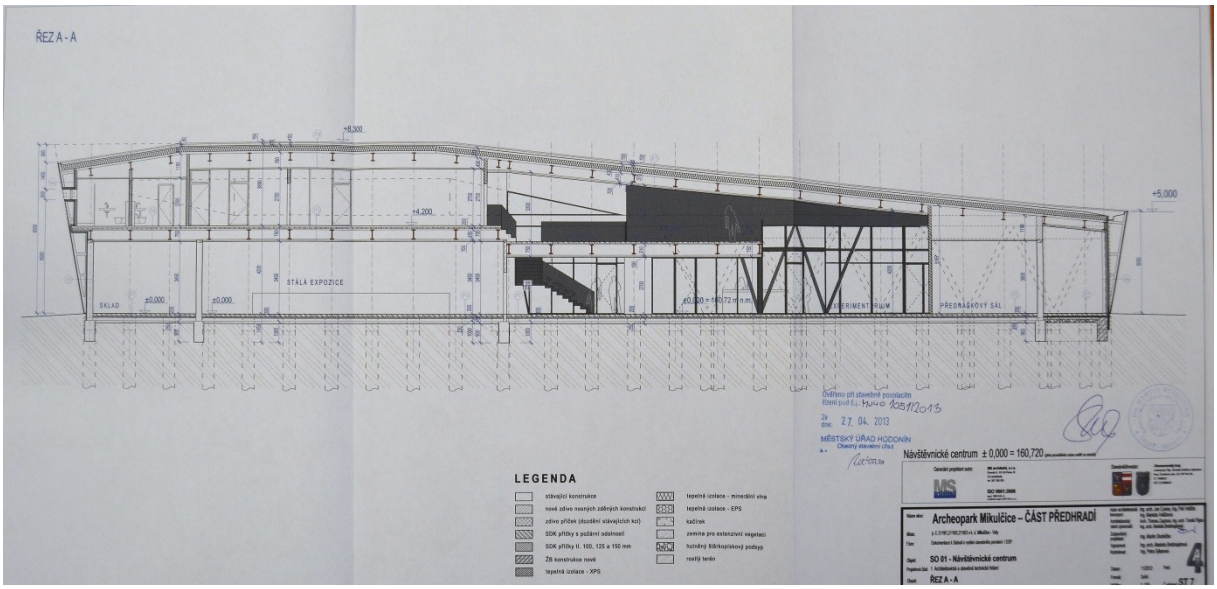

39. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

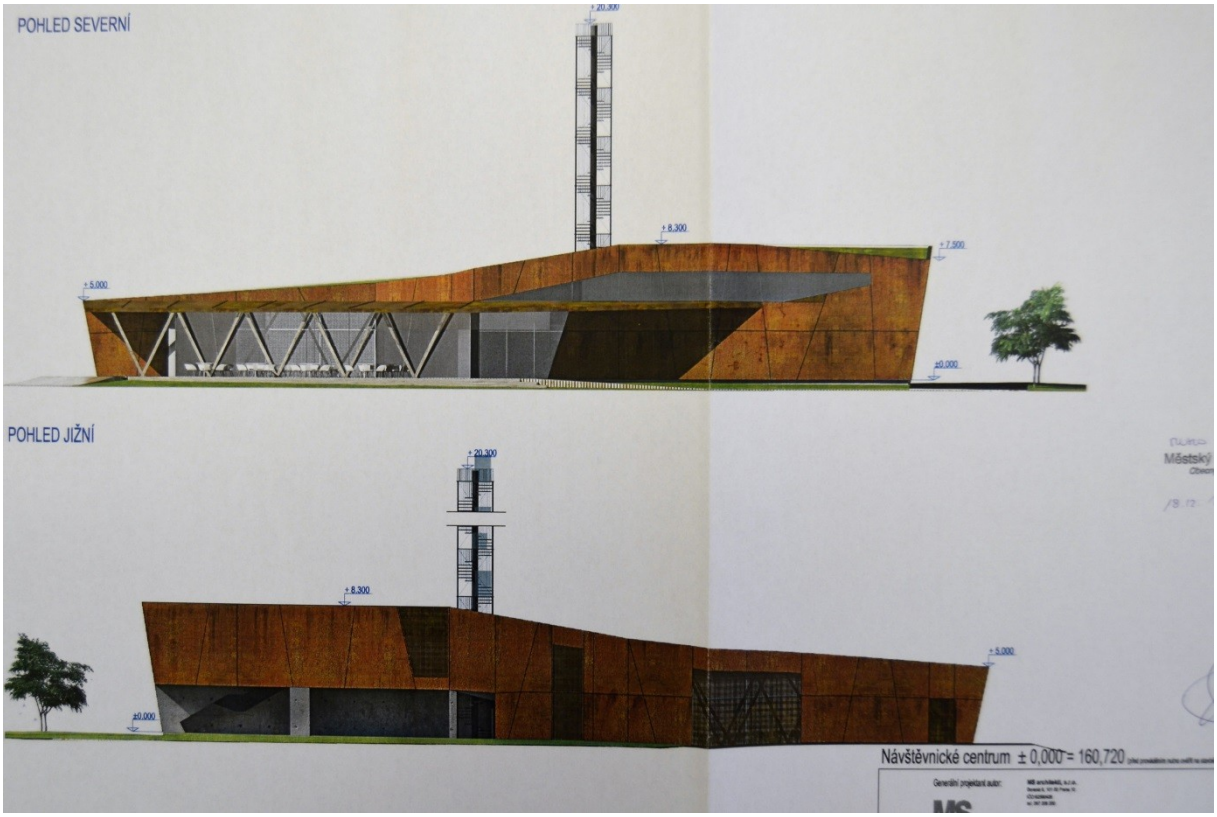

40. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled severní a jižní, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

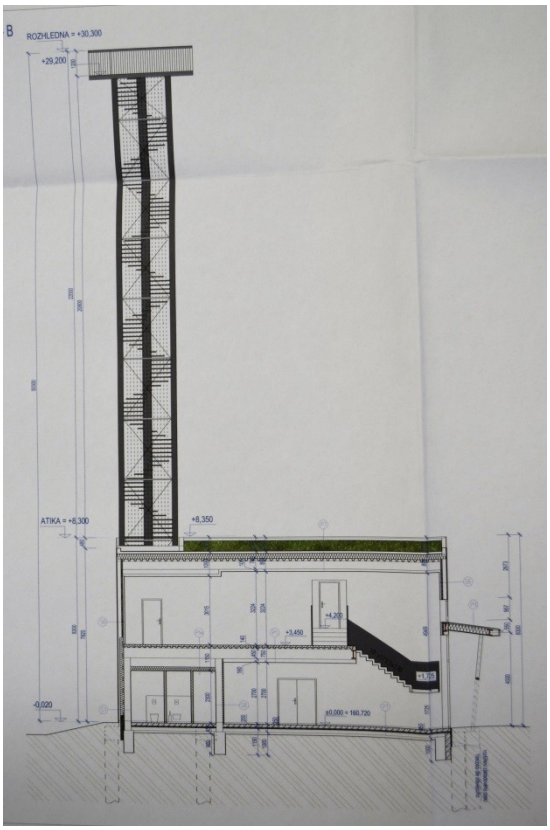

41. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled východní, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

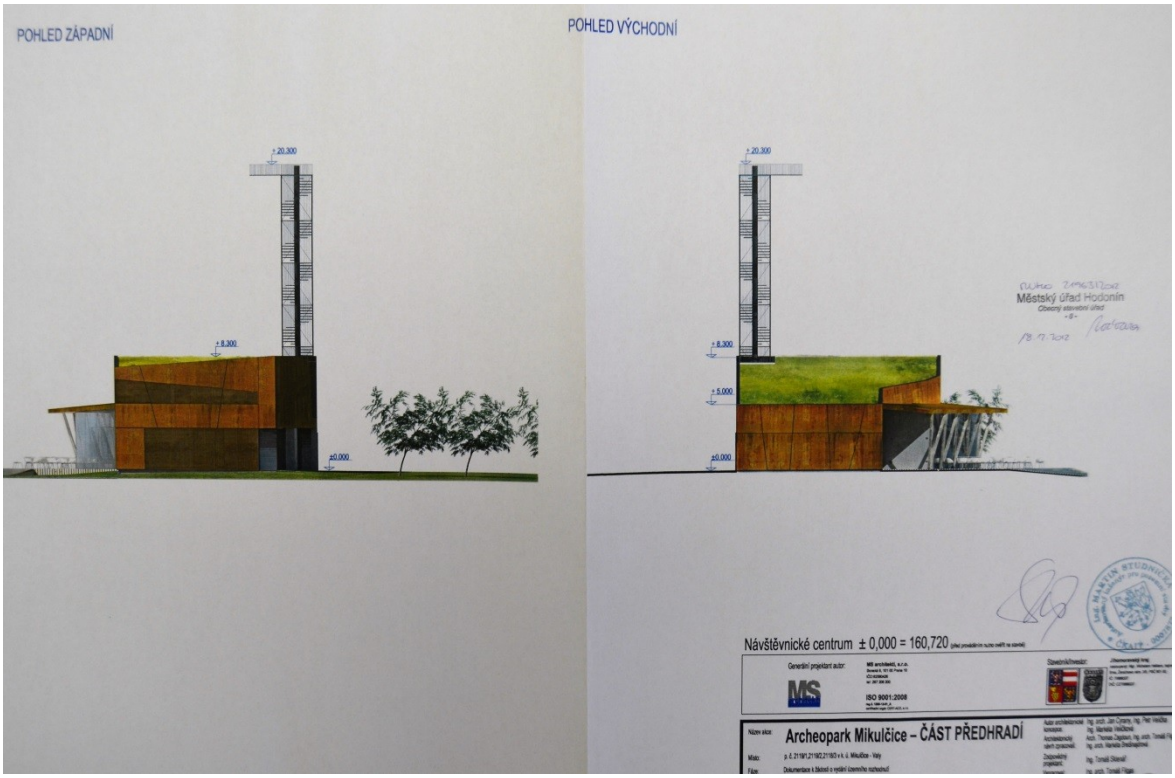

42. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – návštěvnické centrum, pohled západní a východní, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

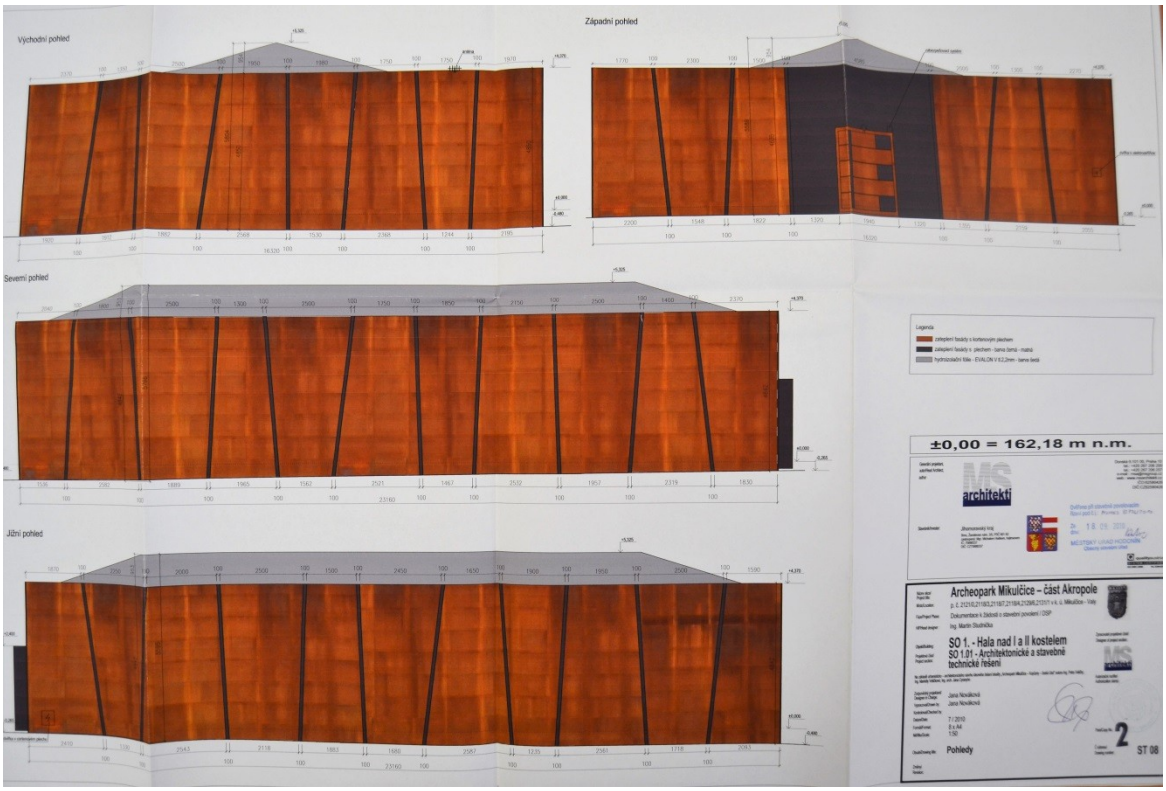

43. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – Hala nad I. a II. kostelem, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

44. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – situace venkovních úprav, 2010, Obecní stavební úřad v Hodoníně, nezpracovaný fond

45. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, 2010, Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond

46. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, 2010, Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond

47. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, vnitřní prostory, 2010, Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond

48. MS Architekti, Archeopark Mikulčice – vizualizace návštěvnické centra, vnitřní prostory, 2010, Obecní stavební úřad, nezpracovaný fond

49. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, 2017, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

50. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, 2017, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

51. Slovanské hradiště v Mikulčicích – dnešní stav, základy V. kostela, 2017, archiv Slovanského hradiště v Mikulčicích

52. Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základna Mikulčice, 2013, http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/#, vyhledáno 8. 12. 2017

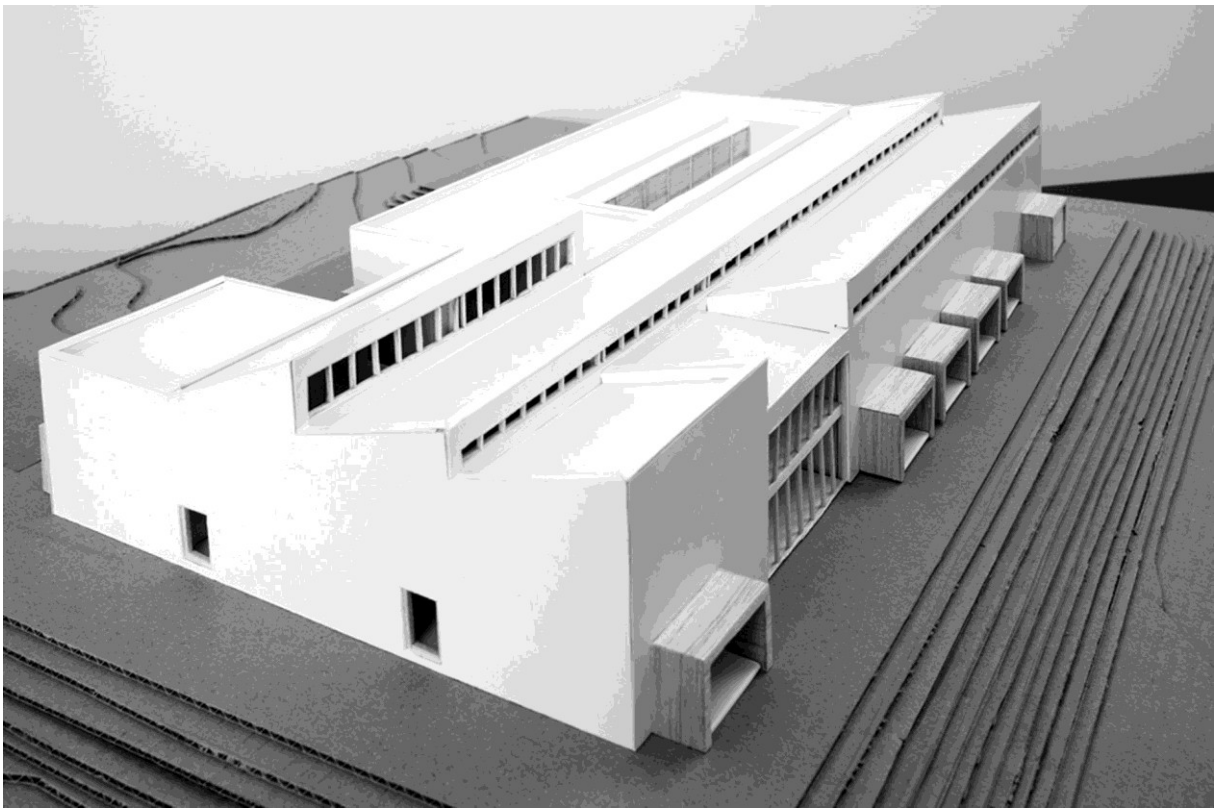

53. Pelčák a Partner Architekti, Archeologická základ v Mikulčicích - model, 2010, http://www.pelcak.cz/projekty/integer-semper-elementum-congue-3/#, vyhledáno 8. 12. 2017

25. Anotace

Jméno a příjmení:	Kateřina Seibertová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Architektura pro archeologické vykopávky Velké Moravy v Mikulčicích
Název práce v angličtině:	Architecture for archeological excavations of Great Moravia in Mikulčice
Anotace práce:	Tato bakalářská práce zpracovává téma architektury pro archeologické vykopávky Velké Moravy v Mikulčicích. Po objevu mikulčické raně středověké aglomerace v roce 1948, se Mikulčice staly důležitým pojmem v české historii. Tímto objevem, ale u nás vyvstává nová otázka pro architekty a památkou péči, jakým adekvátním způsobem prezentovat nálezy a pozůstatky staveb návštěvníkům a zároveň je ochránit před vlivy okolního světa. Hlavními zdroji pro tuto práci byl článek Jany Kořínkové v knize o archeologické základně v Mikulčicích a archiválie.
Klíčová slova:	Mikulčice, Velká Morava, archeologické vykopávky, architektura
Anotace práce v angličtině:	This bachelor thesis deals with the architecture for archaeological findings of Great Moravia in Mikulčice. Mikulčice became an important part of Czech history after discovery of an early middle ages agglomeration in 1948. This discovery gave a rise to question of how to present the findings to the visitors and at the same time protect them from the impact of the outside world. The main source of the bachelor thesis was an article by Jana Kořínková in a book about the Mikulčice archaeological base and archives.
Klíčová slova v angličtině:	Mikulčice, Great Moravia, archaeological excavations, architecture
Rozsah práce:	94 s. (text 38 s., 93 778 znaků, textová a obrazová příloha 48 s.)
Přílohy vázané v práci:	1 CD ROM
Jazyk práce:	Čeština